

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

EX: A
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1954:13

Handelsdepartementet

EN GEMENSAM NORDISK MARKNAD

*Rapport till
regeringarna i Danmark, Island, Norge och Sverige*

Stockholm 1954

Statens offentliga utredningar 1954

Kronologisk förteckning

1. Svensk namnbol 1954. Statens Reproduktionsanstalt. 224 s. **Fi.**
2. Musikliv i Sverige. Betänkande med förslag till åtgärder för att främja det svenska musiklivets utveckling. Idun. 447 s. **E.**
3. Kollektivhus. Victor Petterson. 116 s., 20 s. pl. **S.**
4. Moderskapsförsäkring m. m. Idun. 154 s. **S.**
5. Vården vid ungdomsvårdsskolorna. Victor Petterson. 138 s. **S.**
6. Ärvdabalk. Norsedt. 257 s. **Ju.**
7. Nordisk passfrihet. Del III. Upphävande av all passkontroll vid gränserna mellan de nordiska länderna. Gernandt. 39 s. **U.**
8. Nordisk kontak. Betänkande om utgivande av en nordisk parlamentarisk tidskriftspublikation. Gummesson. 14 s. **Ju.**
9. Betänkande angående instansordningen i vattenmål m. m. Gummesson. 90. **Ju.**
10. Förslag till lag om sparbanker m. m. Victor Petterson. 330 s. **Fi.**
11. Yrkesutbildning. Hægström. 467 s., 2 kartor. **E.**
12. Elkraftförsörjningen. Kihlström. 473 s. **K.**
13. En gemensam nordisk marknad. Victor Petterson. 120 s. **H.**

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1954:13

Handelsdepartementet

EN GEMENSAM NORDISK MARKNAD

*Rapport till
regeringarna i Danmark, Island, Norge och Sverige
från Det gemensamma nordiska utskottet för
ekonomiskt samarbete*

VICTOR PETERSONS BOKINDUSTRI AKTIEBOLAG
STOCKHOLM 1954

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
50 EAST LAKE STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60607
TEL: 773-709-3000
WWW.UCHICAGO.PRESS.EDU

Innehåll

1. Utskottets direktiv och sammansättning	5
2. Några särskilda frågor	7
Jordbruket och en gemensam nordisk marknad	7
En gemensam tullnomenklatur	10
Nordiskt patentsamarbete	11
Dubbel arvsskatt	12
3. Utskottets branschundersökningar	13
Uppläggnigen av undersökningarna	13
De olika branscherna	15
Grönsaks- och fruktkonservindustri	15
Fiskkonservindustri	17
Möbelindustri	19
Tung kemisk industri	22
Plastindustri	29
Färg- och fernissindustri	31
Porslinsindustri	33
Glasindustri	36
Cementvaruindustri	39
Tegelindustri	41
Gummiindustri	43
Läder- och skoindustri	45
Textilindustri	50
Konfektionsindustri	56
Metall- och metallhalvfabrikatindustri	61
Järn- och stålindustri	64
Ferrolegeringsindustri	68
Järn- och metallmanufakturindustri	70
Verkstadsindustri	76
Radioindustri	82
Annan elektroteknisk industri	87
Elektricitetspriser m. m.	89
De branschakkunnigas inställning	91

4. Fackföreningsrörelsen och det nordiska ekonomiska samarbetet	95
5. Förhållanden av betydelse för en gemensam nordisk marknad	101
6. Sammanfattning, slutsatser och förslag	111
De norske medlemmers sammenfatning og konklusjon	111
De danske och svenska medlemmarnas slutsatser och förslag	117

I rapporten använda statistiska symboler

- .. uppgift ej tillgänglig
- . logiskt omöjlig uppgift
- 0 mindre än 0,5 av enheten
- intet finnes att redovisa

FÖRSTA KAPITLET

Utskottets direktiv och sammansättning

Då regeringarna i Danmark, Island Norge och Sverige år 1948 tillsatte det gemensamma nordiska utskottet för ekonomiskt samarbete, fick utskottet i uppdrag att, som ett bidrag till den allmänna ekonomiska återuppbyggnaden efter kriget, undersöka sådana frågor, som var av gemensamt intresse för de nordiska ländernas ekonomi. Utskottet skulle i första hand undersöka möjligheterna:

att införa en gemensam nordisk tulltaxa som en förutsättning för fortsatt arbete på en nordisk tullunion,

att nedsätta tullsatserna och begränsa de kvantitativa handelsrestriktionerna mellan de nordiska länderna,

att vidga arbetsfördelningen och specialiseringen mellan de nordiska länderna i samarbete med enskilda näringsgrenar samt närings- och fackliga organisationer; i samband härmed skulle också frågan om möjligheten att främja ny produktion till komplettering av de nordiska ländernas näringsliv undersökas, samt

att utbygga redan förekommande handelspolitiskt samarbete gentemot icke-nordiska länder.

Utskottet avgav den 3 januari 1950 en preliminär rapport om nordiskt ekonomiskt samarbete¹ till de nordiska ländernas regeringar. I rapporten konstaterades, att det "icke för närvarande föreligger möjligheter att genomföra en tullunion omfattande alla fyra länderna Danmark, Island, Norge och Sverige".

I november 1950 fick utskottet nya direktiv från regeringarna, enligt vilka utskottet skulle undersöka de principiella och tulltekniska förutsättningarna för ett avskaffande av tullarna mellan de nordiska länderna inom vissa områden av näringslivet eller för vissa varugrupper. Utskottet anmodades avge en rapport, vari skulle anges de varuområden, där ett sådant samarbete kunde tänkas vara av gemensamt intresse, och som därför i första hand borde undersökas närmare.

Efter överläggningar om utskottets verksamhet² antog Nordiska rådet vid sin första session i Köpenhamn i februari 1953 följande rekommendation till de fyra ländernas regeringar:

"I anslutning till de redogörelser, som föreligger inför Nordiska Rådet angående de av det gemensamma nordiska utskottet för ekonomiskt samarbete gjorda undersökningarna, uttalar rådet sin förvissning om att ett närmare ekonomiskt samarbete mellan de nordiska länderna innebär möjligheter att stärka de nordiska ländernas ekonomi.

Rådet är emellertid fullt på det klara med att de hittills gjorda undersökningarna visar, att ett sådant samarbete medför en rad komplicerade problem särskilt av handelspolitisk och produktionsmässig natur, och att därför varje

¹ Tryckt i serien "Aktstycken utgivna av Kungl. Utrikesdepartementet".

² Jfr Nordisk Råd 1. Session, Sag nr 9 og 12.

förändring måste ske först efter ingående undersökningar, och på sådant sätt att de eftersträvade förändringarna bör syfta till att bli till fördel för samtliga länder.

Rådet hemställer att regeringarna måtte anmoda det gemensamma nordiska utskottet för ekonomiskt samarbete att fullfölja sina undersökningar och, så snart förhållandena det tillåter, eventuellt före årets utgång, avge rapport till regeringarna med redogörelse för resultaten jämte utskottets slutsatser därav.

Rådet vill i samband härmed peka på betydelsen av att det gemensamma nordiska utskottet för ekonomiskt samarbete under de senaste åren arbetat i nära kontakt med de nordiska ländernas näringsliv, något som bidragit till ökad förståelse av samarbetets värde. Rådet vill vidare framhålla, att de gjorda branschundersökningarna visat, att ett samarbete kan få gynnsamma verkningar inom flera näringsgrenar.

Rådet förutsätter, att regeringarna framlägger utskottets rapport för rådet, så att frågan eventuellt kan bli föremål för diskussion vid rådets nästa session."

Det gemensamma nordiska utskottet anmodades i maj 1953 av regeringarna att före utgången av mars 1954 avge rapport med redogörelser för resultaten av de undersökningar, som utförts i överensstämmelse med direktiven av november 1950, jämte utskottets slutsatser därav.

Vid avgivandet av föreliggande rapport består utskottet av följande medlemmar.

För Danmark:

F. d. nationalbankdirektör C. V. Bramsnæs,
Kontorchef E. Carstens,
Ekspeditionssekretær P. Gersmann
och
Afdelingschef J. V. Thygesen.

Vidare har från dansk sida fuldmægtig T. Dahlggaard deltagit i utskottets arbete.

För Island:

Direktör Birgir Kjaran.

För Norge:

Kontorsjef Odd Gjelsvik och
Professor R. Mork.
Generaldirektör F. Vogt deltog i arbetet intill utgången av 1953, då han av personliga skäl befriades från uppdraget.

För Sverige:

Kanslirådet K. von Horn,
Överdirektör Karin Kock (utskottets ordförande) och
Fil. lic. J. Nordenson.

Ekspeditionssekretær P. Gersmann har varit sekreterare för utskottets danska ombud, sekretær K. Christiansen och tjf byråsjef J. Skulle för de norska ombuden och kanslisekreterare Lars Frisk för de svenska ombuden.

Från isländsk sida har man till följd av landets ekonomiska struktur ansett sig icke ha anledning deltaga i de branschundersökningar, som behandlas i föreliggande rapport. Islands representant i utskottet har icke heller deltagit i flertalet av de sammanträden, vid vilka rapporten utformats.

ANDRA KAPITLET

Några särskilda frågor

Jordbruket och en gemensam nordisk marknad

Frågan om jordbrukets ställning i en nordisk tullunion upptogs till prövning på ett tidigt stadium inom det gemensamma nordiska utskottet. I den i januari 1950 avgivna rapporten framhöll utskottet, att hithörande problem var av sådan ekonomisk, social och politisk natur, att de borde göras till föremål för undersökning genom särskilda sakkunniga, icke minst med hänsyn till de speciella jordbruksregleringarna i Norge och Sverige, vartill motsvarighet saknas i Danmark. Sedan respektive regeringar orienterats härom, anmodades jordbruksorganisationerna i Danmark, Norge och Sverige att gemensamt undersöka, på vilket sätt jordbruket skulle kunna inordnas i en eventuell nordisk tullunion.

De nordiska jordbruksorganisationerna efterkom utskottets hemställan om en gemensam undersökning av jordbrukets ställning i en nordisk tullunion och uppdrog åt Nordens Bondeorganisationers Centralråd (NBC) att göra denna undersökning. Som särskilda sakkunniga utsågs från Danmark statskonsulent Viggo Andersen och afdelingschef N. Kjærgaard, från Norge direktör Olav Borgan och direktör Johan R. Lindström och från Sverige agronom G. Lundgren och professor K. F. Svärdröm.

Expertkommittén fick direktiv av

NBC och utarbetade en redogörelse i tre huvudavsnitt.

I första avsnittet redovisas vissa allmänna synpunkter. Avsnittet ger en allmän orientering om jordbruket och dess ställning i de nordiska ländernas ekonomi samt om de nordiska ländernas utrikeshandel och samhandel med varor, som är av betydelse för jordbruket. Vidare behandlas de förhållanden, som gör det nödvändigt att ge jordbruket en särställning vid skapandet av en nordisk tullunion. Slutligen lämnas en redogörelse för jordbrukspolitiken i de nordiska länderna och för bestämmelserna i General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) angående reglering av utrikeshandeln med jordbruksprodukter.

De förhållanden, som gör det nödvändigt att ge lantbruket en särställning i en tullunion, är enligt NBC:s expertkommitté av dels teknisk och dels social natur. Med tekniska förhållanden avses den långsamma anpassningsprocess, som präglar jordbruket, och som förklaras av de i jordbruksproduktionen rådande driftsekonomiska förhållandena, särskilt de stora fasta omkostnaderna och svårigheterna att snabbt anpassa produktionen efter ändringar i marknadsförutsättningarna. Därtill kommer produktionens uppdelning på många små driftsenheter samt dess beroende av väderleken. Med sociala förhållanden avses strävandena att utjämna inkomsterna mellan in-

dustri och jordbruk. I detta syfte har framförallt Norge och Sverige vidtagit prisstödjande åtgärder för jordbruksprodukter.

I första avsnittet beskrives slutligen jordbrukspolitikens struktur i Danmark, Norge och Sverige. I Norge och Sverige innebär denna politik bl. a. att producentpriserna gjorts oberoende av prissvängningarna på världsmarknaden. Prisregleringar, subventioner, tullar och andra importavgifter samt kvantitativ importreglering är andra moment i denna skyddspolitik för jordbruket. Danmarks stora export av jordbruksprodukter och det härav föranledda beroendet av världsmarknadspriserna har gjort en sådan politik icke önskvärd för det danska jordbruket.

Redogörelsens *andra* avsnitt behandlar de regler, som bör följas för att tillförsäkra jordbruket en särställning vid skapandet av en nordisk tullunion eller ett nordiskt frihandelsområde.

Expertkommittén belyser möjligheterna att reglera den inbördes handeln mellan de nordiska länderna och utomstående länder. För att göra regleringarna så smidiga som möjligt förutsätter expertkommittén att jordbrukets organisationer skall ha avgörande inflytande på genomförandet av regleringarna, vilka skall stå i överensstämmelse med av det allmänna godkända riktlinjer. I anslutning härtill ges en översikt över organisationernas möjligheter i detta hänseende.

Därefter framlägges synpunkter på en gemensam tulltaxa. Det påpekas, att tullskyddet är mycket olika i de tre länderna. Danmark har tullfrihet för de viktigaste jordbruksvarorna och det danska jordbruket önskar bevara denna tullfrihet av principiella och handelspolitiska skäl. Norge har förhållandevis höga tullsatser för flertalet jordbruksvaror, medan Sverige intar en

mellanställning. Det konstateras, att man icke kan räkna med att det norska och det svenska jordbruket vill uppge tullskyddet gentemot länder, som icke deltar i en tullunion, även om man kan acceptera tullfrihet gentemot deltagarländerna; detta dock endast under förutsättning att handeln mellan länderna i tullunionen underkastas kvantitativ reglering. Vid sin bedömning av nödvändigheten av kvantitativa restriktioner som skydd för jordbrukarnas ekonomiska ställning har expertkommittén ansett, att även vissa delar av trädgårdsnäringen borde räknas in under jordbruket.

För alla viktigare jordbruksvaror kan tullarna mellan de nordiska länderna upphävas, då en fullständig kontroll över samhandeln med dessa varor kan uppnås genom kvantitativa restriktioner i importlandet. Som exempel på sådana varor nämner expertkommittén mjölk och mjölkprodukter, slaktboskap, kött och fläsk, ägg, ull, spannmål, mjöl, kraftfoder, potatis och viktigare grönsaker såsom kål, morötter samt frukt. För viktigare varor, som icke lämpligen kan underkastas kvantitativa restriktioner, bör tullen tills vidare bestå.

En tullunion förutsätter principiellt lika tullsatser utåt. Expertkommittén anser det emellertid förenat med stora svårigheter att uppnå enighet om gemensamma tullsatser för jordbruksvaror och föreslår, att man, under det fortsatta arbetet för ett nordiskt ekonomiskt samarbete, endast inriktar sig på möjligheterna att avlägsna tullarna på jordbruksvaror *mellan* de nordiska länderna, samtidigt som de direkta regleringarna bibehålles.

Redogörelsens *tredje* avsnitt berör strävandena att öka samarbetet på jordbrukets område i de nordiska länderna och att på lång sikt skapa bättre förutsättningar att inpassa jordbruket i

en nordisk tullunion. Det lämnas en sammanfattning av den betydelse en nordisk tullunion kan få för jordbruket i Norden. Expertkommittén framhåller, att det i en tullunion kan uppnås fördelar för jordbruket i Norden, om än i begränsad omfattning och på något längre sikt. Det framhålles, att tullunionstanken kan rätt bedömas, först när tullunionen kan ses som det sista steget i en längre anpassningsprocess. Man har därför redogjort för de samarbetssträvanden på jordbrukets område, som redan förekommer, samt fäst uppmärksamheten på möjligheterna att utvidga detta samarbete.

Efter det att expertkommittén avgivit sin redogörelse till NBC, har den danska, den norska och den svenska avdelningen av NBC i september 1951 gjort var sitt uttalande i anledning av redogörelsen.

Den *danska* avdelningen erinrar om den tilltagande protektionism, som gör sig gällande inom den internationella handeln med jordbruksvaror. Ur dansk synpunkt är det därför av särskilt stor betydelse, att alla hinder undanröjes för den internationella handeln, härunder inbegripet handeln med jordbruksvaror. De danska medlemsorganisationerna kan dock godkänna redogörelsen, då de är övertygade om att skapandet av en nordisk tullunion i och för sig utgör ett viktigt steg mot allt större marknader, som särskilt för små nationer är av avgörande betydelse. Vidare förutsattes från dansk sida, att det praktiska samarbetet stärks mellan organisationerna i Danmark, Norge och Sverige, särskilt beträffande avsättningen av jordbruksprodukter till icke nordiska länder.

I det *norska* uttalandet framhålles att det norska jordbruket i en eventuell nordisk tullunion icke kan räkna med

några fördelar beträffande avsättningsförhållandena för jordbruksvaror. Å andra sidan medges, att ett större ekonomiskt område i Norden kan ge möjligheter att specialisera och rationalisera andra näringsgrenar, något som det norska jordbruket indirekt kan dra fördel av. Man anser, att man icke borde motsätta sig ett arbete, som syftar till en starkare ekonomisk sammanslutning mellan de nordiska länderna; man förutsätter emellertid, att det för jordbruksvarorna införes sådana särbestämmelser, för vilka redogjorts i expertkommitténs redogörelse. Denna har ansetts ge en grundval för att lösa de problem, som uppkommer i samband med jordbrukets inordnande i en nordisk tullunion.

Den *svenska* avdelningen understryker att de svenska jordbruksorganisationerna kan ansluta sig till tanken på en nordisk tullunion. Man utgår då från att det skapas bättre förutsättningar för ökade handelsförbindelser och annat ekonomiskt samarbete mellan de nordiska länderna. Å andra sidan kan det svenska jordbruket icke ansluta sig till en lösning, som skulle förhindra genomförandet av det år 1947 utformade svenska jordbruksprogrammet. De tekniska regleringsmetoder, som skisserats i expertkommitténs redogörelse, synes, såvitt angår samhandeln med jordbruksprodukter, i huvudsak kunna läggas till grund för jordbrukets inpassning i en nordisk tullunion. Den svenska avdelningen har dock uppmärksammat, att man i redogörelsen bland de föreslagna regleringsmetoderna icke nämnt importavgifter som ett medel att utjämna skillnaden mellan importpriser (eventuellt inkl. tull) och inhemska priser för att om så erfordras hindra ooberättigade vinster i importlandet. Sådana utjämnande importavgifter anses från den svenska avdelningens

sida vara ett nödvändigt komplement till de i redogörelsen föreslagna metoderna.

Det gemensamma nordiska utskottet har i överensstämmelse med de år 1950 givna direktiven huvudsakligen koncentrerat sig på att undersöka möjligheterna att skapa en gemensam nordisk marknad inom vissa industrigränar. Då man på jordbruksområdet ställts inför problem, som i två av länderna är föremål för politiska avgöranden — nämligen i det norska stortinget och den svenska riksdagen — har utskottet funnit det mest ändamålsenligt att endast lämna ovanstående referat av huvudpunkterna i den lämnade redogörelsen. NBC-redogörelsen innehåller en mycket värdefull analys av de problem, som gör sig gällande på jordbruksområdet i vart och ett av de tre länderna med hänsyn till ett nordiskt ekonomiskt samarbete.¹

En gemensam tullnomenklatur

Som nämnts i utskottets preliminära rapport i januari 1950 fick särskilda sakkunniga från de tre ländernas centrala tullmyndigheter redan år 1948 i uppdrag att upprätta förslag till en gemensam nordisk tullnomenklatur, byggd på värdetullprincipen, samt till gemensamma regler för nomenklaturens be- gagnande. De sakkunniga fick vidare i uppdrag att göra en sammanställning över dansk, norsk och svensk tulltaxering av de olika varuslag, som upptagits i nomenklaturförslaget.

De sakkunniga, som arbetade på grundval av ett utkast till den s. k. Bryssel-nomenklaturen, fullföljde detta arbete så långt omständigheterna medgav. Regeringarna gav vidare år 1950 de sakkunniga i uppdrag att gemensamt granska Bryssel-nomenklaturens baspositioner i syfte främst att — ur nordisk synpunkt — söka inverka på utform-

ningen av den föreslagna konventions- texten jämte förklarande anmärkningar.

Då det gemensamma nordiska utskottet inlett sina undersökningar enligt de nya regeringsdirektiven av november 1950, riktade utskottet en hemställan till de tre ländernas centrala tullmyndigheter att utvidga sitt samarbete om Bryssel-nomenklaturen att även innefatta förberedelser att införa denna nomenklatur i Danmark, Norge och Sverige. Eftersom ett sådant samarbete om en tulltaxerevision förutsätter att de tre länderna tillämpar samma grundläggande principer för tulltaxeringen, begärde utskottet vidare att regeringarna skulle uttala sig om huruvida de nationella tulltaxor, som skulle bli resultatet av den gemensamma tulltaxerevisionen, skulle baseras på värdetullar eller specifika tullar. Utskottet framhöll därvid, att en gemensam tullnomenklatur, byggd på värdetullar, skulle vara av betydelse både för arbetet med att skapa en gemensam nordisk marknad och för arbetet med att införa enhetliga tullsatsen i de tre länderna.

I början av år 1952 tillsatte den danska regeringen en parlamentarisk kommitté för revision av tulltaxan. Den svenska regeringen tillkallade i maj 1952 sakkunniga för revision av tulltaxan. Enligt direktiven till den svenska tulltaxekommittén skulle baspositionerna i en ny svensk tulltaxa anpassas efter Bryssel-nomenklaturen. Vidare skulle kommittén överväga om en mera allmän tillämpning av värdetullar kunde innebära en mera ändamålsenlig utformning av tullsystemet. Den svenska kommittén skulle ta kontakt med motsvarande kommittéer i de andra nordiska länderna för att om möjligt söka uppnå enhetliga tulltaxor.

¹ Intresserade kan erhålla redogörelsen genom hänvändelse till Kgl. utenriksdepartementet, Oslo.

Med anledning av att dessa två tulltaxekommittéer tillsatts vände sig utskottet i oktober 1952 till den danske finansministern och den norske utrikesministern.

I skrivelsen till den danske finansministern, Thorkil Kristensen, säges bl. a.:

"I direktiven för den svenska kommittén har bland annat uttalats dels att vid revision av tulltaxan taxans baspositioner böra anpassas efter Bryssel-nomenklaturen, varvid jämväl bör övervägas huruvida icke en mera allmän tillämpning av värdetullar kan innebära en mera ändamålsenlig utformning av tullsystemet, dels ock att vid utredningsarbetet kontakt bör hållas med motsvarande utredningar i de övriga nordiska länderna för att söka åvägbringa uniformitet mellan de olika ländernas tulltaxor.

Det gemensamma nordiska utskottet får härmed till Herr Finansministern rikta den frågan, huruvida Herr Finansministern i egenskap av ordförande i den danske tulltaxekommittén är beredd att medverka till att denna kommitté med utgångspunkt i uttalandena i direktiven för den svenska kommittén upptager frågan om grundsatserna för utformningen av en ny dansk tulltaxa till behandling i kontakt med den svenska kommittén och motsvarande norska organ.

Samtidigt med denna skrivelse har utskottet tillställt Norges utrikesminister en skrivelse, vari till utrikesministern riktas den frågan huruvida denne är beredd att medverka till att man i Norge upptager ifrågavarande grundsats till behandling i kontakt med de danska och svenska kommittéerna."

Den danske finansministern svarade, att han ville "foreslå det udvalg af kommissionen, der beskæftiger sig med spørgsmålet om nomenklatur og værdis-

told m. v., at principperne for toldtariffens opbygning drøftes med de tilsvarende organer i Sverige og Norge".

Den norske utrikesministern, Halvard Lange, svarade på norska regeringens vägnar att "det i forholdsvis nær fremtid vil være nødvendig å nedsette en komité eller kommisjon som kan forestå en generell revisjon av den norske tolltariff som ikke har undergått noen alminnelig revisjon siden 1927 og må anses som helt foreldet. Det antas att en revidert norsk tolltariff bör baseres på Bryssel-nomenklaturen av 1950, uten att det ennå er truffet noen beslutning herom. En slik ny komité vil derfor antakelig få til oppgave å forberede overgang til denne nomenklatur samtidig som den bl. a. vil måtte overveie spørsmålet om ökt bruk av verditoll.

Det anses naturligt at denne nye komité, når den blir oppnevnt, får et lignende pålegg som den svenske komité om å holde seg i kontakt med komitéene i de andre nordiske land for, så langt omstendighetene tillater det, og det for övrig finnes hensiktsmessigt, å söke tilveiebringe uniformitet i landenes nomenklaturer."

Nordiskt patentsamarbete

I skrivelse den 24 maj 1949 till Danmarks, Islands, Norges och Sveriges utrikesministrar hemställde utskottet, att regeringarna i respektive länder måtte utse medlemmar i en gemensam nordisk kommitté för att undersöka möjligheterna att genomföra ett närmare samarbete mellan de nordiska länderna på patentväsendets område.

Utskottets hemställan bifölls och medlemmar i en dylik kommitté utsågs i början av år 1950.

Kommittén avgav i november 1952 ett betänkande med förberedande utredning och förslag rörande nordiskt patentsamarbete. I betänkandet redovisa-

de kommittén olika samarbetsalternativ och framhöll därvid bland annat, att kommittén kommit till det resultatet att alternativet med gemensamma nordiska patent var det som i första hand kunde förordas till närmare utredning.

I skrivelse till regeringarna den 17 februari 1953 framhöll utskottet, att utskottet tillmäter ett närmare samarbete mellan de nordiska länderna på patentväsendets område stor betydelse. Utskottet uttalade den förhoppningen, att kommitténs förslag måtte fullföljas snarast möjligt.

Dubbel arvsskatt

Islands tidigare representant i utskottet kommitteret Jon Krabbe har fäst uppmärksamheten på att de mellan de nordiska länderna ingångna avtalen för undvikande av dubbelbeskattning icke innefattar bestämmelser för undvikande av dubbel arvsskatt. Icke heller förekommer sådana bestämmelser i

de mellan de fem nordiska länderna år 1934 ingångna avtalen om arvsskifte efter nordisk medborgare, som vid sin död är bosatt i annat nordiskt land.

Mellan Norge och Sverige har år 1950 slutits ett bilateralt avtal om undvikande av dubbel arvsbeskattning men avsaknaden av sådana avtal mellan de nordiska länderna i övrigt kan medföra orimliga resultat, särskilt som Danmark och Island i motsats till Norge och Sverige saknar möjlighet att på administrativ väg helt eller delvis undanröja dubbelbeskattning.

Utskottet har den 27 mars 1952 i skrivelse till regeringarna hemställt, att det i erforderlig utsträckning skulle slutas bilaterala nordiska överenskommelser för undvikande av dubbelbeskattning vid erläggandet av arvsskatt samt att Danmark och Island vid revision av lagstiftningen om arvsskatt skulle införa sådana möjligheter till administrativ jämkning som ovan nämnts.

Utskottets branschundersökningar

Uppläggnigen av undersökningarna

Enligt sina direktiv av november 1950 skulle utskottet undersöka "de principiella och tulltekniska förutsättningarna för att avskaffa tullarna mellan de nordiska länderna inom vissa områden av näringslivet eller för vissa varugrupper. I sin rapport borde utskottet ange de varuområden, där ett sådant samarbete kan tänkas vara av gemensamt intresse och vilka därför i första hand höra närmare undersökas".

Utskottet har tolkat första ledet av dessa direktiv så att utskottet skulle undersöka förutsättningarna för en utvidgad arbetsfördelning och specialisering beträffande vissa varugrupper, där tullar och andra hinder för samhandeln, t. ex. kvantitativa importrestriktioner, f. n. lägger hinder i vägen för en sådan utveckling. Med utgångspunkt från denna tolkning har utskottet för olika varuområden undersökt möjligheterna för fria varurörelser genom avskaffande av tullar, kvantitativa restriktioner och andra hinder för samhandeln mellan Danmark, Norge och Sverige, d. v. s. förutsättningarna för en *gemensam nordisk marknad för dessa områden*.

Vid sina undersökningar har utskottet i första hand tagit sikte på en gemensam marknad för varor som produceras i de tre länderna; den gemensamma marknaden skulle alltså icke omfatta motsvarande varor framställda i utomstående länder. Detta innebär, att tullar och andra hinder för samhandeln

mellan de tre nordiska länderna upphäves, medan respektive land bibehåller sina egna tullar och restriktioner gentemot andra länder. Med olika tullar och importrestriktioner gentemot icke-nordiska länder uppkommer bl. a. transiteringsproblem. Utskottet har ansett dessa problem vara av sådan vikt att de borde diskuteras under branschundersökningarna.

I sitt arbete har utskottet förutsatt, att en gemensam marknad skulle kunna etableras inom ramen för GATT.

Utskottet har ansett det naturligt och praktiskt att bedriva undersökningarna i nära kontakt med berörda branscher inom näringslivet. Inom respektive länder har utskottet därför tagit kontakt med ledande industrimän eller andra särskilda sakkunniga, som är sysselsatta inom ifrågavarande bransch eller har nära anknytning till denna. Under utskottets ledning har anordnats ett stort antal gemensamma möten, växelvis i Köpenhamn, Oslo och Stockholm.

Dessa branschmöten har haft till syfte att inhämta upplysningar om konkurrensförhållandena samt i samband därmed om de sakkunnigas synpunkter på och inställning till en gemensam nordisk marknad. De sakkunniga från de olika branscherna har icke varit utrustade med fullmakter från branschorganisationerna; deras uttalanden har varit uttryck endast för deras egen personliga mening och har icke betraktats som bindande.

Utskottet har den uppfattningen att sådana personliga uttalanden från personer, som har ingående kännedom om ifrågavarande branschers problem, har givit utskottet värdefull vägledning för dess bedömning av förutsättningarna för och nyttan med en gemensam nordisk marknad inom respektive område.

Erfarenheterna från utskottets branschundersökningar har visat, att den konfrontation av de nationella branschintressena, som åstadkommits genom de förutsättningslösa och informella diskussionerna på branschmötena, varit nyttig icke endast för detta utredningsarbete utan även på längre sikt genom att bidra till ökad kontakt mellan industrier i de tre länderna.

Enligt direktiven skulle utskottet ange de varuområden, där fri inbördes handel kunde tänkas vara av gemensamt intresse.

Som följd av de särskilda ekonomiska och sociala samt politiska synpunkter, vilka, som redan nämnts, kan läggas på frågan om konsekvenserna av en gemensam nordisk marknad för jordbruksvaror, har utskottet icke närmare behandlat därmed sammanhängande problem. Den tidigare refererade, genom NBC verkställda utredningen innehåller emellertid ett rikt material för en bedömning av problemen. Utskottet har icke heller behandlat jordbruket närstående industrier, såsom mejerier, slakterier, kvarnar och sockerfabriker.

Ehuru man beträffande trädgårdsnäringen icke kan anlägga helt samma synpunkter som ovan beträffande jordbruket, har utskottet likväl med hänsyn till att likartade problem gör sig gällande inom denna näring ansett sig icke heller böra behandla denna näringsgren.

Icke heller har utskottet behandlat sådana näringsgrenar som skogsbruk,

fiske, handel, samfärdsel, sjöfart och det rena hantverket.

Utskottet har i stället koncentrerat sig på undersökningar om förutsättningarna för en gemensam nordisk marknad inom vissa industrigrenar. Detta har varit naturligt främst av den anledningen att nyttan av den arbetsfördelning och specialisering, som marknadsutvidgningen väntas medföra, blir särskilt märkbar inom industrien.

Utskottet har icke behandlat sådana industrier, som producerar uteslutande för lokala marknader. För dessa industrier skulle en gemensam marknad icke innebära några direkta förändringar i deras konkurrensförhållanden, annat än i den mån den större marknaden medför prisändringar för deras råvaror, utrustning e. d. Icke heller har — annat än i speciella fall — behandlats sådana industrier, som framställer primära råvaror; dessa råvaror är i regel fria från tullar och handelsrestriktioner, varför industrierna redan kan dra fördel av en stor marknad.

Slutligen bör nämnas att utskottet icke behandlat vissa stora exportindustrier, som är särskilt beroende av förhållandena på världsmarknaden. Utskottet har sålunda icke närmare undersökt en gemensam nordisk marknads betydelse för bl. a. trävaru-, cellulosa- och pappersindustrierna, trots dessa branschers stora andel av Norges och Sveriges totala produktion. Beträffande cellulosa- och pappersindustrierna kan i detta sammanhang nämnas, att pappersmassa och tidningspapper är fria från tullar och handelsrestriktioner i alla tre länderna, medan övriga slag av papper samt papp är tullbelagda.

De undersökta industribranscherna har valts med tanke på att de skall representera olika typer av produkter såsom halv- och helfabrikat. Inom sistnämnda grupp har utvalts varor för

både produktions- och konsumtions-ändamål.

Inom vissa branscher med ett stort antal produkter har av arbetstekniska skäl utvalts vissa produkter, som ansetts kunna belysa förhållandena inom dessa branscher.

Det material, som framkommit vid branschundersökningarna, har bl. a. givit de industrisakkunnigas synpunkter på en gemensam nordisk marknad för de olika undersökta branscherna. Vid en konferens med ledningen för de tre ländernas fackliga huvudorganisationer har utskottet sedermera fått vissa allmänna problem, som sammanhänger med en gemensam marknad, belysta även ur industriarbetarsynpunkt och ur mera allmänna löntagarsynpunkter.

Innan utskottet härefter övergår till att redovisa vad som framkommit vid undersökningarna av de särskilda industribranscherna, må konstateras, att de i det följande återgivna statistiska upplysningarna ofta icke är helt jämförbara på grund av vissa olikheter i de tre ländernas statistik. Särskilt gäller detta produktionsstatistiken.

Här må erinras om att produktionsstatistiken i regel icke omfattar företag med mindre än fem anställda och att den sålunda, särskilt inom industrier med många företag under denna gräns, icke ger en fullständig bild av produktionen.

Vidare må nämnas, att samtliga exportsiffror avser fob-värden, medan importsiffrorna avser cif-värden. Statistiken gäller i flertalet fall år 1951, vilket varit det senaste år, för vilket siffror funnits tillgängliga för alla tre länderna. Det bör erinras om att särskilt utrikeshandeln detta år starkt påverkades av de extraordinära förhållandena till följd av kriget i Korea.

Med att en vara är på frilista avses

Tabell 1. Grönsaks- och fruktkonserv-industrien

	Dan- mark 1951	Norge 1951	Sverige 1952
Antal företag	58	28	40
Antal arbetare	1 752	843	1 615
Antal tjänstemän	483	204	371
Produktionsvärde			
milj. kr. resp. valuta	87	43	96
milj. Skr.	65	31	96

att varan icke är föremål för kvantitativa importrestriktioner främst gentemot de västeuropeiska länderna med tillhörande valutaområden. Däremot är en frilistad vara som regel föremål för importrestriktioner gentemot dollarområdet.

De olika branscherna

Grönsaks- och fruktkonservindustri

Industriens struktur. I tabell 1 lämnas upplysningar om industriens produktion m. m. år 1951.

Uppgifterna i tabellen om den danska industrien, innefattar framställning av grönsaks- och fruktkonserver i vidsträckt betydelse, sålunda även marmelad. Den egentliga konservindustrien svarade för endast 38 milj. Dkr av i tabellen redovisade 87 milj. Dkr. Av de 38 milj. Dkr avsåg 22 milj. Dkr grönsakskonserver och 16 milj. Dkr fruktkonserver. Den industriella produktionen är koncentrerad till 9 företag, som alla är väl rationaliserade. Därtill kommer ett stort antal småföretag, som bl. a. framställer marmelad för lokal försäljning till bagare m. fl. I livsmedelslagstiftningen lämnas vissa föreskrifter för tillverkningen.

Upplysningarna i tabellen om den norska industrien gäller likaledes dels den egentliga grönsaks- och fruktkonserveringen, d. v. s. hermetisk konservering av grönsaker, frukt och bär, och dels annan konservering av frukt och

bär, t. ex. framställning av saft och marmelad. Frukt- och grönsakskonserver framställes även på fiskkonserverfabriker. Den egentliga produktionen av grönsaks- och fruktkonserver hade ett värde av 12 milj. Nkr, varav grönsakskonserver 8 milj. Nkr och fruktkonserver 4 milj. Nkr. Den norska frukt- och grönsakskonserverindustrien arbetar utslutande för hemmamarknadens behov. Lantbruksdepartementet utövar kontroll över nyetableringar inom den vegetabiliska konserverindustrien; dessutom finnes en statlig kvalitetskontroll.

Upplysningarna i tabell 1 om den svenska industrien innefattar framställningen av frukt- och grönsakskonserver, fruktmos, saft och marmelad. Statlig kvalitetskontroll förekommer icke.

Råvaruproblem. Kostnadsfördelningen inom grönsaks- och fruktkonserverindustrien belyses i tabell 2, som är byggd på den norska produktionsstatistiken för år 1950.

Råvaran är sålunda av stor betydelse för produktionskostnaderna. Grönsaks- och fruktkonserverindustriens råvarukostnader är högre i Norge än i Danmark och Sverige, bl. a. till följd av de importrestriktioner och höga tullsatser, vilka tillkommit som led i den norska jordbrukspolitiken.

Tullar och importrestriktioner. Tullarna för några av grönsaks- och fruktkonserverindustriens produkter framgår av tabell 3.

Den norska tullen för färsk frukt och bär har på vissa områden angivits

Tabell 2. Kostnadsfördelningen för vegetabiliska konserver

	Råvaror %	Emballage %	Löner %
Hermetiska varor	42	16	15
Andra	48	15	14

Tabell 3. Tullar för vissa grönsaks- och fruktkonserver (kr/kg i resp. valuta)

	Dan- mark	Norge	Sverige
Konserver av ärtor	0: 40	2: 40	0: 75
Konserver av sparris	1: —	0: 60	0: 50
Konserver av äpplen	0: 65	1: 40	0: 75
Konserver av päron	0: 65	0: 60	0: 35

vara högre än tullen för konserverade varor.

Grönsaks- och fruktkonserver är på frilista i Sverige men icke i Danmark och Norge.

Utrikeshandel. Danmark importerade år 1951 för 0,9 milj. Dkr hermetiska fruktkonserver, huvudsakligen sydfrukter. Motsvarande export uppgick till 1,4 milj. Dkr, mest päron. Den danska importen av marmelad och fruktulp uppgick till 0,4 milj. Dkr och exporten därav till 26,6 milj. Dkr. Danmark införde samma år för 0,9 milj. Dkr grönsakskonserver och utförde för 2,1 milj. Dkr. Samhandeln med Norge och Sverige var obetydlig.

Norge importerade år 1951 för 1 milj. Nkr tomatpuré. I övrigt var både importen och exporten av vegetabiliska konserver helt obetydlig.

Sverige importerade frukt- och grönsakskonserver för sammanlagt 8,7 milj. Skr, medan exporten uppgick till 8,1 milj. Skr.

Synpunkter på en gemensam nordisk marknad. De sakkunniga från den danska grönsaks- och fruktkonserverindustrien hade icke några betänkligheter mot en gemensam nordisk marknad.

Däremot har de sakkunniga från motsvarande norska industrier framfört sådana betänkligheter, bl. a. med hänsyn till sambandet mellan de norska råvarupriserna och den norska jordbrukspolitiken.

De sakkunniga från den svenska

grönsaks- och fruktkonservindustrien var positivt intresserade av en gemensam nordisk marknad för grönsaks- och fruktkonserver. De var även intresserade av att — i vissa lägen — kunna införa sina råvaror från Danmark. En sådan import skulle dock kunna tänkas medföra vissa problem för de svenska grönsaks- och fruktodlarna. Även utan en fullständigt fri råvarumarknad var de svenska branschakkunniga emellertid i princip positiva till att en gemensam nordisk marknad genomfördes på detta område.

Fiskkonservindustri

Industriens struktur. I tabell 4 lämnas upplysningar om industriens produktion m. m. år 1951. Statistiken för Norge innefattar även köttkonservindustrien; fiskkonservindustrien överväger dock i statistiken.

I tabell 4 har såsom produktionsvärde för Danmark upptagits 65 milj. Dkr. Detta motsvarar den totala beredningen av fisk, varav endast 30 milj. Dkr avser framställning av konserver.

Framställningen av konserver sker i Danmark vid 28 fabriker för framställning av helkonserver, d. v. s. hermetiskt konserverade produkter. Av dessa 28 fabriker har 21 tillstånd att framställa även halvkonserver. Förutom nu nämnda fabriker finnes 19 företag som tillverkar halvkonserver, huvudsakligen i hantverksmässig skala. De viktigaste varuslagen är brislingsardiner, sillsardiner, makrill och gaffelbitar. Varornas kvalitet kontrolleras av offentlig myndighet.

Den norska fiskkonservindustrien har en betydande export. I tabell 4 har angivits ett produktionsvärde av 199 milj. Nkr. Därav utgjordes 170 milj. Nkr av fiskkonserver. De viktigaste varuslagen är rökt småsill i olja, rökt brisling i

Tabell 4. Fiskkonservindustrien

	Danmark 1951	Norge 1951	Sverige 1952
Antal företag	74	191	85
Antal arbetare	1 862	8 135	2 280
Antal tjänstemän	274	667	276
Produktionsvärde			
milj. kr. i resp. valuta	65	199	76
milj. Skr.	49	145	76

olja, "kippers", fiskbullar och fiskpud- ding samt halvkonserver såsom ansjovis.

Varorna är föremål för kvalitetskontroll enligt särskild lag. — För närvarande finnes i Norge tre s. k. centraler (A/S Hermetikfabrikkenes Brislingsentral, A/S Hermetikfabrikkenes Sildesentral, A/S Hermetikfabrikkenes Kippersentral), som har till huvudsaklig uppgift att vid behov bidra till finansiering och reglering av den norska produktionen av konserver. Centralerna organiserades år 1930 som enskilda aktiebolag. Staten utser ordförande i styrelserna och fastställer vissa riktlinjer för verksamheten men lämnar icke något bidrag till denna. I sin nuvarande form kommer centralerna att upphöra i april 1954. Förhandlingar pågår om ett nytt system, som i motsats till det gamla förutsättes skola stå öppet även för nya fabriker.

Konservfabrikerna köper sina råvaror genom Fiskernes salgslag, som genom särskild lag fått monopol på försäljning av fisk. Efter förhandling med olika organisationer fastställer myndigheterna före varje säsong fasta försäljningspriser på fisk.

Den svenska fiskkonservindustrien är föga enhetlig och innefattar sålunda både stora, välrationaliserade fabriker och småföretag. Lika litet som i Danmark förekommer i Sverige något sådant produktions- och finansierings-samarbete, som bedrivs i Norge genom

Tabell 5. Kostnadsfördelningen för kött- och fiskkonserver

Råvaror %	Emballage %	Löner %
37	22	22

de ovan nämnda centralerna. I Sverige råder hård priskonkurrens, särskilt mellan Kooperativa förbundets fabriker och de enskilda företagen.

Råvaruproblem. Kostnadsfördelningen inom kött- och fiskkonservindustrien belyses i tabell 5, som är baserad på norsk statistik för år 1950.

Beträffande den danska industriens framställning av brislingsardiner må anföras, att fisken fångas i öppen sjö med trål, varefter tarmarna urtages före inläggningen. I Norge däremot fångas brislingen och sättes i stäng i fjordarna, varigenom den själv befriar sig från tarminnehållet. Detta innebär, att dansk konservindustri icke har lika goda råvaruförutsättningar, vartill kommer att den av dansk fiskkonservindustri utnyttjade brislingsardinen knappast är av lika god kvalitet som den norska.

I övrigt konkurrerar den danska konservindustrien om fångsterna med andra köpare, såväl danska som utländska. Priserna bestämmes på auktion. I Danmark förekommer icke någon prisreglering på fisk.

Den svenska industriens råvarupriser bestämmes på auktion. Med stöd i den svenska prisregleringen för vissa fiskslag fastställs dock för varje säsong vissa minimipriser. Som ett led i stödet åt den svenska fiskerinäringen sker även en kvantitativ begränsning av importen av sill och fisk. Detta begränsar den svenska fiskkonservindustriens möjlighet att köpa t. ex. norsk sill och fisk.

Utskottet har inhämtat upplysningar om priserna på vissa råvaror åren 1951

och 1952, varav framgår, att priserna är högre i Norge än i Sverige.

Tullar och importrestriktioner. Följande upplysningar kan lämnas om de tre ländernas tullar och kvantitativa restriktioner för fiskkonserver.

I Danmark är tullen för flertalet fiskkonserver 24 D. öre per kg, vilket år 1951 motsvarade en tullincidens av 5—15 %. Konserver av lax och laxöring förtullas med 80 D. öre per kg. Fiskkonserver är icke på frilista.

I Norge är tullen för fiskkonserver i allmänhet 24 N. öre per kg. Importen var år 1951 så liten att den icke kan läggas till grund för någon beräkning av tullincidensen. Fiskkonserver är icke på frilista men i praktiken förekommer inga restriktioner för importen.

Bland de svenska tullsatserna kan nämnas, att konserver av sardin, tonfisk och brisling har en tull av 25 S. öre per kg (tullincidens ca 6 %), samt ansjovis och inkokt lax en tull av 50 S. öre per kg. Andra fisk- och skaldjurskonserver förtullas med 75 S. öre per kg. Tullincidensen för laxkonserver samt "andra fisk- och skaldjurskonserver" är i genomsnitt 12 %. Fiskkonserver är på frilista i Sverige.

Utrikeshandel. Danmarks import av fiskkonserver uppgick år 1951 till 1,3 milj. Dkr och exporten till 17 milj. Dkr. Samhandeln med Norge och Sverige var obetydlig.

Norge exporterade år 1951 för 146 milj. Nkr. Därav exporterades endast en ringa del till Danmark (0,4 milj. Nkr) och Sverige (1,2 milj. Nkr). Praktiskt taget ingen import förekom.

Sverige exporterade år 1951 för 5,6 milj. Skr och importerade samma år för 5,8 milj. Skr.

Synpunkter på en gemensam nordisk marknad. Sakkunniga från den danska fiskkonservindustrien hade betänklig-

heter mot en gemensam nordisk marknad utan tullar och importrestriktioner med hänsyn till farhågor för en hård konkurrens från den norska industrien. Särskilt gäller detta för brislingsardiner, för vilka de norska producenterna har bättre råvaruförutsättningar. De danska sakkunniga hyste också oro för en gemensam marknad för halvkonserver med hänsyn till konkurrensen från Sverige. Oron för konkurrens från Norge och Sverige var minst beträffande makrillkonserver.

Sakkunniga från den *norska* fiskkonserverindustrien hade inga betänkligheter mot att tullar och importrestriktioner slopas mellan de tre länderna.

Med hänsyn till den svenska fiskregleringens inverkan särskilt på priset men indirekt även på kvaliteten på de svenska konservfabrikernas råvaror var de sakkunniga från den *svenska* fiskkonserverindustrien på det hela taget mycket negativt inställda till tanken på en gemensam nordisk marknad. Betänkligheterna var särskilt framträdande för helkonserver.

Möbelindustri

Möbelindustrins struktur. Tabell 6 ger en bild av möbelindustriens struktur år 1951.

Beträffande uppgifterna i tabell 6 bör observeras, att därutöver en betydande tillverkning av möbler äger rum vid företag, som har mindre än fem anställda och som därför ligger nedanför industristatistikens minimum.

Gränsen mellan industri och hantverk är inom möbelindustrien i utpräglad grad flytande. Icke heller finns någon klar gräns mellan möbelfabriker och andra trävarufabriker. Sålunda tillverkar möbelfabriker delvis även andra snickerier, varjämte andra trävarufabriker tillverkar möbler.

Möbelindustriens struktur kan sägas

vara i huvudsak lika i alla tre länderna. I Norge finns det dock förhållandevis flera små företag än i Danmark och Sverige.

Beträffande särskilt den norska möbelindustrien må nämnas, att den i stor utsträckning är lokaliserad till Vestlandet, där lönerna tidigare var relativt låga. Denna lönedifferens till Vestlandsindustriens fördel har dock efter hand utjämnats. Eftersom det på Vestlandet icke finnes särskilt god tillgång på trä och eftersom avståndet är stort till det viktigaste norska avsättningsområdet, nämligen området kring Oslo, ligger industrien numera ogynnsamt till ur lokaliseringssynpunkt.

Sedan gammalt har möbeltillverkningen i Sverige varit koncentrerad till Götaland och mer än 75 % av industrien ligger fortfarande i denna del av landet. Särskilt stark är koncentrationen i Småland, Östergötland och Västergötland. Där ligger ca 43 % av företagen med ca 47 % av hela arbetareantalet.

Råvaruläget. Tillgången på råvaror är i huvudsak lika god i alla tre länderna, även om träslagen varierar. Sålunda har Danmark god tillgång på bok och ek, medan Norge och Sverige har riklig tillgång på furu och björk. Danmark importerar björkfaner från Sverige och Finland. Även Sverige importerar vissa kvantiteter finskt björkfaner.

Vid utskottets branschmöte med sakkunniga från dansk, norsk och svensk

Tabell 6. Möbelindustrien år 1951

	Danmark	Norge	Sverige
Antal företag	276	341	835
Antal arbetare	4 598	6 371	13 400
Antal tjänstemän	563	724	1 635
Produktionsvärde			
milj. kr. i resp. valuta	112	154	ca 260
milj. Skr.	84	111	ca 260

Tabell 7. Utrikeshandel med möbler
1951¹

(tkr i resp. valuta)

	Dan- mark	Norge	Sverige
Total export	3 600	1 810	7 600
Total import	1 600	330	1 800
därav från			
Danmark	860
Norge	50	—	—
Sverige	850	190	.

¹. logiskt omöjlig uppgift .. uppgift saknas.

möbelindustri konstaterade dessa att den norska möbelindustrien ej hade samma goda tillgång på inhemska textilier i moderna mönster och goda kvaliteter som Danmarks och Sveriges. Det nya stoppningsmaterialet skumgummi ansågs vara billigare i Sverige än i Danmark och Norge, medan förutsättningarna ansågs lika beträffande övriga stoppningsmaterial. De norska textiltullarna är högre än motsvarande danska och svenska tullar. I övrigt ansågs tullarna på möbelindustriens råvaror icke bereda några problem för en gemensam nordisk marknad för möbler.

De norska branschakkunniga framhöll, att importrestriktionerna för vissa råvaror var av betydelse. Dessa frågor behandlas nedan.

Lönefrågor. Arbetslönerna i Danmark och Norge är ungefär lika, möjligen ligger dock de danska något högre. De branschakkunniga uppskattar genomsnittslönen i Norge till ca 9.000 Nkr/år och i Danmark till ca 10.000 Dkr/år. De svenska arbetslönerna anses ligga upp till 20 % högre än de danska.

I Sverige är systemet med individuella styckackord mycket utbrett. Även i Danmark tillämpas i stor utsträckning styckackord, medan man i Norge övervägande har gemensamhetsackord. Denna skillnad anses av de svenska

sakkunniga bidra till en högre arbetsintensitet i Sverige.

Importrestriktioner. I Danmark är oimpregnerat virke av bl. a. furu, gran, al och björk på frilista. Annat virke och möbler är däremot icke frilistade och detsamma gäller beslag. Gällande dansk-svenska handelsavtal upptar en kontingent för export av svenska möbler till Danmark.

I Norge är möbelindustriens råvaror frilistade med undantag för kryssfaner och lamellträ samt beslag. Importrestriktionerna för kryssfaner och lamellträ har tillämpats sedan 1930-talet i syfte att skydda den inhemska produktionen av dessa varor. Möbler är icke frilistade. Gällande dansk-norska handelsavtal upptar en kontingent för dansk möbelexport till Norge.

I Sverige är både virke och möbler frilistade, dock icke antika möbler.

Tullar. De danska möbeltullarnas incidens är låg — endast 2 à 3 % med undantag för möbler med silkeöverdrag, där det utgår en lyxtull om 35 %.

De svenska möbeltullarnas incidens är i genomsnitt 5 à 7 %.

De norska möbeltullarna ligger överlag omkring dubbelt så högt som motsvarande svenska tullar.

Vid en bedömning av ovan nämnda genomsnittliga incidenssiffror bör dock iakttagas, att den verkliga incidensen som följd av att gällande tullar är vikt-tullar, starkt varierar beroende på om det gäller billiga och tunga eller dyra och lätta möbler.

Utrikeshandel. Såsom framgår av tabell 7 förekommer viss inbördes handel och dessutom har Danmark och Sverige export till andra länder.

Synpunkter på en gemensam marknad. Danska branschakkunniga har uttalat, att de var intresserade av att tullar och kvantitativa restriktioner upp-

hävdes mellan de tre länderna. Även om vissa problem kunde tänkas uppkomma, vore dessa dock icke av allvarligare natur. Möjligheterna att på kortare sikt uppnå någon nämnvärt ökad specialisering inom den danska möbelindustrin bedömdes vara förhållandevis små.

Norska branschskunniga har erinrat om att man i Norge år 1949 uppskattat, att en omedelbart genomförd, fri dansk-norsk-svensk marknad skulle medföra, att norsk möbelproduktion med ett värde av ca 30 milj. Nkr skulle falla bort. Senare hade emellertid prisnivåerna i de tre länderna blivit mera lika. I dag skulle därför motsvarande tal vara lägre. De norska sakkunniga erinrade även om att samarbete redan tidigare etablerats mellan de danska, norska och svenska möbelindustriorganisationerna. Man hade varit ense om att söka förmå regeringarna att medge ömsesidiga kontingenter på $\frac{1}{2}$ milj. kronor i de bilaterala handelsavtalen. Därmed skulle ett första steg ha tagits mot en friare inbördes handel. Den norska regeringen hade dock ansett sig icke kunna gå med på detta.

De norska branschskunniga ansåg, att Norge var en alltför liten marknad för en rationell — d. v. s. mera specialiserad — möbelproduktion. En gemensam nordisk marknad skulle därför innebära en värdefull utvidgning. Norsk industri behövde dock viss tid för att kunna rationalisera sin produktion och därigenom i produktivitetshänseende komma i kapp Danmark och Sverige. Rent tekniskt låg större delen av den norska möbelindustrin visserligen på nivå med motsvarande danska och svenska industri. Man saknade emellertid i Norge sådana — stora och små — hårt specialiserade företag, som man ofta finner i t. ex. Sverige och som möjliggjorts av den större marknaden. Till

den svaga specialiseringen i Norge bidrar de topografiska förhållandena, som ger upphov till många lokalt ganska starkt avgränsade marknader. I Norge förelåg vidare vissa organisatoriska brister, som man dock hoppades delvis kunna undanröja bl. a. genom utbildning av konsulenter.

De norska branschskunniga underströk emellertid, att den norska möbelbranschen överlag icke delade deras positiva inställning till tanken på fri nordisk handel. Med hänsyn till att en ökad specialisering inom den norska möbelindustrin skulle kräva omställning av nuvarande produktion samt icke obetydliga kapitalinsatser, ansåg de norska sakkunniga, att ett eventuellt borttagande av inbördes tullar och handelsrestriktioner borde ske successivt under en övergångsperiod. De sakkunniga framhöll avslutningsvis, att det ekonomiska klimatet i Norge var hårdare än i Danmark och Sverige. Särskilt var beskattningen strängare och därigenom självfinansieringsmöjligheterna sämre.

De sakkunniga från den svenska möbelindustrin ansåg, att förutsättningarna var goda för en gemensam marknad för möbler mellan Danmark, Norge och Sverige, icke minst eftersom tekniskt samarbete redan nu förekom mellan möbelindustriorganisationerna. I Sverige hade Möbelindustriförbundet anställt konsulenter, som skulle hjälpa industrierna till en mera rationell produktion. Även här förelåg vissa möjligheter till ett fruktbringande nordiskt samarbete.

De sakkunniga från möbelindustrin har ansett det vara föga risk för transithandel över Danmark, även om de tre länderna hade olika tullsatser gentemot andra länder. De sakkunniga var ense om att möbler borde beläggas med värdetull.

Kemisk industri

Utskottets undersökningar omfattar den tunga kemiska industrien, som framställer baskemikalier, plastindustri samt färg- och fernissindustri. Bland de grupper inom den kemiska industrien, som icke behandlats, må särskilt nämnas olje- och fettindustri, farmaceutisk industri, tvättmedelsindustri samt kosmetisk industri och annan kemisk-teknisk industri.

Tung kemisk industri

Industriens struktur. I tabell 8 anges produktion m. m. inom den tunga kemiska industrien år 1951.

Den tunga kemiska industriens produkter kan lämpligen uppdelas i fyra grupper. De två första grupperna omfattar oorganiska produkter; de två andra grupperna organiska produkter. Den oorganiska gruppen kan i förevarande sammanhang uppdelas i dels sådana produkter, som vid sin framställning kräver mycket elektrisk kraft, och dels andra produkter. De organiska produkterna kan också uppdelas i två grupper, nämligen dels sådana varor, som är baserade på förädling av sprit, och dels andra organiska produkter.

Grupp I. Oorganiska produkter, som vid sin framställning kräver mycket elektrisk kraft

De viktigaste varorna i denna grupp är ammoniak och produkter därav. Gruppen innefattar bl. a. följande produkter: ammoniumnitrat (35 % kväve), ammoniumsulfat (20—21 % kväve), kalkammonsalpeter (20,5 % kväve), kalksalpeter (15,5 % kväve), karbamid och salpetersyra. Kalciumkarbid och kalciumcyanamid (kalkkväve, 20 % kväve) samt produkter därav: acetylen, trikloretylen, dicyandiamid och melamin. Kaliumhydroxid (kalilut), kaliumklorat, kaliumpermanganat, natriumhydroxid (natronlut), klor, natriumklorat, natriumperborat, natriumperklorat, vätesu-

Tabell 8. Tung kemisk industri
år 1951

	Danmark	Norge	Sverige
Antal företag	34	33	80
Antal arbetare	1 061	5 384	6 500
Antal tjänstemän	278	1 475	2 000
Produktionsvärde			
milj. kr. i resp. valuta	115	377	300
milj. Skr	87	271	300

peroxid, kiselkarbid och korund (elektrokorund).

Råvarorna för grupp I såsom koksalt, kaliumklorid samt kol och koks måste importeras till alla tre länderna; den viktigaste inhemska råvaran är kalksten och dessutom luft och vatten.

I Danmark är produktionen av varorna i denna grupp obetydlig. Dock förekommer en viss produktion av klor och alkali.

I Norge domineras produktionen inom grupp I av kväveprodukter (produktionsvärde år 1951 ca 330 milj. Nkr), men det produceras även stora kvantiteter karbider, klor, alkali och kalkkväve samt klorater, melamin och trikloretylen. Den norska produktionen av kvävegödselmedel är under utvidgning; särskilt gäller detta produktionen av fullgödsel.

Sverige har inom denna grupp en mera allsidig produktion, som i motsats till vad förhållandet är i Norge icke domineras av en enda produktionsgren. Bland viktigare tillverkningar må nämnas kalciumkarbid och produkter därav, klor och alkali samt kväveprodukter. Den svenska kväveproduktionen är baserad dels på elektrolytiskt kväve och dels på koks.

I Sverige har man diskuterat en utvidgning av kväveproduktionen på grundval av restgaser från Svenska Skifferoljeaktiebolagets anläggningar vid Kvarntorp. Dessa planer har dryf-

tats i utskottet.¹ Det är ännu icke avgjort huruvida planerna kommer att realiseras.²

Grupp II. Oorganiska produkter, som vid sin framställning i c k e kräver mycket elektrisk kraft

Denna grupp omfattar huvudsakligen följande produkter:

Svavelsyra, sulfater (aluminiumsulfat, järnsulfat, kaliumkromsulfat, kopparsulfat, natriumsulfat/glaubersalt och zinksulfat), saltsyra, klorider (ammoniumklorid/salmiak och kalciumklorid). Fosforsyra, fosfater (kalciumfosfat, natriumfosfat och superfosfat). Karbonater (kaliumkarbonat och natriumkarbonat/soda). Oxider (blyoxid, titanoxid och zinkoxid).

Förutom tidigare nämnda råvaror har även ett antal andra mineraliska råvaror stor betydelse. En viktig råvara för flera av de produkter, som här nämnts, är svavelsyra, som i alla tre länderna framställs huvudsakligen av svavelkis. Sverige och särskilt Norge har en betydande produktion av svavelkis. Norge exporterar även stora kvantiteter till icke-nordiska länder. Soda (natriumkarbonat) framställs endast i Norge men produktionen är relativt obetydlig i förhållande till Nordens totala behov därav.

Produktionen av superfosfat är i alla tre länderna baserad på importerat råfosfat. Produktionen i Danmark och Sverige är av ungefär samma storlek och täcker det inhemska behovet i respektive land. Norge måste för närvarande komplettera sin produktion av superfosfat med en betydande import, som dock sannolikt kommer att bortfalla, när den planerade utvidgningen av fullgödselfproduktionen blivit genomförd.

Produktionen av zinkoxider i Norge (1951 ca 5.500 ton) och Sverige (1951 ca 3.300 ton) är relativt stor men icke

tillräcklig för att täcka den inhemska förbrukningen. Förbrukningen minskar dock till följd av att nya färgtyper vinna ökad användning.

Bortsett från svavelsyra och superfosfat framställs de i grupp II nämnda varorna icke alls eller endast i ringa omfattning i Danmark.

Grupp III. Sprit samt organiska kemikalier, som är baserade på förädling av sprit

Denna grupp omfattar bl. a. följande produkter:

Butylalkohol (butanol), oktylalkohol (oktanol), ättiksyra och ättiksyraanhydrid, klorättiksyra, acetater (butyl-, amyl- och metylacetat), etylenoxid, glykoler (dietylenglykol, etyldiglykol, etylenglykol och polyglykoler), aceton (inkl. acetanolja och metyletylketon), etylklorid, trietanolamin, krotonaldehyd.

Utom som råvara för framställning av organiska kemikalier finner sprit också användning som råvara (lösningsmedel) inom flera andra grenar av den kemiska industrien, såsom färg- och fernissindustrien, kosmetisk industri och annan kemisk-teknisk industri.

Sprit för industriellt bruk framställs i Sverige uteslutande ur sulfitavfallsut. Detsamma gäller i huvudsak även Norge. Danmarks produktion av industrisprit bygger på melass. Vid Köpenhamn är dock ett pyrolysvärk med mineralolja som råvara under byggnad. Det föreligger planer på att i anslutning till detta bygga en fabrik för framställning av sprit ur etylen från pyrolysvärket. Den totala produktionen

¹ Jämför Sag 9. vid Nordiska rådets första session.

² Sedan denna rapport sänts till tryckning, har Kooperativa Förbundet och Svenska Skifferoljeaktiebolaget ingått avtal om att utnyttja dessa restgaser för produktion av ammoniak. Ur ammoniak kommer att framställas kvävegödselfmedel vid Kooperativa Förbundets kvävefabrik i Köping.

av industrisprit i de tre nordiska länderna är mer än tillräcklig för att täcka det inhemska behovet. Produktionen av kemikalier baserade på sprit är emellertid under utbyggnad.

De produkter, som nämnts i grupp III, kan också framställas ur gaser från petroleumraffinaderierna. Sådan produktion har i andra industriland starkt utvecklats under senare år men har ännu icke tagits upp i de nordiska länderna. Här nämnda produkter kan också framställas ur kalciumkarbid via acetylen.

Produktionen av varor i grupp III togs i Sverige upp i början av 1940-talet, medan den norska produktionen kom i gång först för några år sedan. Den svenska produktionen är väsentligt större än den norska och omfattar även ett större antal produkter. Danmark har icke någon nämnvärd produktion av på sprit baserade kemiska produkter.

I grupp III nämnda produkter finner huvudsakligen användning i färg- och fernissindustrien samt plastindustrien. Etylenglykol är en viktig råvara för sprängämnesindustrien och användes vidare i stora kvantiteter som kylarvätska för bilar etc.

Grupp IV. Organiska kemikalier, som icke är baserade på förädling av sprit

Denna grupp omfattar bl. a. följande produkter:

Bensol, toluol, xylol, fenol, metanol, formaldehyd, hexametylentetramin, pentaerytrit, naftalin, ftalsyraanhydrid, ftalater (dibutyl- och dioktyftalat), kresylfosfat (trikresylfosfat) och glycerin samt sprängämnen.

Några av produkterna i grupp IV kan framställas som biprodukter vid gasverken; detta sker också i viss utsträckning vid de större gasverken i Danmark och Sverige. Vidare finnes i Sverige en anläggning av beredskapskaraktär för

produktion av syntetisk fenol. Metanol framställs i mindre kvantiteter i Norge och Sverige som biprodukt vid produktion av sulfitsprit. Bortsett från bensol är produktionen av varor i grupp IV i de nordiska länderna icke tillräcklig utan måste kompletteras med en betydande import.

Även produkterna i grupp IV kan framställas ur jordgas eller petroleumgaser, men sådan produktion har hittills icke varit aktuell i de tre länderna.

Nitrocellulosa är en viktig råvara för tillverkning av sprängämnen och krut samt för färg- och fernissindustrien. Varan framställs i Norge och Sverige i mängder, som överstiger behovet i de nordiska länderna.

Sprängämnen framställs delvis av de råvaror, som nämnts i grupp IV. För tillverkningen av sprängämnen spelar militära synpunkter, säkerhetsbestämmelser m. m. större roll än tullförhållandena; denna varugrupp har därför icke behandlats av utskottet.

Tullar och importrestriktioner. I tabell 9 lämnas en översikt över tullar och handelsrestriktioner för de varor, som nämnts i grupperna I—IV. Tabellen ger icke någon fullständig bild av förhållandena inom den kemiska industrien, då det icke varit möjligt att i denna korta framställning medta de hundratals kemikalier, som är föremål för internationell handel. Tabellen innefattar emellertid de viktigaste produkterna inom tung kemisk industri och torde vara representativ.

Inemot hälften av de varor, som ingår i grupperna I—II, är tullfria i alla tre länderna. Av de varor, som är tullbelagda i något av de tre länderna, är flera tullbelagda i Sverige än i Danmark och Norge.

Flertalet av varorna i grupperna III—IV är tullbelagda i alla tre länderna. De danska tullsatserna är lägst och

Tabell 9. Tullar och restriktioner för vissa varor inom tung kemisk industri

Där icke annat anges avser tullsatserna öre/kg i respektive lands valuta.

R — före den siffrå, som anger tullsatsen, anger att varan är föremål för kvantitativ importreglering.

Varuslag	Dan- mark	Norge	Sverige
Grupp I			
Ammoniak	0	0	5
Ammoniumnitrat ...	0	0	10
Ammoniumsulfat ...	0	0	3
Kalkammonsalpeter ..	0	0	10
Kalksalpeter	0	0	0
Karbamid	0	R 30 %	15 %
Salpetersyra	0	0	2,2
Kalciumkarbid	0	0	2,5
Kalciumcyanamid .. (kalkkväve)	0	0	0
Acetylen, dicyandi- amid	10	R 30 %	5
Trikloretylen	0	0	15 %
Melamin	10	R 30 %	15 %
Kaliumhydroxid (kalilut)	0	0	2,5
Kaliumklorat	0	0	0
Kaliumperklorat	10	R 0	15 %
Kaliumpermanganat ..	10	0	0
Natriumhydroxid ... (natronlut)	0	0	2,5
Natriumklorat	0	0	0
Natriumperborat ...	10	R 0	0
Natriumperklorat ...	10	0	15 %
Vätesuperoxid	0	R 0	8 %
(över 10 %)			
Siliciumkarbid	0	0	0
Klor	R 10	0	5
Korund	0	0	0
Grupp II			
Svavelsyra	1	0	0,6
Aluminiumsulfat ...	0	0	1
Järnsulfat	0	0	0,5
Kaliumkromsulfat .. (kromalun)	0	0	0
Kopparsulfat	0	0	5
Natriumsulfat	0	0	0
(glaubersalt)			
Zinksulfat	0	0	0
Saltsyra	0	0	0,6
Ammoniumklorid ... (salmiak)	0	0	0
Kalciumklorid	0	R 0	0
(vägsalt)			
Fosforsyra	0	0	1,5
Kalciumfosfat	0	0	0
(huvudsakl. dikal- ciumfosfat)			
Natriumfosfater	0	R 0	1,5
Superfosfat	R 0	0	0

	Dan- mark	Norge	Sverige
Kaliumkarbonat (pottaska)	0	0	0
Natriumkarbonat ... (soda)	0	R 0	0
Blyoxid	0	0	0
Titanoxid (titanvitt)	1	20	0
Zinkoxid (zinkvitt) ..	1	24	0
Arsenikföreningar ..	0—10	R 0	0
Kolsvavla (koldisulfid)	0	0	0
Natriumsilikater (inkl. vattenglas)	0	0	1
Kaliumxantogenater	10	R 30 %	2,5
Grupp III			
Etylalkohol	45,5	¹ 252	100
(tullen angiven i öre per l. 50 % sprit)			
Butylalkohol	¹ 60 ²	R 30	15 %
(butanol)			
Oktylalkohol	10	¹ R 30 %	30
(oktanol)			
Ättiksyra	¹ 40	60	50
Ättiksyraanhydrid ..	10	R 60	15 %
Klorättiksyror	10	R 30	15 %
Acetater:			
Amyl-	¹ 100 ²	R 30	30
Butyl-	¹ 100 ²	R 30	30
Etyl-	¹ 100 ²	R 30	30
Metyl-	¹ 100	R 30	30
Etylenoxid	¹ 100	R 30 %	0
Glykoler:			
Dietylen-	¹ 100 ²	R 30 %	30
Etyldi-	¹ 100 ²	30	30
Etylen-	10	¹ 15 %	4
Poly-	¹ 100 ²	R 30 %	30
Aceton (inkl. aceton- olja, metyletylketon)			
Etylklorid	0—10	0	15
Trietanolamin	¹ 100	R 0	5
Krotonaldehyd	10	¹ 30 %	15 %
Grupp IV			
Bensol	0	0	0
Toluol	0	0	0
Xylol	0	0	0
Fenol	0	0	0
Metylalkohol	¹ 60 ²	0	10
(metanol)			
Formaldehyd	0	R 10 %	15
Hexametylentetramin	10	R 30 %	15 %
Pentaerytrit	10	30 %	15 %
Naftalin	10	0	0
Ftalsyraanhydrid ...	R 10	0	15 %
Ftalater:			
Dibutyl-	10	R 30	30
Dioktyl-	¹ 100	R 30	30
Kresylfosfat	5	R 30	15 %
(trikresylfosfat)			
Glycerin	0	0	4
Sprängämnen	R 20	R 48	12—50

Noter till tabell 9 se nästa sida.

Tabell 10. Utrikeshandel med de uppräknade tunga kemikalierna år 1951 (milj. kr resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Total export	8,3	285,1	43,8
Total import	188,6	69,6	190,6
därav från Danmark	1,8	2,4
Norge	92,2	.	62,2
Sverige	4,4	5,0	.

de norska högst. Vid en bedömning av de norska tullsatserna måste man dock beakta att en hel del varor förtullas som "unevnt vare" med en tull på nominellt 30 % av värdet. I många fall sänkes eller bortfaller emellertid denna tull beroende på varans användning.

Av tabell 9 framgår vidare, att en stor del av de uppräknade kemikalierna är på frilista. Detta gäller kanske i särskild hög grad sådana produkter, som väger tungt i handeln. Sverige har icke längre några importrestriktioner för tunga kemikalier.

Utrikeshandel. Tabell 10 visar de tre nordiska ländernas utrikeshandel och samhandel för grupperna I—IV år 1951.

Av tabell 10 framgår, att Norges export av produkter från den tunga kemiska industrien har stor betydelse för både Danmarks och Sveriges import av sådana varor. Nära hälften av Danmarks och nära tredjedelen av Sveriges totala import av tunga kemikalier kom sålunda från Norge. Norge tog däremot endast en liten del av sin import av sådana varor från Danmark och Sverige. Den norska exporten av kväve-

produkter dominerar i samhandeln. Nära 60 % av Norges export av tunga kemikalier gick till Danmark och Sverige.

Vid en bedömning av betydelsen av inbördes tullfrihet för tunga kemikalier är det emellertid av större intresse att se på samhandeln med nu tullbelagda varor. I tabell 11 redovisas därför importen av i grupperna I—IV ingående, tullbelagda kemikalier. Tabellen visar, att endast en obetydlig del av importen av nu tullbelagda varor kommer från annat nordiskt land.

Synpunkter på en gemensam marknad. Flertalet betydande produkter inom den tunga kemiska industrien är på frilista i Danmark, Norge och Sverige. Importrestriktionerna synes därför för närvarande icke utgöra något avgörande hinder för en gemensam marknad på detta varuområde. Enligt de bransch-sakkunnigas uppfattning synes det varken i Danmark, Norge eller Sverige föreligga betänkligheter mot att avskaffa kvantitativa restriktioner och tullar mellan de tre länderna för de flesta varorna i grupperna I—II.

Vissa sakkunniga från svensk kemisk industri har emellertid framfört betänkligheter mot att den svenska tullen avskaffas för sådana produkter, vilkas produktionskostnader i högre grad är beroende av priset på elektricitet, nämligen i första hand ammoniak, ammoniumnitrat, kalkammonsalpeter och kalciumkarbid. Det må här nämnas, att elektriciteten i Norge är icke oväsentligt billigare än i Sverige. Man kan därför vänta en betydande skärpning av den norska konkurrensen på den svenska marknaden, om den svenska tullen för dessa varor skulle bortfalla beträffande import från Norge.

Även för den danska produktionen av klor har man framhållit betänkligheter.

Till belysning av elektricitetskostna-

Noter till tabell 9.

¹ — I Danmark och Norge kan tullen för en rad kemikalier nedsättas beroende på varans användningsändamål. I dessa fall har för varan angivits den tullsats, som står i tulltaxan. Beteckningen ¹ visar alltså, att speciella förtullningsregler tillämpas för varan ifråga.

² — Tull D. öre/l.

Tabell 11. Import av tullbelagda tunga kemikalier år 1951
(milj. kr i resp. valuta)

	Dan- mark	Norge	Sverige
Totalimport	23,8	3,2	56,7
därav från Danmark	0	0	2,3
Norge	1,9	.	4,1
Sverige	1,2	0,2	.

dernas betydelse för produktionen av här nämnda produkter må anföras, att en prisskillnad av 1 N. öre per kWh motsvarar en skillnad i produktionskostnader på ca 20 % för kalksalpeter, ca 7 % för kalciumkarbid och ca 10 % för klor och alkali.¹

Den nuvarande norska exporten till Sverige består till övervägande del av kalksalpeter, som är tullfritt i Sverige. För ammoniumnitrat och alla varor, som innehåller över 10 % ammoniumnitrat, bl. a. kalkkammonsalpeter och fullgödsel, utgår tull med 100 Skr per ton. Denna tull anses vara prohibitiv.

Från norsk sida har framförts önskemål om att de svenska tullarna för kväveprodukter skulle upphävas i syfte att främja en arbetsfördelning på grundval av lägsta möjliga produktionskostnader. Man har vidare erinrat om att den norska exporten av kvävegödselmedel uppgår till ca $\frac{1}{3}$ av den totala norska varuexporten till Danmark och inemot $\frac{1}{5}$ av exporten till Sverige. En gemensam marknad för kvävegödning skulle därför vara ett viktigt led i utvecklingen av samhandeln. Från norsk sida har även framhållits, att den norska exporten till Danmark och Sverige skett till priser, som varit lägre än världsmarknadspriset.

Vissa svenska producenter har framhållit, att frågan om upphävande av särskilt ammoniumnitratullen måste ses i samband med den pågående ex-

pansionen inom svensk kemisk industri. En av de viktigaste förutsättningarna för att denna expansion skall kunna fortsätta är att produktionskapaciteten för ammoniak kan utnyttjas i sådan grad att framställningen av högfördlade kväveprodukter, såsom melamin och karbamidplaster, får ett naturligt ekonomiskt underlag. Även av beredskapskäl anses det nödvändigt med skydd för produktionen av ammoniumnitrat, som är en viktig råvara för framställning av sprängämnen.

Ett upphävande av den svenska tullen på ammoniumnitrat ansågs innebära en fara för hela den svenska produktionen. Vissa svenska producenter har vidare framhållit, att den svenska tullen på ammoniumnitrat icke har medfört högre pris på kvävegödsel i Sverige, eftersom priset på svensk kvävegödsel anpassas till priset på tullfri importerad konstgödsel. De olika slagen av kvävegödsel är nämligen i viss grad inbördes utbytbara. Vid i huvudsak lika priser på kvävegödsel föredrar dock vissa förbrukare att köpa kalkkammonsalpeter. Genom det höga tullskyddet får därigenom de inhemska kväveproducenterna en garanti för avsättningen av svenskproducerad kalkkammonsalpeter.

Beträffande tullarna gentemot icke-nordiska länder har de branschskunniga framhållit, att en gemensam marknad för oorganiska produkter (grupperna I—II) med olika tullsatser utåt knappast är en lycklig lösning. Även om man t. ex. genom ursprungsbevis skulle kunna hindra transitering via det land, som har den lägsta tullen gentemot utomstående länder, skulle ett sådant system vara av relativt ringa värde, eftersom många kemiska produkter kan ändra karaktär genom en relativt obetydlig bearbetning. En nordisk mark-

¹ Jfr sid. 89.

nad för sådana varor bör därför i flertalet fall utformas med enhetliga yttre tullsatser eller med tullfrihet i alla tre länderna.

De norska och svenska branschskunniga har framhållit, att en sammanjämkning av de tre ländernas nuvarande tullnivåer kan medföra betydande problem till följd av de skillnader i tullsatser, som nu föreligger beträffande varorna i grupperna I—II mellan Norge och Sverige.

De organiska produkterna i grupp III, som innefattar industrisprit och kemikalier baserade på förädling av sprit, är i alla tre länderna tullbelagda i större utsträckning än de oorganiska produkterna; även i denna grupp är emellertid en del varor tullfria. En viktig förutsättning för en gemensam marknad för denna grupp är att olika omsättningsrestriktioner icke får medföra snedvridning i prisförhållandena mellan länderna eller andra olikheter i industriernas möjligheter att köpa sprit (etylalkohol). Spritomsättningen är i alla tre länderna föremål för ingående reglering och är monopoliserad i Norge och Sverige. Under förutsättning av lika tillgång till industrisprit, något som tekniskt är möjligt att genomföra, ansåg de sakkunniga det icke föreligga några betänkligheter mot en gemensam marknad för i grupp III nämnda produkter.

Enligt de branschskunnigas uppfattning bör man icke heller för produkterna i grupp III ha olika tullsatser gentemot utomstående länder. Relativt många av produkterna i denna grupp är tullbelagda i alla tre länderna och tullnivåerna synes vara ganska lika.

De flesta produkterna i grupp IV är belagda med tull i alla tre länderna. Sådana varor — ofta viktiga basråvaror såsom bensol, toluol och naftalin — som

icke är föremål för någon nämnvärd produktion i något av länderna, är dock tullfria. De branschskunniga hade endast ringa betänkligheter mot inbördes tullfrihet mellan de nordiska länderna för varorna i grupp IV.

De branschskunniga ansåg, att det även på detta område vore lämpligt med lika tullar gentemot utomstående länder. För en rad av dessa varor kan tullarna helt borttagas, utan att detta skulle vålla några svårigheter ur produktionssynpunkt; särskilt gäller detta produkter av utpräglad råvarukaraktär.

Det sker en stark utveckling inom produktionen av organiska kemikalier och denna produktion sker delvis i mycket stor skala. För en hel del av dessa produkter är de tre nordiska ländernas marknader var och en alltför liten såsom underlag för en produktion av lönande storlek. En gemensam nordisk marknad kan tänkas utgöra en tillräcklig bas för att uppta nya tillverkningar inom detta område.

De norska branschskunniga har framhållit, att det med hänsyn till industriens konkurrensduglighet skulle vara betänkligt att i skydd av en gemensam tullmur bygga upp en produktion, som saknar naturliga förutsättningar. Sådan produktion bör sålunda upptagas endast därest andra viktiga motiv, t. ex. beredskapsskäl, påkallar detta.

Som exempel på sådana områden där en gemensam nordisk marknad kan tänkas utgöra underlag för ny produktion har under branschdiskussionerna nämnts framställningen av titanoxid, en vara som finner ökad användning såsom pigment. Denna produktion måste ske i stor skala och skulle ha en naturlig råvarubas i de norska ilmenitförekomsterna. På den organiska kemiens område kan nämnas syntetisk metanol som ett annat exempel på en vara, för

Tabell 12. Plastindustrin år 1950

	Danmark		Norge		Sverige	
	Bas-plaster	Färdig-varor	Bas-plaster	Färdig-varor	Bas-plaster	Färdig-varor
Antal företag	3	300	6	56	30	250
Antal arbetare	30	3 000	120	750	800	3 700
Antal tjänstemän	15	525	50	175	500	800
Produktionsvärde						
milj. kr. i resp. valuta	4	125	16	80	40	150
milj. Skr.	3	94	12	58	40	150

vilken en gemensam nordisk marknad kan utgöra grundval för produktion i lönsam skala. Produktion av syntetisk metanol har betydelse även ur beredskapssynpunkt.

Plastindustri

Industriens struktur. Plastindustrin är en relativt ung industri, som särskilt efter det andra världskriget starkt expanderat både i fråga om produktionsvolym och urval av produkter. Industrien kan naturligt uppdelas i två huvudgrupper, nämligen produktion av plastråvaror (basplaster) och produktion av färdigvaror av plast. Se tabell 12.

Råvarorna för vissa basplaster och produktionen av vissa basplaster har behandlats i föregående avsnitt om tung kemisk industri. Framställningen av basplaster är en typisk kemisk industri, medan produktionen av halvfabrikat och färdigvaror av plast närmast kan betraktas som mekanisk industri.

Basplasterna uppdelas i två huvudgrupper, nämligen hårdplaster, som efter uppvärmning och pressning icke åter mjuknar, samt termoplaster, som vid ny uppvärmning mjuknar och åter kan formas. De viktigaste plasttyperna anges nedan.

Hårdplaster: alkyder, fenoplaster, karbamidplaster och melaminplaster.

Termoplaster: polyakrylplaster (inkl. polymetalkrylplaster), cellulosaaacetat, cel-

luosanitrat (nitrocellulosa), etylcellulosa, polyetylen, polystyren och polyvinylplaster.

Av ovannämnda plaster användes alkyder, fenoplaster, karbamidplaster, melaminplaster, cellulosaaacetat, cellulosanitrat och polyvinylplaster i färg- och fernissindustrien.

Feno-, melamin- och karbamidplaster har vidsträckt användning för olika ändamål inom mekanisk och elektroteknisk industri och användes för bruksföremål av alla slag. Polyakrylplaster användes dels till okrossbart glas och dels till bruksföremål. Cellulosaaacetat, etylcellulosa och polyetylen användes till folier för emballage och i övrigt till bruksföremål. Polyetylen har dessutom stor användning till isolering av elektriska specialkablar. Polystyren användes till bruksföremål av alla slag. Polyvinylplaster, särskilt polyvinylklorid (PVC) finner ständigt ökad användning för behandling av textilier samt såsom folier, kabelisolering, golvbeläggning etc.

Av plastindustriens viktigare råvaror framställes fenol, karbamid, melamin och ftalsyraanhydrid i Sverige. Danmark har viss produktion av fenol och ftalsyraanhydrid. I Norge produceras stora kvantiteter karbamid och melamin. Sverige och Norge har produktion av formalin.

Produktionen av basplaster i Danmark är obetydlig.

I Norge framställes alkyder, feno- och karbamidplaster samt cellulosanitrat och polyvinylplaster. Både i Norge och Sverige föreligger möjligheter att utvidga produktionsprogrammet, särskilt beträffande plaster på cellulosabas såsom cellulosaaacetat och etylcellulosa, för

Tabell 13. Import av basplaster
år 1951

(milj. kr i resp. valuta)

	Dan- mark	Norge	Sverige
Total import	28,0	15,8	23,6
därav från Danmark	0,3	0,1
Norge	} 5,0	.	0,4
Sverige		1,9	.

vilka varor båda länderna har goda råvaruförutsättningar. Produktionen av basplaster är kapitalkrävande och måste för att vara lönsam ske i stor skala. En stor del av produktionen av basplaster finner avsättning såsom råvara för färg- och fernissindustrien, vars produktion i allt större utsträckning bygger på konsthartser i stället för naturliga hartser (kopaler).

Produktionen av basplaster är särskilt väl utvecklad i Sverige. Sålunda framställes större kvantiteter av alla de nämnda härdplasterna samt av cellulosanitrat och polyvinylplaster. Dessutom framställes mindre kvantiteter polyakryl- och polystyrenplaster.

Till plastområdet kan även räknas syntetiska fibrer och syntetiskt gummi. Dessa varor hör emellertid nära samman med textilindustrien respektive gummiindustrien och behandlas därför icke här. I korthet må dock nämnas, att rayonull och rayon är de enda fibrer, som framställes i de tre nordiska länderna. Undersökningar pågår om möjligheten att framställa nylon, orlon etc.

På grund av produktionens karaktär äger tillverknigen av basplaster rum i få och stora fabriker, medan basplasternas bearbetning till färdigvaror av plast ligger spridd på en mängd företag. Särskilt i Sverige framställer basplastproducenterna även halvfabrikat såsom stänger, rör, plattor o. d. samt

färdigt lim. Produktionen av halvfabrikat och färdigvaror av plast är svår att statistiskt belysa. Utskottet har icke behandlat denna mycket splittrade industrigren.

Tullar och restriktioner. Basplasterna är i allmänhet tullfria i Danmark; i Sverige är tullen som regel 10 %. Förhållandena i Norge är mera komplicerade; sådana basplaster, som kan hänföras till "konsthartser", förtullas nämligen temporärt såsom naturhartser och är därigenom tullfria. Detta gäller t. ex. polyvinylklorid och fasta alkyder samt karbamid- och fenolhartser. Vissa flytande hartser förtullas däremot såsom fernissa d. v. s. med en tull av 28 N. öre per kg. I övrigt hänföres åtskilliga basplaster till gruppen "unevnt vare" i tulltaxan, som förtullas med 30 %. Denna tull är dock i allmänhet icke effektiv, då en rad industrier får importera varorna mot nedsatt tull. Detta gäller t. ex. färg- och fernissindustrien, som får importera dessa produkter mot en tull av 30 N. öre per kg, vilket motsvarar en incidens av 10—15 %.

Färdigvaror av plast är tullmässigt en mycket splittrad grupp och förtullas beroende på användningen. I Danmark synes tullen för dessa produkter i allmänhet vara 5—10 %, i Norge 15—30 % och i Sverige vanligen omkring 15 %. Plastprodukter, som ingår i maskiner och apparater etc., förtullas som dessa.

I Danmark är halvfabrikat och de flesta färdigvaror av plast föremål för importrestriktioner och detsamma gäller samtliga plaster i Norge. I Sverige är basplaster och färdigvaror av plast på frilista.

Utrikeshandel. Importen av basplaster år 1951 framgår av tabell 13.

Synpunkter på en gemensam nordisk marknad. Inom plastindustrien, går utvecklingen mycket snabbt. För att ta

upp ny produktion är en stor hemmamarknad fördelaktig och ofta nödvändig.

Vid branschdiskussionerna om en gemensam nordisk marknad har förutsetts, att såväl inbördes tullar som andra restriktioner för samhandeln tas bort. Man erinrade vidare om föreliggande skillnader mellan de tre länderna i fråga om löner, socialkostnader, skiftarbete och skatter.

Basplastproducenterna syntes icke ha väsentliga betänkligheter mot en gemensam nordisk marknad. Till följd av den hårda konkurrensen från icke-nordiska länder måste man räkna med att producenterna önskar ett gemensamt yttre tullskydd.

Som redan nämnts har halvfabrikat och färdigvaror av plast icke närmare undersökts.

Färg- och fernissindustri

Industriens struktur. I tabell 14 lämnas en översikt över färg- och fernissindustrien år 1951.

Färg- och fernissindustrien i de tre länderna är ganska lika; den producerar nästan uteslutande för hemmamarknaden och täcker huvuddelen av det inhemska behovet av färger och fernissor. Produktionen är spridd på många företag, av vilka åtskilliga av konkurrensskäl har omfattande produktionsprogram. Några företag har dock uppnått en viss grad av specialisering. För färg- och fernissindustrien uppgår råvarukostnaderna i allmänhet till omkring $\frac{2}{3}$ av produktionsvärdet. Industriens huvudprodukter är: oljefärger, klara och pigmenterade oljelacker, klara och pigmenterade syntetiska lackfärger, tryckfärger, klara och pigmenterade cellulosalacker samt skeppsbotenfärger.

Färg- och fernissindustriens viktigaste råvaror är bindemedel, pigment,

naturliga hartser och konsthartser, lösnings- och förtunningsmedel samt mjukningsmedel. Flera av dessa råvaror kommer från den tunga kemiska industrien och har behandlats i samband därmed. Många av råvarorna framställs icke i de nordiska länderna; detta gäller särskilt pigment men också vissa lösningsmedel, specialhartser och bindemedel.

Linolja är fortfarande färg- och fernissindustriens viktigaste bindemedel. I Danmark och Sverige täckes behovet delvis genom inhemska odling av oljelin, medan Norge är helt beroende av import av linfrö. Under senare år har det dock i Danmark och Sverige varit en tendens till minskad odling av oljelin och ökad import av linfrö eller linolja.

I alla tre länderna är linfrö och linolja föremål för importreglering. En stor del av Norges import av linfrö betalas i dollar. Under senare år har det emellertid varit lättare att köpa linfrö i annan valuta.

Tullar och importrestriktioner. I de tre nordiska länderna synes tullarna för färger och fernissor i allmänhet icke vara särskilt olika. Tullinciden- sen ligger som regel vid 5—15 %. De danska tullsatserna är genomgående något lägre än de norska, vilka i sin tur är lägre än de svenska.

Tabell 14. Färg- och fernissindustrien år 1951

	Dan- mark	Norge	Sverige
Antal företag	43	30	60
Antal arbetare	1 165	883	1 600
Antal tjänstemän	1 026	439	1 200
Produktionsvärde ¹			
milj. kr. i resp. va- luta	113	86	140
milj. Skr	85	62	140

¹ Exkl. pigment.

Tabell 15. Utrikeshandel med färger och
och fernissor år 1951
(milj. kr i resp. valuta)

	Dan- mark	Norge	Sverige
Total export	16,7	2,7	4,7
Total import	5,0	8,3	12,5
därav från Danmark . .	.	0,7	0,7
Norge ..	0,1	.	0,7
Sverige	0,5	1,2	.

I Danmark och Norge är färger och fernissor föremål för importrestriktioner. Detsamma gäller i Sverige för oljefärger, oljelacker, asfaltlacker samt andra lackfärger än sprit- och cellulosalacker. Importlicenseringen i Sverige är dock liberal.

Utrikeshandeln. Utrikeshandeln och samhandeln mellan de tre länderna framgår av tabell 15.

Samhandeln år 1951 mellan de tre länderna var liten och av ungefär samma storlek för vart och ett av länderna. Huvuddelen av samhandeln utgjordes sannolikt av färger och fernissor för fartyg. I alla tre länderna förekommer särskilda regler om tullfrihet för varvens förbrukning av tullbelagda importvaror (varvsindustriestitution).

Synpunkter på en gemensam nordisk marknad. Till följd av råvarukostnadernas betydelse förutsätter en gemensam marknad för färdigprodukter, att en gemensam marknad införes även för råvaror och halvfabrikat samt att tullar och importrestriktioner gentemot icke-nordiska länder göres lika. Vidare har förutsatts, att subventioner för råvaror och halvfabrikat i de tre länderna kommer att bortfalla. I detta sammanhang må hänvisas till avsnitten om tung kemisk industri och plastindustrien. För produkter baserade på sprit är det nödvändigt med lika tillgång till sprit i alla tre länderna. I fråga om linolja

framhölls vid branschdiskussionerna nödvändigheten av en fri linoljemarknad, varigenom industriella förbrukare skulle kunna köpa denna viktiga råvara till världsmarknadspris.

De *danska* branschskunniga var positiva till tanken på en gemensam nordisk marknad.

De *norska* branschskunniga hävdade, att färg- och fernissindustrien i Norge vore sämre rustad än motsvarande industri i Danmark och Sverige, särskilt i fråga om modernisering och rationalisering av fabriker. De norska företagen hade icke heller haft tillräckliga möjligheter till forskning. Detta var särskilt fallet beträffande de nya syntetiska produkterna samt cellulosalacker; förhållandena var däremot bättre i fråga om oljefärger och oljelacker, spritlacker och tryckfärger samt skeppsbottenfärger. De norska branschskunniga antog, att den norska industrien inom några år skulle vara bättre rustad för en gemensam nordisk marknad. Det vore därför fördelaktigt med en successiv avveckling av tullarna på syntetiska lacker och cellulosalacker under en viss övergångsperiod.

De *svenska* branschskunniga hade icke någon erinran mot en gemensam nordisk marknad.

Det råder för närvarande hård konkurrens inom färg- och fernissbranschen i de tre länderna. Samtidigt finner nya färgtyper, t. ex. latexfärger, ständigt ökad användning. En gemensam nordisk marknad skulle kunna medföra större specialisering inom branschen.

De branschskunniga från alla tre länderna ansåg det önskvärt med lika tullsats för färger och fernissor gentemot utomstående länder. Den relativa likheten i de tre ländernas nuvarande tullsats underlättar en sammanjämkning av de yttre tullsatserna.

Tabell 16. Porslinsindustrin år 1951

	Dan- mark	Norge	Sverige
Antal företag	16	7	12
Antal arbetare	2 678	1 603	5 357
Antal tjänstemän	211	825
Produktionsvärde			
milj. kr. i resp. va-			
luta	151	24	96
milj. Skr.	38	17	96

¹ Inkl. ca 8 milj. Dkr. prydnadsporslin och prydnadsfajans.

Porslinsindustri

Industriens struktur. Gränsen mellan porslinsindustri och keramikindustri är icke skarp. Här har behandlats endast porslins- och fajansvaror. Denna produktion avser främst hushållsporslin, sanitetsporslin och tekniskt porslin. Därtill kommer framställningen av glaserade golv- och väggplattor samt prydnadsporslin.

I tabell 16 lämnas en översikt över porslinsindustrin år 1951.

Försörjningen med porslin belyses i tabell 17.

Av tabell 17 framgår vissa olikheter mellan de tre länderna beträffande deras möjligheter att täcka det inhemska behovet genom egen produktion av olika typer av porslin.

I Danmark utgöres större delen av produktionen av hushållsporslin; det förekommer också en betydande produktion av prydnadsporslin. Totalt sett täcker den danska produktionen behovet av hushållsporslin. Det finnes icke någon dansk produktion av sanitetsporslin. Tekniskt porslin framställs i Danmark och 40—45 % av denna produktion exporteras. Import förekommer ej. Danmark har en mindre produktion av golv- och väggplattor.

I Norge täckes 70 % av förbrukningen av hushållsporslin av inhemska produktion. Motsvarande siffra för sanitetsporslin och tekniskt porslin är ca

50 %. Det förekommer icke någon export. Golv- och väggplattor framställs icke i Norge.

I Sverige täckes endast något mer än 50 % av förbrukningen av hushållsporslin genom inhemska produktion, medan produktionen av sanitetsporslin och tekniskt porslin samt golv- och väggplattor täcker större delen av förbrukningen.

I Norge och Sverige har produktionen starkt utbyggt under senare tid. Under åren 1950 och 1951 startades två nya företag i Norge.

Råvarukostnaderna utgör en mindre del av produktionskostnaderna, och de har föga betydelse för företagets lokalisering.

Importrestriktioner. I Danmark är sanitetsporslin på frilista; alla andra porslinsvaror är importreglerade.

I Norge är sanitetsporslin och tekniskt porslin såsom isolatorer m. m. på frilista. Andra porslins- och fajansvaror är importreglerade i Norge.

Tabell 17. Produktion, import och export av porslinsvaror år 1951 (milj. kr i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Hushållsporslin:			
produktion	27	14	130
import	5	6	26
export	6	0	2
Sanitetsporslin:			
produktion	0	3	18
import	5	2	3
export	0	0	5
Tekniskt porslin:			
produktion	14	7	23
import	0	8	5
export	6	0	1
Golv- och väggplattor:			
produktion	2	0	19
import	10	2	2
export	0	0	3

¹ Produktionen av prydnadsporslin har medräknats i siffrorna men kan icke specificeras. Importen av prydnadsporslin var år 1951 ca 7 milj. Skr. och exporten ca 0,6 milj. Skr.

Tabell 18. Tullar för vissa porslins- och fajansvaror

	Danmark		Norge		Sverige	
	D.öre per kg	incidens år 1951	N.öre per kg	incidens år 1951	S.öre per kg	incidens år 1951
Hushållsporslin:						
dekorerat porslin	100	15	22,5 % a.v. dock minst 140 N.öre/kg		75	13
odekorerat porslin	32	6	22,5 % a.v. dock minst 110 N.öre/kg		45	8
dekorerad fajans	25	10	60	12	25	8
odekorerad fajans	12,5	8	40	12	20	9
Sanitetsvaror av fajans:						
dekorerade	25	10	120	..	16	..
odekorerade	12,5	5	80	..	10	6
Tekniskt porslin:						
lågspänningsisolatorer ..	32	6	80	..	20	5
högspänningsisolatorer	32	6	120	..	20	5
elektriska installations- artiklar	40	60	13
Golv- och väggplattor:						
glaserade fria		0	10	8	} 0,35—28	5—20
oglaserade fria		0	2	2		

I Sverige är samtliga här behandlade porslins- och fajansvaror på frilista.

Tullar. I tabell 18 ges en översikt över tullarna för porslins- och fajansvaror.

Utrikeshandel. I tabell 19 visas total export och import samt samhandel med porslins- och fajansvaror år 1951.

Av tabell 19 framgår att samhandeln mellan de nordiska länderna år 1951 hade ganska ringa betydelse.

Synpunkter på en gemensam nordisk marknad. Beträffande *hushållsporslin* har de *danska* branschskunniga framhållit att de stora företagen som repre-

senterar den största delen av produktionen, icke har några betänkligheter; detta kan däremot vara fallet för vissa mindre producenter, som har koncentrerat sig på billigare varor.

De *norska* branschskunniga har erinrat om de allmänna förutsättningarna för industrien i Norge. Bl. a. är skatterna högre och avskrivningsreglerna ogynnsammare än i Danmark och Sverige. De har också erinrat om att flera av företagen i Norge har startats förhållandevis nyligen och därför inte har konsoliderat sin ekonomi. De *norska* branschskunniga ansåg ett relativt högt tullskydd vara nödvändigt, framförallt med hänsyn till den starka konkurrensen från icke-nordiska länder. Frågan om tullhöjningar har därför tagits upp med de *norska* myndigheterna.

De *norska* branschskunniga har också uttalat oro för följderna av en gemensam marknad. Dessa betänkligheter gällde särskilt för de tre företag, som ligger i Rogaland. Dessa företag har ett ogynnsamt läge för avsättning i de

Tabell 19. Utrikeshandel med porslins- och fajansvaror år 1951 (milj. kr i resp. valuta)

	Dan- mark	Norge	Sverige
Total export	12	0	11
Total import	20	18	36
Därav från Danmark		1	2
Norge	0	.	0
Sverige	2	3	.

andra länderna. Två av företagen är också unga. Flera av de norska företagen har relativt liten kapacitet och kan icke erbjuda ett så varierat urval, som anses nödvändigt, om man skall kunna konkurrera på en större marknad. De har heller icke för närvarande någon försäljningsorganisation i de andra nordiska länderna. Även om flera av företagen är förhållandevis små har de dock stor betydelse för sysselsättningen i de distrikt, där de är belägna. Även från det största norska företaget har uttalats betänkligheter mot en gemensam nordisk marknad, i varje fall inom den närmaste framtiden.

De norska branschskunniga var ense om att en gemensam nordisk marknad icke kunde genomföras inom den närmaste tiden. Om en gemensam marknad skall införas senare, måste detta ske gradvis och skyddet mot icke-nordiska länder måste upprätthållas. Vidare måste företagen få tid att avveckla sina skulder från uppbyggnadsperioden och bli behandlade på samma sätt som industrien i Danmark och Sverige i fråga om skatter och offentliga restriktioner.

De svenska branschskunniga har uttalat intresse för en gemensam nordisk marknad. De har framhållit att behovet av hushållsporslin för närvarande i stor utsträckning täckes genom import från icke-nordiska länder och att en ömsesidig nordisk preferens därför borde vara av intresse för alla tre länderna. Mindre företag skulle troligen ha lättare att specialisera sig och anpassa sig till ändrade marknadsförhållanden än större företag, som redan har byggt upp en komplicerad teknisk utrustning.

Beträffande *sanitetsporslin* har de norska branschskunniga framhållit samma allmänna synpunkter som beträffande hushållsporslin. De ansåg dock att förhållandena låg bättre till-

rätta för en gemensam nordisk marknad för sanitetsporslin än för annat porslin. Svenska branschskunniga har uttalat positivt intresse för en gemensam nordisk marknad.

Beträffande *tekniskt porslin* hade de danska branschskunniga betänkligheter mot en gemensam marknad.

Med samma motivering som för hushållsporslin har de norska branschskunniga framhållit betänkligheter för tekniskt porslin. Ett hinder för nordisk arbetsfördelning och specialisering är att Danmark, Norge och Sverige använder olika isolatortyper; därigenom skulle införande av tullfrihet mellan de tre länderna knappast komma att medföra någon nämnvärd utvidgning av marknaden. Frågan om standardisering har diskuterats, men utan att man uppnått något resultat. Det har för övrigt framhållits att arbete pågår för en internationell standardisering på detta område.

De svenska branschskunniga hade inga betänkligheter mot en gemensam nordisk marknad. En sådan marknad väntas icke medföra några allvarigare nackdelar, då fabriker i alla tre länderna är väl rationaliserade.

De branschskunniga från alla tre länderna var ense om att den konstnärliga särprägel på *prydnadsporslin* medför att tullarna har föga betydelse för denna vara.

Beträffande *golv- och väggplattor* var de branschskunniga från alla tre länderna ense om att det icke finnes några produktionsmässiga betänkligheter mot en gemensam marknad.

Gemensamma yttre tullar. Bortsett från golv- och väggplattor märkes alla porslinsvaror av fabrikanterna i de tre länderna på sådant sätt att de kan identifieras. Det är därför möjligt att diskutera frågan om tullfrihet mellan Danmark, Norge och Sverige på detta om-

Tabell 20. Glasindustrien år 1951

	Dan- mark	Norge	Sverige
Antal företag			
Glasbruk	7	7	56
Annan glasindustri	22	14	58
Antal arbetare			
Glasbruk	2 041	1 382	5 675
Annan glasindustri	323	164	773
Antal tjänstemän			
Glasbruk	116	189	564
Annan glasindustri	64	46	168
Produktionsvärde			
Glasbruk			
milj. kr. i resp. valuta	45,5	38,0	104,8
milj. Skr.	34,1	27,4	104,8
Annan glasindustri			
milj. kr. i resp. valuta	7,5	5,4	16,6
milj. Skr.	5,6	3,9	16,6

råde utan att ta ställning till frågan om gemensamma tullar gentemot utomstående länder. De branschskunniga har emellertid framhållit, att man genom gemensamma yttre tullsatsar skulle kunna undvika det tulltekniska transiteringsproblemet att skilja mellan varor som producerats i de nordiska länderna och varor som producerats i andra länder.

De norska sakkunniga har funnit det svårt att yttra sig om huruvida det skulle vara möjligt att ha gemensamma yttre tullar, som vore lägre än nuvarande norska tullar.

Glasindustri

Industriens struktur. Glasindustrien indelas vanligen i två grupper, nämligen glasbruken, som själva framställer sitt glas av kvartssand, soda och andra råvaror, samt annan glasindustri, som använder köpt glas eller glasprodukter som huvudråvara i sin produktion, t. ex. glassliperier och spegelfabriker.

Då produktionsstatistiken i de tre länderna icke omfattar företag med mindre än fem anställda, har åtskilliga mindre företag inom gruppen annan

glasindustri icke inräknats i tabell 20. I det följande behandlas huvudsakligen glasbrukens stora produktionsartiklar, såsom fönsterglas, flaskor, emballageglas, hushållsglas, tekniskt glas och belysningsglas. Gruppen annan glasindustri har icke behandlats på grund av att den till stor del arbetar för en lokalt begränsad marknad.

Av de sju danska glasbruken framställer ett bruk uteslutande fönsterglas och ett annat uteslutande flaskor. De fem övriga har blandad produktion, t. ex. flaskor, emballageglas, hushållsglas, prydnadsglas, tekniskt glas och belysningsglas.

Antalet glasbruk ger emellertid icke den rätta bilden av den danska industriens organisation, eftersom ett företag äger fyra bruk. Produktionen är således uppdelad på fyra företag och om man bortser från den mera speciella produktionen av fönsterglas, är produktionen uppdelad på två större och ett mindre företag.

De danska glasbrukens produktion var år 1950 dubbelt så stor som före kriget. Några anläggningar är helt moderna, men i Danmark är glasbruken icke lika stora som de största bruken i Sverige, där det t. ex. på ett enda bruk finnes lika många helautomatiska flask- och emballageglasmaskiner som i hela den danska industrien.

Glasbruken i Norge producerar praktiskt taget endast för hemmamarknaden. Utvecklingen har medfört, att produktionen koncentrerats till några större företag. Ett av de sju bruk, som angivits i tabell 20, har numera inställt driften. En betydande arbetsfördelning har ägt rum mellan bruken. Flaskor produceras således i ett företag, fönsterglas och konservglas i ett annat, glasflöten för skötar i ett tredje. Hushålls- och serveringsglas kan sägas utgöra ett undantag; dessa varor produceras i tre

företag. Efter kriget har ett betydande moderniserings- och utvidgningsarbete ägt rum i de norska företagen, till en början beträffande produktionen av flaskor och fönsterglas och sedermera även för hushållsglas. Den totala glasproduktionen år 1950 uppgick till 32 500 ton mot 21 000 ton 1937.

I Sverige har glasindustrien sedan gammalt stark förankring i Småland. Av de i tabell 20 nämnda 56 glasbruken ligger således icke mindre än 43 i detta landskap. Övriga glasbruk är belägna i södra och mellersta Sverige.

Närmare 75 % av antalet företag i Sverige med ca 50 % av det totala produktionsvärdet är glasbruk med manuell tillverkning. Dessa bruk arbetar icke sällan under mycket enkla förhållanden. Deras styrka ligger i stor erfarenhet, hög glaskvalitet och konstnärlig standard.

Råvaruförsörjning. Bland råvarorna dominerar glassand och soda. Danmarks behov av glassand täcks till 50 % av inhemsk sand. Norge importerar hela sin förbrukning av glassand, företrädesvis från Belgien och Holland. I avspärningstider kan Sverige sägas vara självförsörjande med glassand. Normalt användes emellertid svensk sand bara till enklare glaskvaliteter såsom flaskor och dylikt. Kalcinerad soda importeras i Danmark och Sverige, medan de norska glasbruken numera täcker sin förbrukning med inhemsk soda.

Råvarorna är i allmänhet tullfria i alla tre länderna.

I Norge är kalcinerad soda underkastad importrestriktioner; i övrigt är de viktigaste råvarorna frilistade i alla tre länderna.

Försörjningen med glasvaror. Danmark och Norge täcker 55—60 % av den totala glasförbrukningen genom inhemsk produktion och har endast ringa

export. Den norska exporten består huvudsakligen av importerade flaskor, som användes såsom emballage vid ölexport. Normalt svarar den svenska glasproduktionen för ca 90 % av den inhemska förbrukningen; dock exporteras ca $\frac{1}{5}$ av den totala svenska produktionen.

Den största delen av produktionen i alla tre länderna utgöres av fönsterglas, flaskor samt servis- och hushållsglas.

Danmark har en fabrik för framställning av *fönsterglas*, som täcker ca 90 % av förbrukningen av fönsterglas under 4 mm.

Den norska fabriken har under senare år täckt 65—75 % av förbrukningen av fönsterglas. Under de första efterkrigsåren producerades huvudsakligen glas under 4 mm, men numera har produktionen av tjockare glas (upp till 7 mm) åter upptagits. Förbrukningen av fönsterglas antas komma att minska, när byggnadsverksamheten avtar. Före kriget täckte den norska produktionen 80—90 % av förbrukningen. — Trådglas produceras icke i Danmark och Norge.

Sverige har överskottskapacitet för fönsterglas under 4 mm, men importerar huvuddelen av förbrukningen av tjockare glas, trådglas samt glas i speciellt stora dimensioner. Den svenska marknaden anses för liten för produktion härav.

Produktionen av *flaskor* m. m. täcker i alla tre länderna huvuddelen av förbrukningen. Importen består väsentligen av småflaskor till medicinska och kosmetiska ändamål, glasampuller, glasrör, m. m.

Den danska produktionen av *servis- och hushållsglas* samt prydnadsglas täckte åren 1950 och 1951 ca 65 % av förbrukningen. En fjärdedel av produktionen består av slipade varor, medan importen framför allt omfattar ofärgat och oslipat servisglas.

Den norska produktionen har under efterkrigsåren, då importen var starkt begränsad, täckt största delen av förbrukningen, men under de senaste åren har importen beretts större utrymme. Den norska produktionen på detta område består huvudsakligen av manuellt eller halvautomatiskt framställda glasvaror.

I Sverige har produktionen av servis- och hushållsglas stor betydelse. Servis- och prydnadsglas är även viktiga exportartiklar och exporteras sedan gammalt i stor utsträckning till Danmark och Norge. Den likartade uppfattningen i smakfrågor spelar här en väsentlig roll.

Belysningsglas framställes i alla tre länderna. Sverige har en viss export till Danmark och Norge.

I Norge finnes ett mindre företag på Vestlandet, som producerar *glasflöten* för skötar.

Tullar. Tullnomenklaturen är olika i de tre länderna och det är därför svårt att jämföra tullsatserna. I tabell 21 redovisas emellertid tullarna för de viktigaste varuslagen.

Norge har i stort sett de högsta tullarna men har tullfrihet för vissa glasvaror, som är tullbelagda i de andra

länderna. Många av de norska tullsatserna är avtalsbundna och ändrades icke i samband med de provisoriska norska tullhöjningarna i januari 1952.

Importrestriktioner. I Danmark är planglas, med undantag för spegelglas och fönsterglas under 4 mm, på frilista eller föremål för fri licensgivning. Andra glasvaror är importreglerade, dock med undantag för kolvar till glödlampor, damejeanner och vissa tekniska glasvaror.

I Norge är bl. a. flaskor, hushållsglas och lampglas importreglerade, medan bl. a. fönsterglas, trådglass, damejeanner och vissa speciella glasvaror är frilistade.

I Sverige är alla glasvaror frilistade.

Utrikeshandel. Den nordiska samhandeln med glasvaror uppgår för närvarande endast till en ringa del av ländernas utrikeshandel med glasvaror. Från Sverige exporterades år 1951 8 % av Danmarks och 10 % av Norges import av glasvaror. Se tabell 22.

Synpunkter på en gemensam nordisk marknad. Utskottet har icke hållit något särskilt branschmöte men har tagit kontakt med branschakkunniga inom respektive land för att få deras synpunkter på en gemensam marknad.

Tabell 21. Tullarna för vissa glasvaror

	Danmark		Norge		Sverige	
	D.öre per kg	incidens år 1951	N.öre per kg	incidens år 1951	S.öre per kg	incidens år 1951
Vanligt fönsterglas	6	8	24	23	10—12	ca 25
Slipat spegelglas, utan kant- och facettslipning	30	12	50	17	20—30	11
Vanliga flaskor av:						
mörk glasmassa	5	12	10	23	6	..
ljus glasmassa	7	11	16	..	12	4
Medicinflaskor, konserv- burkar av glas m. m. . . .	25	7	40	8
Kolvar, retorter o. d., utan slipning eller mattering . .	25—28	5	fria ¹	0	100	7
Servis- och hushållsglas:						
slipade	25 % a. v.	25	160	15	90	5
andra, av ofärgad massa	25	11	80	15	65	24

¹ I Norge hör glasflöten till denna grupp.

De danska branschakkunniga har uttalat att de för närvarande måste ställa sig avvisande till tanken på en gemensam marknad, då man icke ansåg sig i stånd att möta konkurrensen från den svenska industrien på en sådan marknad. Om möjligheterna att exportera glas till icke-nordiska länder förbättrades, så att den nuvarande svenska över-skottsproduktionen kunde exporteras dit, skulle de danska betänkligheterna möjligen bli mindre.

I Norge är produktionen av glasflöten icke tullskyddad. Produktionen härav försiggår på Vestlandet och har därigenom på sin marknad en transportmässig fördel framför utländska konkurrenter.

Sakkunniga från de norska glasbruket var av den uppfattningen att den norska industrien icke skulle kunna hävda sig på en gemensam marknad och tog bestämt avstånd från en sådan tanke. De ansåg att den svenska industrien skulle få en starkt ökad försäljning på den norska marknaden, medan de norska bruken skulle få endast obetydlig avsättning för sina produkter på de danska och svenska marknaderna. De sakkunniga påpekade att norsk industri arbetar med högre kostnader än svensk industri. De norska fabriken måste t. ex. köpa dyrare norsk soda och måste importera sand. Vidare framhöll de, att de stränga norska skattereglerna ger de norska bruken en svagare ställning än motsvarande danska och svenska bruk.

Beträffande den norska flaskproduktionen har de norska branschakkunniga hävdat, att denna kan existera endast med tullskydd. Utskottet har fått en sammanställning av priserna på vissa ölf flaskor, som visar att de norska priserna (utan tull) ligger klart över de svenska. En av orsakerna till att de norska priserna är högre är att den

Tabell 22. Utrikeshandel med glasvaror år 1951 (milj. kr. i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Totalexport	2,3	2,5	16,4
Total import	44,5	27,1	27,5
därav från Danmark	0,2
Norge
Sverige	3,4	2,6	.

norska produktionen på grund av den begränsade hemmamarknaden måste ske i kortare serier. Den norske producenten ansåg, att en gemensam marknad icke skulle kunna nämnvärt öka försäljningsmöjligheterna till Sverige, bl. a. av den anledningen att vissa svenska bryggerier har egna flaskfabriker.

För varugruppen servis- och hushållsglas fruktade man från norskt producenthåll framför allt konkurrensen från de många svenska bruken i Småland. Man räknade icke med att en gemensam marknad skulle öka försäljningsmöjligheterna, bl. a. därför att man ansåg att svenska köpare under i övrigt lika förhållanden föredrar svenska varor.

Sakkunniga från svensk glasindustri har uttalat intresse för en gemensam marknad, som skulle möjliggöra produktion i större serier än för närvarande är fallet. De har framhållit att de tre länderna har ett gemensamt intresse av att förbättra sina konkurrensförutsättningar gentemot länder med låga lönenivåer.

Det framhölls vidare att den nuvarande stora importen av glasvaror till Sverige visar att det i Sverige finnes en betydande marknad för glasvaror av olika slag under förutsättning av konkurrenskraftiga priser och kvaliteter.

Cementvaruindustri

Industriens struktur. Med cement som råvara framställes en rad produkter för byggnads- och anläggningsändamål. En betydande del av produktionen sker vid

små företag, som icke inräknas i produktionsstatistiken.

I Danmark finnes ca 380 cementgjuterier o. d., varav $\frac{2}{3}$ sysselsätter mindre än 6 arbetare. Tillsammans sysselsätter de inemot 1 500 arbetare och har ett produktionsvärde av ca 50 milj. Dkr. Deras årliga cementförbrukning uppgår normalt till knappt 90 000 ton. Därutöver finnes ett antal större företag, som framställer byggnads- och isolationsmaterial samt byggnadsplattor och som har ett produktionsvärde av ca 30 milj. Dkr. Dessa företag förbrukar årligen inemot 100 000 ton cement. Produktionen täcker helt behovet av samtliga cementvaror. Asbestcementvaror importerades 1951 för ca 0,1 milj. Dkr men samtidigt uppgick exporten till 0,7 milj. Dkr, varav nästan allt till Norge och Sverige.

Enligt den norska produktionsstatistiken, som för denna grupp omfattar företag med minst 6 000 arbetstimmar per år, fanns i Norge år 1951 116 cementgjuterier och företag för blandning av betong m. m. samt 12 företag, som producerade träullsplattor. Dessa 128 företag sysselsatte 1 610 arbetare och produktionsvärdet uppgick till nära 51 milj. Nkr. Den totala cementförbrukningen vid dessa företag uppgick till drygt 103 000 ton. I stort sett täcker produktionen det norska behovet. Import förekommer dock av mindre kvantiteter cementvaror, som antingen icke produceras i Norge eller för vilka produktionen är för liten i förhållande till behovet. Det sistnämnda gäller för t. ex. vattenledningsrör av asbestcement och lättbetongsten.

Den svenska industristatistiken år 1951 redovisar 281 cementvarufabriker med 4 400 arbetare och 700 tjänstemän. Produktionsvärdet uppgick till 139 milj. Skr. I Sverige har produktionen av cementvaror successivt stigit och det

svenska behovet kan täckas. Exporten och importen är obetydlig.

Tullar och restriktioner. I Danmark är murtegel, taktegel, formsten, rör, plattor m. fl. byggnadsmaterial tullfria, medan tullen för övriga cementvaror uppgår till 4 D.öre per kg. För betongplattor är tullen emellertid 7,5 %. Cementvaror är icke på frilista i Danmark.

I Norge är tullen för cementvaror 0,8—1,6 N.öre per kg. Plattor och rör av cement är på frilista, medan bl. a. träullsplattor, gjutna arbeten av cement och cementformar är underkastade importreglering.

I Sverige uppgår tullen för flertalet cementvaror till 0,8 S.öre per kg. Samtliga cementvaror är på frilista.

Synpunkter på en gemensam nordisk marknad. Utskottet har icke hållit något branschmöte med cementvaruindustrien men har tagit kontakt under hand med branschsakkunniga inom respektive land för att få deras synpunkter på en gemensam nordisk marknad.

Från *dansk sida* hade man inga betänkligheter mot en gemensam nordisk marknad för cementvaror.

Vissa *norska* branschsakkunniga sade sig icke heller ha några betänkligheter, men andra anförde, att tiden ännu icke vore mogen att införa en sådan gemensam marknad. Det har i detta sammanhang framhållits, att bestämmelserna om normer och kvaliteter är olika i de tre länderna.

De norska producenterna av lättbetongvaror uttalade, att produktionen av dessa varor är förhållandevis ny i Norge. Tullen är låg (incidens ca 2 %) och lättbetongindustrien kan för närvarande icke täcka det norska behovet. Samtidigt råder full sysselsättning inom lättbetongindustrierna i de båda andra länderna. Det framhölls emellertid, att man icke kan bortse från att konkur-

rensen från de andra nordiska länderna framdeles kan bli besvärande, då de danska och svenska industrierna är äldre och mera konsoliderade. Enligt den norska industriens uppfattning är det därför mindre lämpligt att avlägsna skyddet för den norska lättbetongindustrien så länge denna är ny och innan man vet hur mycket den norska marknaden normalt kan konsumera.

Svenska branschskunniga uttalade, att de icke hyste några betänkligheter mot en gemensam nordisk marknad för cementvaror. De framhöll, att man vid en bedömning av sannolikheten för en ökning av den nordiska samhandeln måste ta hänsyn till att delvis olika kvalitets- och dimensionsnormer gäller i de tre länderna. Branschorganisationerna i Danmark, Norge och Sverige (samt Finland) arbetar emellertid för större enhetlighet i bestämmelserna på detta område.

De sakkunniga syntes vara ense om att de produktionsmässiga fördelarna av en gemensam marknad för cementvaror uppenbarligen vore små. Cementvaruindustriens produkter har överlag lågt värde per kg och deras förmåga att bära transportkostnader är därför begränsad. För vissa varor och i vissa gränstrakter kan emellertid ett borttagande av tullarna komma att medföra vissa förändringar i avsättningsområdena.

Tegelindustri

Industriens struktur. Den egentliga tegelindustriens viktigaste produkter är murtegel och taktegel för byggnadsändamål, dräneringsrör och avloppsrör. I det följande behandlas även den närliggande produktionen av eldfast ugnstegel och klinker samt ett antal eldfasta och syrafasta specialprodukter för industriella ändamål.

Tabell 23. Tegelindustrien år 1951

	Danmark	Norge	Sverige
Antal företag	249	43	213
Antal arbetare	5 601	1 316	6 712
Antal tjänstemän	393	125	821
Produktionsvärde			
milj. kr i resp. valuta	100	22	114
milj. Skr	75	16	114

I tabell 23 lämnas en översikt över tegelindustrien.

De danska tegelbruken ligger spridda över hela landet och är av varierande teknisk standard. Några bruk har moderniserats efter kriget och fortfarande pågår industriens modernisering. För eldfast tegel finnes i Danmark endast en producent.

Vissa av de norska tegelbruken anses vara moderna företag med rationell drift. Detta gäller bl. a. det enda norska företag, som producerar eldfast tegel och specialtegel för industriella ändamål. I övrigt anses den tekniska standarden vid flertalet norska tegelbruk icke vara särskilt hög.

De norska tegelbruken ligger huvudsakligen i Östfold och runt Oslo; även i trakten kring Stavanger ligger några bruk.

De svenska tegelbruken är i allmänhet moderna och ur teknisk synpunkt tillfredsställande.

Försörjning och utrikeshandel. Danmark är självförsörjande med vanliga tegelbruksprodukter och exporterar betydande kvantiteter molertegel och dräneringsrör, bl. a. till Norge. Årligen förbrukas eldfast tegel och klinker för ca 18 milj. Dkr; importen därav var år 1951 ca 11 milj. Dkr och exporten ca 1 milj. Dkr. Importen omfattar praktiskt taget endast eldfast tegel.

I Norge är handeln med murtegel för närvarande reglerad. Tidvis har en betydande import av sådant tegel ägt rum.

Tabell 24. Utrikeshandel med tegel-
industriens produkter år 1951
(milj. kr i resp. valuta)

	Dan- mark	Norge	Sverige
Total export	3,6	0,1	4,5
Total import	20,9	11,1	12,0
därav från Danmark	0,6	0,4
Norge ..	0,2	.	0,1
Sverige	3,0	2,9	.

För övrigt har tegel i betydande omfattning ersatts med andra produkter, t. ex. lättbetong, träullsplattor m. m. Glaserat taktegel och syrafast tegel produceras i stort sett icke i Norge. Importen av olika eldfasta och syrafasta produkter är betydande.

Sverige är självförsörjande med vanligt tegel för byggnadsändamål. En viss export och import förekommer av eldfasta och syrafasta tegelprodukter, som ofta framställs i specialkvaliteter och specialdimensioner. Sveriges export till Danmark och Norge består huvudsakligen av eldfasta och syrafasta produkter. Se vidare tabell 24.

Restriktioner och tullar. Samtliga produkter, utom eldfast tegel, är underkastade importreglering i Danmark.

Icke heller i Norge är tegelprodukter på frilista med undantag för glaserade rör, syrafast tegel för industriellt bruk, eldfast tegel samt chamottevaror o. dyl.

Tegelprodukter är frilistade i Sverige.

I tabell 25 lämnas en översikt över tullarna i Danmark, Norge och Sverige.

Synpunkter på en gemensam nordisk marknad. Utskottet har icke hållit något branschmöte inom tegelindustrin men har genom underhandskontakter med branschskunniga inom respektive land erhållit deras synpunkter på en gemensam marknad.

Av de vanligaste tegelprodukterna för

byggnadsändamål är i Norge endast taktegel tullskyddat. För tegelprodukter är värdet per viktenhet förhållandevis lågt, varför transportkostnaderna ganska snävt begränsar avsättningsområdet.

För eldfast tegel och specialtegel för industriella ändamål är avsättningsområdet betydligt större. De norska tullarna utgör ett endast ringa skydd. Den norske producenten ansåg, att tullskyddet har viss betydelse även om tullarna är låga. Den norska industriens största konkurrenter är de danska och svenska företagen, vilka har fördelen av att ha egen lera, medan det norska företaget måste importera denna från utlandet. Om den norska tullen slopas, kommer detta att i någon mån underlätta försäljning av svenskt och eventuellt också danskt tegel i Norge, medan det norska företaget icke räknar med att kunna sälja till de två andra länderna.

De danska och svenska producenterna av byggnadstegel framhöll, att en gemensam marknad icke kan väntas medföra nämnvärd ökning av samhandeln. För eldfast tegel o. d. uttalade man från dansk sida stort intresse för en gemensam marknad. De svenska producenterna av eldfast och syrafast tegel räknade icke med någon mera betydande ökning av samhandeln men ansåg att en gemensam marknad skulle medföra en viss specialisering.

Tabell 25. Tullar på vissa tegel-
produkter
(öre pr kg i resp. valuta)

	Dan- mark	Norge	Sverige
Vanligt murtegel . . .	fritt	fritt	0,1
Oglaserat fasadtegel	fritt	1,6	0,25
Glaserat fasadtegel ..	fritt	3,2	1,0
Oglaserat taktegel . . .	fritt	2,0	0,3
Glaserat taktegel . . .	fritt	26,0	1,0
Eld- och syrafast tegel	fritt	0,3—0,8	0,25

¹ pr st.

Gummiindustri

Industriens struktur. I tabell 26 lämnas upplysningar om gummiindustriens produktion m. m. år 1951.

Den nordiska gummiindustrien är väl utbyggd, och i alla tre länderna finnes stora och rationella företag. I Danmark, Norge och Sverige framställs nästan alla slag av gummivaror, i Danmark dock icke däck och slangar till motorfordon. De viktigaste varorna är: däck och slangar till motorfordon och cyklar, drivremmar, plattor, slangar (bl. a. tryckluftslangar), skor, beklädnads- och tekniska artiklar. — Det förekommer även en viss produktion av gummivaror utanför gummiindustrien, t. ex. på kabelfabriker.

Råvaror. De viktigaste råvarorna för gummiindustrien är rågummi, gummi-skrot, regenererat och syntetiskt gummi samt cord och kemikalier, särskilt carbon black.

Rågummi är tullfritt i alla tre länderna. Industrierna har lika möjligheter att skaffa denna råvara.

För de använda textilvarorna, främst cord av bomull och rayon, spelar det en viss roll, att tullsatserna är olika. Dessa olikheter är störst för rayon. För

Tabell 26. Gummiindustrien år 1951

	Danmark	Norge	Sverige
Antal företag	26	13	28
Antal arbetare	ca 4 000	3 147	7 090
Antal tjänstemän	ca 550	511	1 887
Produktionsvärde			
milj. kr. i resp.			
valuta	142	134	344
milj. Skr.	107	96	344

några gummivaror kan inemot hälften av produktionskostnaderna hänföras till kostnaden för textilierna. Textiltullen är av särskild betydelse för sådant motorgummi, som innehåller rayoncord. I Sverige är cord till användning i bildäck belagd med en tull av 2:50 Skr. per kg, vilket år 1951 motsvarade en incidens på ca 25 %. I Norge är cord tullfritt.

Importrestriktioner och tullar. I Danmark är nästan alla färdigvaror av gummi föremål för importrestriktioner. Det viktigaste undantaget är motorgummi. Av färdigvarorna är i Norge däck och slangar samt maskinremmar och medicinska varor m. m. på frilista. Sulor, klackar, skor och beklädnadsvaror är föremål för importrestriktioner; rågummisulor är dock på frilista. I Sve-

Tabell 27. Tullsatserna för de viktigaste gummiprodukterna

	Danmark		Norge		Sverige	
	D.öre/kg	incidens 1951	N.öre/kg	incidens 1951	S.öre/kg	incidens 1951
Cykeldäck	50	4,7 %	60	5 %	120	14—16 %
Cykelslangar, helt av gummi fria	—	—	120	..	120	14—16 %
Bildäck och -slangar	80	ca 8 %	60	5—6 %	100	12—13 %
Drivremmar:						
huvudsakligen av gummi	16	0,8 %	10 % a.v. ¹	}	35	3,2 %
huvudsakligen av bomull	70	3,3 %	10 % a.v. ¹			
Transportband:						
huvudsakligen av gummi	16	0,8 %	20 % a.v. ¹	}	35	3,2 %
huvudsakligen av bomull	70	3,3 %	20 % a.v. ¹			
Gummiplattor	fria	—	fria	—	60	10—15 %
Tryckluftslangar av gummi	50	5,5 %	60	..	30	2 %
Stövlar	50	5,3 %	320	..	120	22 %
Tygskor med gummisula	150	10,4 %	500	..	150	15 %

¹ Tullfritt om varorna icke är föremål för tillverkning i Norge.

Tabell 28. Utrikeshandel med gummi-
produkter år 1951
(milj. kr i resp. valuta)

	Dan- mark	Norge	Sverige
Total export	13,5	8,7	12,0
Total import (icke rå- varor)	74,0	28,7	85,0
därav från Danmark	0,7	5,0
Norge	0,3	.	3,3
Sverige	3,7	3,5	.

rige är alla varor med undantag av tygskor med gummisula på frilista. Införselrestriktionerna är dock liberala för sådana skor.

I tabell 27 anges tullsatserna för de viktigaste gummiprodukterna.

Utrikeshandel. I tabell 28 belyses de tre ländernas utrikeshandel med gummiprodukter.

För alla tre länderna väger däck och slangar till motorfordon tyngst på importsidan. Exklusive importen av dessa varor var Danmarks införsel av övriga gummivaror av samma storlek som utförseln därav.

Synpunkter på en gemensam nordisk marknad. Sakkunniga från den danska och svenska gummiindustrien var av den uppfattningen, att det är goda möjligheter att införa en gemensam nordisk marknad utan inbördes tullar och kvantitativa restriktioner. På områden där importbehov föreligger och särskilt på områden där man står inför expansion, finnes utvecklingsmöjligheter, som kan främjas och stödjas av en gemensam nordisk marknad. På områden, där länderna för närvarande är självförsörjande ansåg de sakkunniga, att de olika ländernas gummiindustrier i stort sett skulle komma att behålla var och en sin tidigare marknad. Sakkunniga från den danska gummiindustrien har dock uttalat, att det under en övergångsperiod eventuellt skulle kunna bli nödvändigt

att upprätthålla vissa kvantitativa restriktioner mellan de nordiska länderna.

Norska branschskunniga har framhållit, att det inom norsk gummiindustri icke finns några sympatier för tanken på en gemensam nordisk marknad. De har bl. a. framhävt, att den strama norska pris- och regleringspolitiken samt den stränga skattepolitiken med dess mycket ogynnsamma avskrivningsregler givit den norska industrien en betydligt svagare ställning än grannländernas industrier. Härtill kommer, att den besvärade valutasituationen och de mycket knappa byggnadskvoterna ännu icke gjort det möjligt för den norska gummiindustrien att genomföra den erforderliga rationaliseringen av industrien. De sakkunniga ansåg, att de norska gummifabrikerna i tekniskt avseende ännu icke inhämtat det försprång, som framförallt svensk, men också dansk industri fick på grund av den olika utvecklingen i de tre länderna under kriget.

Om de särskilda gummiprodukterna kan i övrigt anföras följande:

För *cykelgummi* kan det enligt de danska och svenska branschskunnigas uppfattning knappast väntas några större verkningar av en gemensam nordisk marknad. Vad beträffar *motorgummi* kan Norge och Sverige påräkna export till Danmark, där denna vara icke produceras. Därigenom skulle de norska och svenska exportörerna i förhållande till exportörerna i andra länder vinna en fördel motsvarande den danska tullen.

För de *andra gummivarorna* har de danska och svenska branschskunniga i flera fall uttalat intresse för en gemensam nordisk marknad och i intet fall givit uttryck åt allvarliga betänkligheter.

För *gummiskor* väntar man på norskt

industrihåll stark konkurrens från de andra länderna, särskilt från Sverige. Under förutsättning av lika ekonomiska förhållanden är man emellertid icke orolig för en sådan konkurrens. De norska branshsakkunniga har icke uttalat sig om några andra gummivaror.

Tullarna utåt. De branshsakkunniga har uttalat, att det för att undgå transitering via det land, som har lägst tullskydd, kommer att vara nödvändigt att tillämpa ett system med ursprungsbevis om tullsatserna utåt icke göres lika. Ett sådant system, som i och för sig är svårt att administrera och kontrollera, måste kompletteras med ett märknings-system. Några gummivaror, såsom skor och bilgummi, torde lätt kunna märkas med den nordiska fabriken namn och hemort; andra varor, såsom gummiplattor, gummigolv och slangar kan överhuvud icke märkas. För icke märkningsbara varor är gemensamma nordiska tullsatser utåt nödvändiga.

Om tullarna utåt skall sammanjämkas, uppstår vissa problem, bl. a. till följd av att tullarna på gummiprodukter är mycket olika i de tre länderna.

Läder- och skoindustri

Följande beskrivning av den nordiska läder- och skoindustrien omfattar de två huvudgrupperna garverier och skofabriker. Lädervaruindustrien — produktionen av väskor, portföljer, reseffekter, handskar, skinnkläder m. m. — som är den tredje och till produktionsvärde minsta huvudgruppen inom denna industri, har utskottet behandlat endast summariskt. Lädervaruindustrien har därför utelämnats i föreliggande framställning.

Industriens struktur. Här må först erinras om, att de tre ländernas produktionsstatistik icke omfattar företag, som sysselsätter mindre än fem arbetare.

Av tabell 29 framgår, att den svenska

Tabell 29. Garveriindustrien år 1951

	Dan- mark	Norge	Sverige
Antal företag	42	41	38
Antal arbetare	1 259	1 068	2 547
Antal tjänstemän	262	173	481
Produktionsvärde			
milj. kr. i resp. valuta	97	80	181
milj. Skr.	73	58	181
De använda råvarornas värde, milj. kr. i resp. valuta	68	63	..

garveriindustrien, räknat efter produktionsvärde, är betydligt större än garveriindustrien i Danmark och Norge samt att den norska garveriproduktionen är något mindre än den danska.

Av tabellen framgår även, att garverierna i Sverige genomsnittligt är väsentligt större än garverierna i de två andra länderna. Den svenska garveriindustrien har under 1900-talet undergått en stark koncentration och särskilt under det senaste decenniet företagit stora investeringar.

Även om läderproduktionen i Norge är i rätt hög grad koncentrerad till några få större företag, förekommer dock fortfarande ett stort antal små norska garverier.

I alla tre länderna är produktionskapaciteten till stor del outnyttjad. Sålunda har man från norskt garverihåll upplyst, att de norska garverierna har en årlig produktionskapacitet, som motsvarar ca 7 000 ton bottenläder, medan den norska förbrukningen under senare år uppgått till endast 2 700 ton.

Även om det i alla tre länderna förekommer viss specialisering inom produktionen på så sätt, att vissa företag koncentrerat sig på framställning av vissa lädertyper, såsom bottenläder, ovanläder eller beklädnadsskinn, har garverierna dock normalt blandad produktion. Denna produktionsstruktur be-

ror delvis på önskemålet att utnyttja råhudarna så rationellt som möjligt; varje särskild hud måste nämligen ofta skäras i olika delar beroende på användningen.

I tabell 30 lämnas vissa upplysningar om *skoindustrien*.

År 1951 producerades i Danmark ca 6,8 miljoner, i Norge ca 4,8 miljoner och i Sverige ca 10,8 miljoner par skor.

I förhållande till andra industrier motsvarar råvarukostnaderna inom skoindustrien en relativt stor del av produktionsvärdet, eller omkring 60 %. Även säsongvariationer och konjunkturväxlingar har större betydelse för skoindustrien än för många andra industrier. Skoindustriens karaktär av "beställningsindustri" med utpräglad efterfrågan under säsongerna medför svårigheter att upprätthålla jämn sysselsättning under hela året. Skoindustrien är vidare konjunkturkänslig till följd av de starka prisväxlingarna på hudar och skinn.

Inom skoindustrien användes i stor utsträckning kvinnlig arbetskraft; mer än ½ av det totala antalet arbetare är sålunda kvinnor i alla tre länderna.

Produktionen av skor är i Sverige koncentrerad till stora företag i något

högre grad än i Danmark och Norge. Räknat efter antalet producerade par skor äger 70—75 % av den totala skoproduktionen i Sverige rum på företag med mer än 50 arbetare; motsvarande tal för Danmark är ca 45 % och för Norge ca 65 %.

I motsats till i Danmark och Norge förekommer i Sverige en ganska vidsträckt integration mellan producent- och detaljistledet. Denna integration förekommer både inom enskilda skoföretag, främst Oscaria-koncernen, och inom den kooperativa skoindustrien, vilken omfattar uppskattningsvis inemot 40 % av den totala skoförsäljningen i Sverige.

I alla tre länderna arbetar normalföretaget med blandad produktion, d. v. s. ett och samma företag framställer herr-, dam- och barnskor i olika modeller och efter olika tillverkningsmetoder. Detta beror dels på att efterfrågan är inriktad på ett ganska stort antal typer på grund av klimatet samt på variationerna i passform och mode, dels på att den danska, norska och svenska hemmamarknaden var för sig icke är stor nog för att möjliggöra hårt specialiserad produktion motsvarande den som förekommer i USA. Även den större konjunkturrisik, som är förenad med specialiserad produktion, torde medverka här till. Särskilt den svenska skoindustrien har dock sedan slutet av 1930-talet utvecklats i riktning mot större koncentration och specialisering; såväl antalet tillverkningsmetoder som antalet modeller per företag har minskat under denna period.

Skoproduktionens olika moment, t. ex. sulstansning, har endast i ringa omfattning koncentrerats till specialfabriker i de nordiska länderna.

Utöver den produktion av skor, som sker på skofabriker, framställer även gummifabrikerna ett stort antal skor

Tabell 30. *Skoindustrien år 1951*

	Dan- mark	Norge	Sverige
Antal företag	198	121	258
Antal arbetare	5 754	5 266	10 304
Antal tjänstemän	843	733	1 625
Produktionsvärde			
milj. kr. i resp. valuta	176	181	293
milj. Skr.	132	130	293
De använda råvarornas värde milj. kr i resp. valuta	102	106	..

¹ Varav 5,8 milj. kr. statliga avgifter.

Tabell 31. Tullarna för hudar och skinn (kr/kg i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Oberedda hudar	0	0	0
Bottenläder (bästa kvalitet)	0,40	1,80	0,35
Ofärgade skinn över 1 kg	0,40	1,20	0,65
Färgade skinn under 1 kg	0,60	7,50 el. 9,00	0,90 el. 2,00

antingen helt av gummi eller av textil med gummisula.

Förbrukningen av skor inklusive gummiskor var år 1948 i Sverige 2,5 par per person, varav 1,4 par läderskor. I Danmark och Norge var förbrukningen av skor något lägre. Som jämförelse kan nämnas, att den årliga förbrukningen av läderskor i USA och Storbritannien under många år legat vid 3 par per person och år.

Utmärkande för skoförbrukningen är, att den förändras endast långsamt. En i Sverige gjord undersökning visar, att skoförbrukningen är ganska lika i olika inkomstlägen, d. v. s. att efterfrågan har låg inkomstelasticitet. Även priselasticiteten är liten. Det mest påfallande draget i efterfrågans inriktning på olika kvaliteter är den betydande stegringen i förbrukningen av skor med gummisulor. Detta har medfört att efterfrågan på bottenläder är fallande.

Import- och exportrestriktioner. Danmark har import- och exportrestriktioner för både råa och bearbetade hudar.

I Norge är importen av råhudar på frilista och detsamma gäller ovanläder. Däremot är bottenläder föremål för importrestriktioner. I Norge förekommer kvantitativa exportrestriktioner för råhudar.

Sveriges import av råhudar och bearbetade hudar är på frilista. Exporten av bearbetade hudar är i huvudsak fri, medan exporten av råhudar fortfarande är föremål för en viss kontroll.

Skor är föremål för importrestriktioner i alla tre länderna.

Förutom här nämnda restriktioner

har de tre länderna också viss kvalitetskontroll på läder och skor. Dessa bestämmelser — förtyngnings- och pappförordningarna — begränsar lädrets innehåll av vissa oorganiska ämnen respektive de färdiga skornas innehåll av papp och konstläder. Bestämmelserna har något olika räckvidd i de tre länderna.

Tullar. Tullarna för hudar och skinn framgår av tabell 31.

I alla tre länderna är råhudar tullfria. Danmark och Sverige har mycket låga tullar för bottenläder och ovanläder, medan de norska tullarna för bottenläder ligger högre och för ovanläder betydligt högre.

Skotullarna i de tre länderna belyses av tabell 32.

Skotullarna är väsentligt högre i Norge än i Danmark och Sverige. De danska och svenska tullarna ligger vid ungefär samma nivå. Då emellertid, som redan nämnts, de norska tullarna för läder och skinn är betydligt högre än tullarna i Danmark och Sverige skulle detta innebära, att nettotullskyddet icke skiljer sig lika mycket mellan de tre länderna. En beräkning av nettotullskyddet för några vanliga typer av herrskor och damskor visar, att skillnaden i nettotullskydd är mindre än skillnaden i bruttotullskydd. Såsom indikator på de tre ländernas skoindustriers inbördes konkurrensförmåga är nettotullskyddet dock av begränsat värde.

Utrikeshandel. I Danmark kan i realiteten inemot 100 % av råvarubehovet täckas genom inhemska hudar och

Tabell 32. Skotullarna (kr/kg i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Skor med överdel av läder eller skinn samt med laddersula:			
barnskor	1,50	10,00	6,00
	+ 10 % a. v.		
skor, vägande över 600 g/par (Sverige 750 g/par)	1,50	13,00	4,50
	+ 10 % a. v.		
andra skor	1,50	16,00	6,00
	+ 10 % a. v.		

skinn. Dock importeras betydande kvantiteter tunga hudar från Sydamerika samt Syd- och Mellaneuropa i första hand för att användas till sulläder för reparationer; denna import motsvaras av export av danska lätta hudar, som med fördel kan användas till andra ändamål än till sulläder.

Norge och Sverige importerar ca 50 % av sitt behov av hudar och skinn, huvudsakligen för att täcka behovet av råhudar till bottenläder. I alla tre länderna täcker inhemska hudar och skinn största delen av förbrukningen av dessa varor för framställning av ovanläder. De sista årens nedgång i den norska garveriproduktionen har medfört en betydligt ökad norsk export av råa hudar och skinn.

Alla tre länderna har en betydande nettoimport av garvade hudar. År 1951 var sålunda Danmarks nettoimport drygt 13 milj. Dkr, Norges drygt 40 milj. Nkr och Sveriges 40 milj. Skr. Medan Danmarks och Norges export av garvade hudar ännu är mycket obetydlig, har Sverige ganska stor export. År 1951 uppgick den svenska exporten av garvade hudar sålunda till ca 9 milj. Skr, varav 3,3 milj. Skr till Norge.

Risken för statssubventionerad dumping-export av garvade hudar till de nordiska länderna från vissa västeuropeiska länder, särskilt Frankrike, vållar garverierna olägenheter. Norge har för närvarande skyddat sig där emot genom relativt höga tullar och Danmark genom importrestriktioner.

Sverige tillämpar icke några sådana import hinder.

I alla tre länderna är skoindustrien en typisk hemmamarknadsindustri. Importen av skor är relativt liten. Exporten är också ganska liten och består huvudsakligen av gummiskor från gummifabrikerna. Den nordiska samhandeln är liten.

Synpunkter på en gemensam nordisk marknad. Det gemensamma nordiska utskottet har med sakkunniga från de tre ländernas garveri- och skoindustrier diskuterat möjligheterna att genomföra en gemensam nordisk marknad för läder och skor. Vidare har utskottet deltagit i en av Nordiska läderindustriarbetarunionen anordnad konferens i Stockholm i maj 1953, vid vilken representanter för arbetare och arbetsgivare inom de nordiska läderindustrierna diskuterade möjligheten av ett vidgat nordiskt samarbete. De branschsakkunnigas vid dessa överläggningar framförda synpunkter på en gemensam nordisk marknad kan sammanfattas på följande sätt.

Mot bakgrund av att kostnaderna för råhudar är en så stor del av garverierernas totala produktionskostnader var de sakkunniga ense om att en gemensam nordisk lädermarknad förutsätter i huvudsak lika försörjningsförhållanden för hudar i alla tre länderna både vad angår priser och kvaliteter. De var vidare ense om att en sådan gemensam nordisk marknad för råhudar icke skulle vålla några svårigheter — i var-

je fall icke ur den hudförbrukande industriens synpunkter.

Av motsvarande skäl rådde enighet om att en gemensam nordisk marknad för skor och lädervaror förutsätter lika försörjningsförhållanden för läder i alla tre länderna. Med hänsyn till att det knappast kan vara tekniskt möjligt att införa ursprungsmärkning för garvade hudar och skinn skulle en gemensam nordisk marknad för dessa varor kräva lika tullar och kvantitativa restriktioner gentemot utomstående länder.

De *danska* och *svenska* branschskunniga hade icke några betänkligheter mot en gemensam nordisk marknad för garvade hudar och skinn; därvid har man dock från dansk sida framhållit, att det i så fall vore rimligt med lika kvalitetsbestämmelser i de tre länderna (papp- och förtyngningsförordningarna).

Även under här angivna förutsättningar hade de *norska* branschskunniga betänkligheter. De erinrade därvid särskilt om att den norska investeringspolitiken, avskrivningsreglerna och priskontrollen ställer den norska garveriindustrien i ett ogynnsammare läge än garverierna i Danmark och Sverige. Den norska garveriindustrien hade ännu en mindre utvecklad industriell miljö än motsvarande industri i Danmark och Sverige. Man fruktade på norsk sida vidare att redan en mindre arbetslöshet inom de norska garverierna skulle ge upphov till ganska allvarliga lokala sysselsättningsproblem till följd av industriens geografiska lokalisering. De norska branschskunniga har dock erinrat om att de norska bottenlädersgarverierna, till följd av disproportionen mellan den inhemska överkapaciteten och det inhemska behovet av bottenläder, står inför en ytterligare koncentrationsprocess, mot-

svarande den som redan ägt rum i Sverige.

De branschskunniga från de tre länderna var ense om att en gemensam nordisk marknad för läderindustrierna och särskilt för skoindustrien skulle möjliggöra effektivisering av produktionen genom längre serier och ökad specialisering. En sådan marknadsutvidgning kunde emellertid eventuellt även medföra ökade försäljnings- och reklamkostnader, något som kunde tänkas i någon mån minska den omkostnads-sänkning, som kunde uppnås genom en mera rationell produktion.

Som ett sätt att hindra alltför stor splittring på många olika modeller med därav följande korta produktionsserier har de sakkunniga nämnt möjligheten att införa ett nordiskt mönsterskydd för nya skomodeller.

Danska och *svenska* branschskunniga har varit positiva till tanken på en gemensam nordisk marknad för skor; därvid har man dock från dansk sida anført, att den i Sverige ganska omfattande integrationen mellan producent- och detaljistleden skulle kunna hämma en fri nordisk samhandel med skor.

Med utgångspunkt i överväganden motsvarande dem, som ovan anförts beträffande garveriindustrien, har *norska* branschskunniga uttalat betänkligheter mot att för närvarande införa en gemensam nordisk marknad för skor.

På vissa områden förekommer ett nära branschsamarbete mellan de nordiska ländernas garveri- och skoindustrier. Sålunda har inrättats ett nordiskt moderåd. Garverskolan i Köpenhamn och den svenska förmanskolan i Örebro mottar studerande från alla de nordiska länderna och förslag föreligger om att vidga detta samarbete genom att i Örebro i Sverige upprätta en nor-

disk fackskola för skoindustrien. Garverikemisterna i de nordiska länderna är sammanslutna i Nordisk Læderkemistforening och det svenska skoforskningsinstitutet har utfört en rad undersökningar i samarbete med norsk skoindustri. Representanter för de nordiska branschorganisationernas sekretariat håller fackliga branschmöten med jämna mellanrum.

Mellan de branschskunniga från de tre länderna råder enighet om önskvärdheten av att vidga detta nordiska branschsamarbete; särskilt gäller detta gemensam forskning och fackutbildning samt gemensam propaganda för färre skomodeller. De har även framhållit, att ett sådant utvidgat samarbete kan få till följd, att de ekonomiska fördelarna av en gemensam nordisk marknad förverkligas i full utsträckning.

Textilindustri¹

Textilindustriens struktur. I detta avsnitt kommer att behandlas ylleindustri, bomullsindustri, rayonindustri, linne-, hamp- och juteindustri samt trikåindustri. Den nordiska textilindustriens struktur år 1951 belyses i tabell 33.

Textilindustrien är en typisk konsumtionsvaruindustri. I alla tre länderna utgör konsumtionen av textilier ca 12—14 % av den totala privata konsumtionen. Inom textilindustrien sysselsattes år 1951 i Danmark 11 %, i Norge 8,2 % och i Sverige 6,5 % av

Tabell 33. Textilindustrien år 1951

	Danmark	Norge	Sverige
Antal företag	484	291	463
Antal arbetare	27 448	19 636	47 015
Antal tjänstemän	4 463	2 515	7 242
Produktionsvärde			
milj. kr. i resp. valuta	1 211	835	1 662
milj. Skr	908	600	1 662

samtliga anställda inom industrien. Utöver i tabell 33 angivna antal arbetare sysselsätts i Sverige ca 5 100 hemarbetare, varav ca 3 200 inom trikåindustrien. Textilindustriens struktur är mycket lika i de tre länderna.

Med hänsyn till de särskilda marknadsförhållanden, som rådde under 1951 bl. a. till följd av Koreakrisen kan konstateras, att de i det följande angivna siffrorna för importen är högre än normalt.

I detta sammanhang må även erinras om att textilimporten år 1951 visar annan fördelning på leverantörländer än motsvarande siffror för t. ex. år 1953. De tre textilindustriernas import av andra fiberråvaror än rayonull kommer i huvudsak från utomeuropeiska länder. För dessa varor varierar inköpsmarknaderna starkt dels med importländernas tillgång på vissa valutor, dels med prisdifferenser mellan olika säljarländer. Importen av halvfabrikat och färdigvaror kommer till alldeles övervägande del från OEEC-området. En stabilisering av de tre ländernas importfördelning mellan olika länder hade ännu icke inträtt år 1951, varför lämnade uppgifter om huvudleverantörländer icke torde vara representativa för ett normalt år.

Ylleindustrien. Ylleindustrien i Danmark, Norge och Sverige visar många gemensamma drag. Sålunda har den i alla tre länderna historiskt utvecklats från produktion av tyngre varor, främst kardgarnsvaror, mot produktion av lättare varor. Självförsörjningsgraden är vidare väsentligt större för kardgarnsvaror än för kamgarnsvaror, nämligen för kardgarnsvaror inemot 100 % i alla tre länderna i jämförelse med för kamgarnsvaror ca 70 % i Danmark, 30—

¹ Detta avsnitt har utarbetats delvis på grundval av inom Samarbetsutskottet för de nordiska textilindustrierna sammanställt material.

Tabell 34. Försörjning¹ med råull och ulltops år 1951 (ton)

	Danmark	Norge	Sverige
Råull (tvättad vikt)			
Produktion	250	2 350	400
Försörjning	2 200	3 800	6 050
Ulltops			
Produktion	650	200	900
Försörjning	2 100	1 050	2 700

¹De i detta avsnitt angivna uppgifterna om "försörjningen" har beräknats såsom produktion + import — export. Hänsyn har således icke tagits till lagerförändringar.

35 % i Norge och ca 65 % i Sverige. Slutligen må erinras om att kapaciteten för kamning är underdimensionerad i förhållande till kamgarnsspinnerierna samt att dessa är underdimensionerade i förhållande till kamgarnsväverier och trikåfabriker.

Råvaruförsörjningen med ull och ulltops (kamrad ull) år 1951 belyses i tabell 34.

Danmark och Sverige importerar huvuddelen av sitt behov av råull och ulltops. Den norska ylleindustrien intar en särställning i det att dess tillverkning till stor del är baserad på inhemsk ull. Danmark har en förhållandevis hög förbrukning av ulltops.

Försörjningen med ullgarn framgår av tabell 35.

Tabell 35. Försörjning med kamgarn och kardgarn år 1951 (ton)

	Danmark	Norge	Sverige
Kamgarn			
Produktion	2 400	1 300	3 350
Försörjning	3 550	3 900	5 050
Självförsörjningsgrad	68 %	33 %	66 %
Kardgarn			
Produktion	4 850	7 000	12 600
Försörjning	5 350	7 000	12 700
Självförsörjningsgrad	91 %	100 %	99 %

Danmarks kamgarnsproduktion består till ca hälften av handstickningsgarnar. Produktionen avser huvudsakligen kamgarn i grova nummer.

Den internationella konkurrensen är hård, särskilt beträffande kamgarn. De inhemska spinneriernas främsta konkurrenter är Storbritannien, Belgien och Frankrike m. fl. OEEC-länder. Den inbördes samhandeln mellan Danmark, Norge och Sverige är mycket liten.

Produktion och försörjning med yllevävnader av kam- och kardgarn visas i tabell 36.

De inhemska ylleväveriernas främsta konkurrenter — såväl kvalitativt som

Tabell 36. Försörjning med yllevävnader (utom mattor) år 1951 (ton)

	Danmark	Norge	Sverige
Produktion	5 350	5 850	12 600
Försörjning	7 350	6 650	16 300
Självförsörjningsgrad	73 %	88 %	77 %

kvantitativt — är väverierna i Storbritannien, Belgien och Frankrike. Konkurrensen är särskilt kännbar beträffande kamgarnsvävnader, speciellt av lättare slag. Den inbördes handeln mellan Danmark, Norge och Sverige är obetydlig och har kvantitativt ännu icke nått upp till förkrigstidens omfattning.

Bomullsindustrien. Bomullen intar fortfarande en dominerande plats i textilförsörjningen i Danmark, Norge och Sverige. I alla tre länderna finns en utvecklade bomullsindustri, som svarar för en stor del av försörjningen. Spinnerikapaciteten är relativt sett mindre utbyggd än väverikapaciteten.

Importen av råbomull uppgick år 1951 i Danmark till ca 11 000 ton, i Norge till ca 4 700 ton och i Sverige till ca 25 500 ton. Importbehovet för de tre länderna tillsammans torde vid fullt ka-

pacitetsutnyttjande vara 40 000—45 000 ton. Normalt köpes råbomull huvudsakligen från Nordamerika. Som följd av dollarbristen har emellertid bomullsindustrien måst söka täcka en del av behovet från andra marknader. Tidvis har detta inneburit en ekonomisk belastning som följd av pris- och kvalitetskillnader mellan nordamerikansk och annan bomull.

Försörjningen med bomullsgarn framgår av tabell 37.

Som framgår av tabell 37 svarar den inhemska produktionen av bomullsgarn

Tabell 37. Försörjning med bomullsgarn år 1951 (ton)

	Danmark	Norge	Sverige
Produktion	9 400	4 300	28 200
Försörjning	14 600	11 600	33 700
Självförsörjningsgrad	64 %	37 %	84 %

i Norge för en relativt mindre del av försörjningen än i Danmark och Sverige. En utbyggnad av kapaciteten har dock skett i Norge. Danmark saknar produktion av sytråd.

Produktionen per spindel uppgick år 1951 i Danmark till 81 kg, i Norge till 48 kg och i Sverige till 60 kg. Storleken av dessa siffror påverkas — förutom av produktiviteten — främst av de båda faktorerna medelgarnnummer och antal skift. I det senare hänseendet föreligger en betydelsefull olikhet mellan de tre länderna. I bomullsspinnerierna i Danmark arbetas i genomsnitt på 2 ½ skift, i Norge på ett skift och i Sverige på 1 ½ skift.

Traditionellt har Storbritannien levererat huvudparten av importen av bomullsgarn. Under efterkrigstiden har dock andra europeiska länder, främst Belgien och Italien, i ökad utsträckning vunnit inträde på de tre ländernas marknader. Importen av bomullsgarn

Tabell 38. Försörjning med bomullsvävnader (utom mattor) år 1951 (ton)

	Danmark	Norge	Sverige
Produktion	8 000	5 700	23 400
Försörjning	15 400	13 650	36 100
Självförsörjningsgrad	52 %	42 %	65 %

avser delvis sådana garnnummer och kvaliteter, som icke tillverkas i Danmark, Norge och Sverige, bl. a. av det skälet att den inhemska marknaden är alltför liten.

De tre ländernas försörjning med bomullsvävnader år 1951 belyses i tabell 38.

Även på detta område var Storbritannien tidigare den största leverantören till Danmark, Norge och Sverige. Efter kriget har emellertid inträtt en försvagning av dess dominerande ställning.

Konstfibrer (rayon, nylon, orlon etc.). Genom tillgången på cellulosa har Norge och Sverige goda förutsättningar för tillverkning av råvaran rayon och tillverkningen har ökat starkt sedan

Tabell 39. Försörjning med rayon och rayongarn år 1951 (ton)

	Danmark	Norge	Sverige
<i>Rayonull</i>			
Produktion	—	13 600	14 300
Import	2 000	250	1 900
Export	25	11 650	5 100
Försörjning	1 975	2 200	11 100
<i>Rayonullgarn (oblandat)</i>			
Produktion	200	170	3 600
Import	425	600	2 800
Export	25	0	150
Försörjning	600	770	6 250
Självförsörjningsgrad	33 %	22 %	58 %
<i>Rayonsilkegarn</i>			
Produktion	—	970	3 100
Import	2 000	700	3 200
Export	—	110	400
Försörjning	2 000	1 560	5 900
Självförsörjningsgrad	—	62 %	53 %

1930-talet. Danmark saknar sådan produktion. Syntetiska fibrer, såsom nylon, orlon etc. tillverkas icke i något av de tre länderna. Produktions- och försörjningsförhållanden belyses i tabell 39, i vilken samtliga artificiella och syntetiska fibrer inkluderas i talen för rayon.

Både i Norge och Sverige har den inhemska industriens kapacitet för produktion av rayonsilkegarn utbyggt under de senaste åren. Fortfarande utgör dock främst Danmark, men i icke o betydlig omfattning även Norge och Sverige en marknad för import av rayonsilkegarn främst från olika europeiska producentländer.

Rayonullproduktionen har varit föremål för en mycket stark expansion i Norge under senare år och spinnerikapaciteten är under fortsatt utbyggnad. För närvarande (1953/54) kan spinnerikapaciteten uppskattas till ca 1 700 ton per år och man kan räkna med en fördubbling under åren fram till 1957.

Konsumtionen av rayonvävnader har ökat väsentligt sedan förkrigstiden delvis till följd av den ökade användningen av rayoncord inom gummiindustrien. I Danmark har produktionen endast föga utbyggt; den ökade förbrukningen har täckts genom import. Detta har också varit fallet i Norge, men produktionen är nu under utbyggnad och troligtvis kommer efterfrågan att kunna i stigande grad täckas med inhemska varor. I Sverige har den ökade konsumtionen motsvarats av ökad inhemska produktion. Produktion och försörjning år 1951 framgår av tabell 40.

Importen kommer främst från Frankrike, Italien och Storbritannien.

Lin, hampa och jute. Den industri, som bearbetar råvarorna lin, hampa och jute, utgör icke en enhetlig grupp på samma sätt som de tidigare behandlade. Med undantag för linneindustrien avser

Tabell 40. Försörjning med rayonvävnader (ton)

	Danmark	Norge	Sverige
<i>Rayonullvävnader</i>			
Produktion	400	1..	3 200
Import	1 300	1 050	3 000
Export	—	..	300
Försörjning	1 700	1 050	5 900
Självförsörjningsgrad	23 %	..	54 %
<i>Rayonsilkevävnader</i>			
Produktion	900	600	4 300
Import	850	900	750
Export	0	0	100
Försörjning	1 750	1 500	4 950
Självförsörjningsgrad	51 %	40 %	87 %

¹ Dessa vävnader är icke specificerade men inkluderas i statistiken för bomullsvävnader. Av tillgången på rayongarn (770 ton år 1951) antas största delen ha gått till bomullsväverierna.

produktionen sålunda icke enbart konsumentvaror utan i stor utsträckning även tyngre varor för industriellt bruk. Särskilt har framhållits, att förbrukningen av dessa produkter i Norge spelar en förhållandevis betydande roll inom fiskerinäringen. Eftersom dessa industriens råvaror förekommer i flera olika beredningsstadier, är de svåra att statistiskt redovisa.

Försörjningen med garn och vävnader år 1951 framgår av tabellerna 41 och 42.

Tabell 41. Försörjning med lin-, hamp- och jutegarn (ton)

	Danmark	Norge	Sverige
<i>Lin- och hampgarn</i>			
Produktion	1 650	4 750	7 000
Import	200	1 800	1 300
Export	750	..	15
Försörjning	1 100	6 550	8 285
<i>Jutegarn</i>			
Produktion	1 250	750	5 100
Import	1 850	1 500	50
Export	250	—	140
Försörjning	2 850	2 250	5 010

Tabell 42. Försörjning med vävnader av lin, hampa och jute (ton)

	Danmark	Norge	Sverige
<i>Lin- och hampvävnader</i>			
Produktion	700	1300	3 300
Import	1 000	700	1 300
Export	50	..	50
Försörjning	1 650	1 000	4 550
<i>Jutevävnader</i>			
Produktion	5 500
Import	4 800	4 050	800
Export	25	..	800
Försörjning	5 500

¹ Endast vävnader av lin.

Trikåindustrien intager i alla tre länderna och särskilt i Danmark en framträdande plats inom textilindustrien.

Försörjningen med trikåvaror belyses i tabell 43.

Tabell 43. Försörjning med trikåvaror år 1951 (ton)

	Danmark	Norge	Sverige
<i>Ylletrikå</i>			
Produktion	1 360	1 530	2 450
Försörjning	1 370	1 980	2 730
<i>Bomullstrikå</i>			
Produktion	2 200	2 110	4 620
Försörjning	2 200	2 180	5 080
<i>Rayon- och nylontrikå m. m.</i>			
Produktion	1 900	780	1 900
Försörjning	1 890	850	2 200

Vid bedömning av uppgifterna i tabell 43 bör beaktas, att de under år 1951 tillämpade kvantitativa importrestriktionerna i alla tre länderna innebär en relativt hårdare begränsning

av importen av färdigvaror, såsom trikå, än av importen av garn och vävnader. Den självförsörjningsgrad, som skulle kunna framräknas ur tabellen, är därför sannolikt onormalt hög. Det kan likväl påpekas att man även före andra världskriget hade en förhållandevis hög självförsörjningsgrad för trikåvaror.

Lönenivån i de tre länderna. Lönenivån i de tre länderna på våren 1952 belyses i tabell 44. Uppgifterna avser ackords- och timlöner.

Kvantitativa restriktioner och tullar. I Danmark är industrigarner på frilista. Garner i detaljförpackningar, metervaror och bearbetade textilvaror är föremål för fri licensgivning i enlighet med den s. k. deponeringsordningens bestämmelser.

I Norge är flertalet textilvaror frilistade. Färdigvaror, konfektion m. m. är dock underkastade kvantitativ importreglering.

I Sverige är samtliga textilvaror utom sådana framställda av lin och hampa på frilista.

Danmark, Norge och Sverige har tidigare alla haft viktullar på textilområdet. Internationellt sett var dessa tullar redan före kriget relativt låga. Som följd av prisstegringen men även av övergången till lättare textilvaror har det relativa tullskyddet därefter ytterligare minskat. Från och med år 1952 har Norge genomfört en övergång från vikt- till värdetullar och i samband därmed återställt en betydande del av det

Tabell 44. Lönenivån inom textilindustrien år 1952 (Dkr/timme)

	Män			Kvinnor		
	Danmark	Norge	Sverige	Danmark	Norge	Sverige
Bomullsindustri	3,54	3,30	4,03	2,50	2,56	3,27
Ylleindustri	3,57	3,30	4,03	2,50	2,50	3,26
Trikåindustri	3,78	3,38	4,14	2,63	2,52	3,26

Tabell 45. Textiltullarna

	Danmark (incidens 1952)	Norge (gällande tullsatser)	Sverige (incidens 1952)
Ull	0	40 N. öre/kg	0
Kardgarn	ca 1 %	} 8 %	{ 1,5 %
Kamgarn	ca 1 %		
Ylleväv- nader . . .	4—5 %	18 %	5 %
Bomulls- garn . . .	ca 1 %	5 %	2 %
Bomulls- vävnader	4—6 %	10—16 %	5 %
Lingarn . .	ca 1 %	5 %	2,5 %
Linneväv- nader . . .	5—10 %	10—15 %	4,5 %
Juteväv- nader . . .	0	12—14 %	3 %
Rayonull	0	20 N. öre/kg	3 %
Rayonull- garn . . .	ca 2 %	5 %	5 %
Rayonsilke- garn	4 Nkr./kg	15 %
Rayonsilke- vävnader	16—23 %	20 %	16 %
Ylletrikå	2,5 %	17 %	4 %
Bomulls- trikå . . .	4 %	16 %	6 %
Rayonsilke- trikå . . .	11 %	25 %	18 %

sedan förkrigstiden reducerade tullskyddet.

I tabell 45 gives en summarisk översikt över de tre ländernas nuvarande tullnivåer. Tabellen gör icke anspråk på exakthet.

Av uppställningen framgår bl. a., att de norska tullarna för ullgarn, yllevävnader och ylletrikå ligger högre än motsvarande danska och svenska tullar. Detta beror delvis på att import av råull till Norge belägges med en tull av 40 N.öre/kg, vilket år 1951 motsvarade en incidens på 1—2 %. Denna tull är ett stöd åt den norska fåraveln, dvs. ett led i jordbruksstödet i Norge. Om ulltullen skulle helt bortfalla eller ersättas med någon annan form för stöd åt ullproducenterna, skulle detta — under i övrigt lika förhållanden — medföra, att tullskyddet för senare produktionsled skulle kunna reduceras med ca 1 %;

något mindre för lätta och färdigbearbetade varor och något mera för tyngre varor. Den norska tulltariffen är emellertid uppbyggd på sådant sätt att ett dylikt urskiljande efter varans art kan genomföras endast i några få fall.

För rayonull utgår i Norge tull med 20 N.öre/kg och i Sverige med 15 S.öre/kg, motsvarande i båda fallen en incidens av ca 3 %. Rayonull är tullfri i Danmark. Bomull, lin, hampa och jute är tullfritt i alla tre länderna.

Utrikeshandel. Utrikeshandeln och den nordiska samhandeln belyses i tabell 46.

Tullskyddet gentemot andra länder. Vid branschundersökningarna inom textilindustrin förutsattes att den in-

Tabell 46. Utrikeshandel med textilindustriens råvaror och produkter år 1951 (milj. kr i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
<i>Total export</i>	92	171	124
<i>Total import</i>	1 039	902	1 525
därav från Danmark	.	17,4	23,8
Norge . . .	5,3	.	4,3
Sverige . .	25,6	29,0	.
Härunder import av			
1. <i>Spånadsämnen</i> . . .	273	152	451
därav från Danmark	.	2,5	3,4
Norge . . .	3,8	.	2,6
Sverige . .	1,5	1,5	.
2. <i>Garner och tråd</i> . . .	234	305	283
därav från Danmark	.	5,4	2,8
Norge . . .	0,4	.	0,1
Sverige . .	6,3	5,1	.
3. <i>Tyger och band</i>			
<i>m. m.</i>	463	338	667
därav från Danmark	.	3,3	4,4
Norge . . .	0	.	1,6
Sverige . .	15,0	18,4	.
4. <i>Andra textilvaror</i> (utom konfektion men inkl. trikå- varor)	69	107	124
därav från Danmark	.	6,2	13,2
Norge . . .	0,3	.	—
Sverige . .	3,3	4,0	.

¹ Härav ca 59 milj. Nkr. ospunna rayonsilke-fibrer.

bördes tullfriheten på en gemensam marknad skall gälla endast sådana varor, som producerats i Danmark, Norge eller Sverige. Olika tullsatser kommer då att aktualisera frågan om vad som skall förstås med "en inom ett land producerad vara". Att entydigt definiera den förädlingsgrad detta skall förutsätta, medför mycket stora svårigheter. De sakkunniga från textilindustrien har föreslagit, att begreppet "producerad inom Danmark, Norge och Sverige" skulle omfatta endast sådana varor som inom detta område förädlats från fiberstadiet. En sådan definition kommer emellertid att skapa kontrollproblem, därigenom att t. ex. importerat och hemmaproducerat garn, som använts i metervaror eller i trikåvaror, icke kan åtskiljas.

Ett system med en gemensam marknad för textilvaror med bibehållande av olika tullar utåt kan enligt de branschsakkunniga därför icke genomföras i praktiken.

Det har framhållits, att en eventuell utjämning av tullsatserna kommer att skapa de största problemen i det land som för närvarande har de högsta tullarna — i detta fall Norge.

På en gemensam marknad kommer den norska ulltullen att erbjuda särskilda svårigheter, något som för övrigt också gäller de norska och svenska tullarna för rayonull. För att icke olika priser på ull och rayonull skall medföra svårigheter måste, enligt de branschsakkunniga, dessa tullsatser borttagas och eventuellt ersättas med någon annan stödförm.

Synpunkter på en gemensam marknad. Sakkunniga från textilindustrien i Danmark och Sverige har uttalat intresse för en gemensam nordisk marknad. Införandet av en sådan marknad i första hand för textilråvaror och garn samt i andra hand för textila fär-

digvaror anses icke medföra andra svårigheter för danska och svenska industrier än de, som kan uppstå till följd av de olika yttre tullnivåerna.

Sakkunniga från *norsk* textilindustri har däremot framhållit de väsentliga skillnader i ekonomiskt-politiska förutsättningar, som föreligger mellan å ena sidan Danmark och Sverige samt å andra sidan Norge. Därvid har främst erinrats om att den norska textilindustrien icke beretts möjlighet vare sig till fri och smidig prissättning på sina produkter eller till konsolidering av företagens ekonomi. Detta anses ha givit den norska textilindustrien ett svagt utgångsläge och allvarligt försvårat den rationalisering av produktionsapparatens finansiella konsolidering, som krävs för att upprätthålla hög och jämn sysselsättning även under avsättningskriser eller perioder med starka svängningar i råvarupriserna.

Mot denna bakgrund har företrädare för den norska textilindustrien, fastän industriens tekniska utgångsläge förbättrats under de senaste åren, deklarerat en klart negativ inställning till genomförandet av en gemensam nordisk marknad, så länge som dessa sämre ekonomiskt-politiska förutsättningar består i Norge.

Konfektionsindustri

Industriens struktur. Med konfektionsindustri avses här sömnadsfabriker, dvs. herr- och pojkkonfektion, dam- och flickkonfektion, barnkonfektion samt produktion av skjortor, pyjamas m. m. Däremot inräknas icke produktion av t. ex. oljekläder eller hatt-, möss- och handsktillverkning.

Vid studium av tabell 47 bör observeras, att det ej kan dragas någon klar gräns mellan konfektionsindustrien och skrädderierna samt att konfektionstillverkning förekommer även vid arbets-

ställen med mindre än 5 årsarbetare, vilka icke redovisas i industristatistiken. Utöver i tabellen redovisade arbetare samt personalen vid dessa mindre företag, som i Danmark kallas "hjemmesystemer", sysselsätts även andra hemarbetare till ett antal år 1951 av i Danmark ca 3 400, i Norge ca 5 000 och i Sverige ca 8 500. Statistiken är dock på detta område ganska ofullständig.

Dansk konfektionsindustri har under de senaste åren genomgått en snabb utveckling, sedan krigsårens brist på metervaror och andra råvaror övervunnits under åren 1950 och 1951. I förhållande till förkrigstiden har fabrikationsstälernas genomsnittliga storlek minskat. Under och efter kriget har nämligen ett stort antal små företag tillkommit. Den genomsnittliga sysselsättningen per fabrik har sålunda sjunkit från 48 arbetare år 1938 till 38 arbetare år 1949. Som följd av knappheten på arbetskraft i Köpenhamn har konfektionsföretagen i landet i övrigt ökat förhållandevis starkt. — Under en lång följd av år har dansk konfektionsindustri täckt största delen (92 % år 1952) av landets totala förbrukning av konfektion. Exporten har varit rätt obetydlig, endast några få procent av produktionen.

Norsk konfektionsindustri har ökat betydligt i omfattning jämfört med de sista åren före kriget. De första åren efter kriget hade denna bransch betydande råvaruproblem. Sedan 1950 har emellertid råvaruförsörjningen starkt förbättrats och kan nu karakteriseras som normal. Den kraftiga prisökning på råvarorna, som samtidigt ägt rum, har emellertid skapat försämrad likviditet för många av företagen, som i allmänhet icke heller är särskilt väl konso- liderade. Den genomsnittliga storleken på företagen inom konfektionsindustrien har stigit från 31 arbetare år 1938

Tabell 47. Konfektionsindustrien
år 1951

	Dan- mark	Norge	Sverige
Antal företag	535	376	824
Antal arbetare	17 000	12 250	41 810
Antal tjänstemän	3 450	1 640	6 918
Produktionsvärde			
milj. kr. i resp. va- luta	600	332	1 144
milj. Skr.	450	239	1 144

till 35 år 1951. Under denna period har många nya företag tillkommit. Konfektionsindustrien täcker för närvarande en stor del av behovet av konfektionsvaror på den norska marknaden, men det förekommer också import, framförallt av damkonfektion.

Sedan 1930-talet har svensk konfektionsindustri utvecklats snabbt och produktionen har planmässigt rationaliserats. Särskilt under 1940-talet kan man i Sverige liksom i Danmark iakttaga en tydlig tendens till decentralisering av produktionen. Antalet fabrikationsställen med mindre än 100 arbetare ökade sålunda med ca 75 %, samtidigt som antalet där sysselsatta arbetare fördubblades. Antalet fabriksenheter med över 100 arbetare ökade visserligen under samma period med ca 40 %, men antalet där sysselsatta arbetare minskade med 5 %. Utvecklingen avspeglar konfektionsindustriens strävan att genom att sprida tillverkningsställena ut på landsbygden tillvarataga i främsta rummet kvinnlig arbetskraft. Den genomsnittliga sysselsättningen per fabrik sjönk från 62 arbetare år 1940 till 49 arbetare 1950. — Av behovet av färdiga kläder i Sverige beräknas konfektionsindustrien täcka beträffande herrkläder ca 80—85 %, beträffande damkläder ca 60 % och beträffande underkläder ca 95 %. Behovet tillgodoses i övrigt i huvudsak av hantverket samt genom hem-sömnad. Importen av färdiga kläder är

obetydlig och uppgick år 1951 till endast ca 3 % av produktionsvärdet inom konfektionsindustrin.

Råvaruläget. Vid diskussion av möjligheten för en gemensam dansk-norsk-svensk marknad för konfektionsindustriens produkter måste uppställas den förutsättningen att tillgången på råvaror, dvs. till övervägande del textilindustriens produkter, skall vara i huvudsak lika i alla tre länderna. Detta är för närvarande icke fallet, som följd främst av olikheter i priser och kvaliteter, beroende på skillnader i tullar och kvantitativa restriktioner m. m.

Löneläget. Löneläget år 1953 i konfektionsindustrin belyses i tabell 48.

Tabell 48. Löneläget i konfektionsindustrin år 1953

(kr/tim. i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Vuxna män	4: 33	3: 92	3: 56
Vuxna kvinnor	2: 76	3: 03	2: 75

Produktion. Konfektionsindustriens viktigaste tillverkningar belyses i tabell 49.

Tabell 50. Tullsatser och tullincidenser för vissa konfektionsvaror år 1952

	Danmark		Norge		Sverige	
	tull Dkr. per 100 kg	incidens % 1952	%	tull Skr. per 100 kg	incidens % 1952	
Herrkostymer av ull	900	12,0	25	618: 75	8	
Herrpaletår av ull	900	11,3	25	330: —	9	
Damdräkter av ull	900	5,9	25	1 091: 25	9	
Damdräkter av bomull och rayonull	600	..	23	
Damdräkter av silke	2 800	} 6,5	130	4 600: —	..	
Damdräkter av rayonsilke	1 350			2 750: —	..	
Damkappor av ull	900	8,5	25	1 091: 25	9	
Klänningar av ull	450	3,2	25	393: 75	8	
Klänningar av bomull	300	1,4	} 23	250: —	5	
Klänningar av lin	400	..		350: —	..	
Klänningar av rayonull	400	5,8	23	393: 75	(hög)	
Klänningar av silke	2 800	4,0	130	4 600: —	} 20	
Klänningar av rayonsilke	1 350	5,9	130	2 750: —		
Skjortor med fast krage och pyjamas av bomull	300	3—6	23	250: —	3—4	
Arbetskläder av bomull	300	15,0	23	200: —	10	

¹ Dock minst 31: — Nkr./kg.

Tabell 49. Konfektionsindustriens viktigaste tillverkningar 1951 (milj. kr i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Herr- och pojkkonfektion	1313	199	422
Dam- och flickkonfektion	} 190	} 105	} 382
Barnkonfektion			
Skjortor, pyjamas etc.	96	107	122

¹ Härav ca 30 milj. kr. ersättning för lönkonfektionering av till fabrikerna inlämnade tyger.

Importrestriktioner och tullar. I Danmark får konfektionsimportörerna licenser i obegränsad utsträckning för import av konfektion från OEEC-länderna mot deposition av 45 % av varornas importvärde.

I Norge är konfektionsvaror som regel föremål för importrestriktioner i motsats mot de i föregående avsnitt behandlade trikåvarorna, som är frilistade.

I Sverige är konfektionsindustriens produkter frilistade.

Vid en redogörelse för tullarna på des-

sa produkter måste, som ovan nämnts, tullarna för garn och vävnader samt andra råvaror beaktas. Vidare må erinras om att tullarna för varor innehållande silke tillkommit bl. a. av fiskala skäl. Med dessa förbehåll visas i tabell 50 tullincidensen år 1952 för några viktigare konfektionsvaror.

Utrikeshandel med konfektion. Danmarks, Norges och Sveriges utrikeshandel med konfektion belyses i tabell 51.

Synpunkter på en gemensam marknad. De sakkunniga från den *danska* konfektionsindustrien har vid branschmötet uttalat, att man var positivt inställd till en gemensam nordisk marknad. Därvid gjorde de dock förbehåll för vissa mindre grenar av konfektionsindustrin, som icke var representerade vid mötet.

Sakkunniga från den *norska* konfektionsindustrien har uttalat att man var motståndare till tanken på att upphäva de norska tullarna och kvantitativa restriktionerna gentemot Danmark och Sverige. Anledningen härtill vore, att man ansåg, att en sådan åtgärd skulle medföra förödande verkningar för den norska konfektionsindustrien och vara till fördel endast för Danmark och Sverige. Endast beträffande sportkonfektion kunde en större marknad ge möjligheter till specialisering och därmed innebära någon fördel för norsk industri. — Vissa förutsättningar måste uppfyllas för att man skulle kunna acceptera en gemensam marknad. Särskilt ansåg man, att vissa ekonomiska och näringspolitiska förhållanden i Norge måste ändras. Som exempel på de svårare förhållanden, under vilka den norska industrien hade att arbeta, nämndes bl. a., att beskattningen av norska aktiebolags nettovinst uppgår till 65—70 %, att överprisavskrivningar icke varit tillåtna samt att den norska industrien t. o. m. den 1 januari 1954

Tabell 51. Utrikeshandel med här behandlade grupper av konfektion år 1951 (milj. kr i resp. valuta)

	Dan- mark	Norge	Sverige
Total export	14,4	1,1	4,8
Total import	17,2	12,1	38,8
Därav import från			
Danmark	0,8	1,5
Norge	0	.	0,6
Sverige	1,8	1,1	.

beskattats för utgifter för reparation och underhåll av fabriksbyggnader. Det framhölls, att vissa belopp spärras i samband med aktiebolags avskrivningar samt att avskrivningsreglerna som helhet är mycket ogynnsammare i Norge än i Danmark och Sverige. Vidare förekommer utdelningsbegränsning, varjämte aktiebolagen måste betala skatt å fjolårets skatt. I Norge har efter kriget utgått en engångsskatt och för en rad konfektionsföretag har man i samband därmed spärrat betydande belopp. Slutligen har man i Norge omsättningsskatt på vissa hjälpmedel och tillbehör.

Därefter kom de sakkunniga från den norska konfektionsindustrien in på gällande prisföreskrifter. För konfektionsindustrien hade det ända till och med 1953 förelegat särskilt stränga prisföreskrifter, varvid företagets vinst begränsats till 5 %. Dessa 5 % skulle inkludera bl. a. skatter, avskrivningar, räntor på upplånat kapital och tantiem. Visserligen hade dessa särbestämmelser nu upphävts, men förutsättningen för detta var att konfektionsindustrien icke höjde sina priser. I samband därmed hade införts en mycket ingående kontroll och myndigheterna hade förklarat, att nya och strängare bestämmelser skulle införas, om denna förutsättning visade sig icke hålla streck.

Beträffande de produktionsmässiga förutsättningarna för en gemensam nor-

disk marknad uttalade de sakkunniga från den norska konfektionsindustrien, att deras industri icke kunnat utvecklas under ockupationstiden, medan motsvarande industri i Sverige gjort snabba framsteg och kunnat fortsätta sin tekniska utveckling. — Sedan 1950 hade dock den norska produktionen av konfektionsvaror stigit betydligt. — Genom att hemmamarknadsindustrien efter kriget satts i efterhand i förhållande till sjöfart, exportindustri och uppbyggnad av de krigshärjade landsdelarna var den norska konfektionsindustrien mindre rationaliserad än motsvarande danska och svenska industri. En rationalisering krävde icke någon längre tid men förutsatte tillgång till kapital. Som följd bl. a. av den förda pris- och skattepolitiken var emellertid industrien svagt konsoliderad och saknade kapital.

De sakkunniga från den norska konfektionsindustrien har vidare framhållit, att på grund av förhållandena under kriget och de närmaste åren därefter frågan om utbildning av arbetskraft icke ägnats tillräcklig uppmärksamhet. Vidare hade Norge infört tre veckors semester tidigare än grannländerna och man hade där först efter kriget uppnått avtal med arbetarna om rationalisering. Även om de norska arbetslönerna nominellt var lägre än t. ex. de svenska, var dock lönekostnaden per producerad enhet högre. — Till sist konstaterades, att den norska textilindustrien icke vore utbyggd i samma grad som textilindustrien i t. ex. Sverige. Därigenom blev de norska konfektionsfabrikerna hänvisade till att i större utsträckning köpa importerade textilvaror. Som följd av de högre norska tullarna var därför konfektionsindustriens råvaror dyrare i Norge än i Danmark och Sverige.

De norska tullsatserna för konfektionsvaror måste ses i samband med tul-

larna på textilmetervaror, vilka ligger högre i Norge än i de andra länderna.

De sakkunniga från den svenska konfektionsindustrien har framhållit, att en vidgad marknad skulle vara till stor fördel för konfektionsindustrien och ge bättre möjligheter till specialisering. Fördelarna med en större gemensam marknad vore särskilt påtagliga inom denna industri, bl. a. med hänsyn till att fördelningen på storlekar var ganska lika i alla tre länderna. Inom den svenska konfektionsindustrien var man klart positiv till tanken på en gemensam marknad och hoppades, att denna skulle komma till stånd så snart som möjligt. — Man framhöll, att den svenska konfektionsindustrien ingalunda i sin helhet vore lika väl rationaliserad som de ledande företagen. Man ansåg, att de norska farhågorna för den norska konfektionsindustriens bestånd var överdrivna och framhöll, att den norska konfektionsindustrien hade vissa specialiteter, som säkerligen skulle komma att hävda sin ställning på den gemensamma marknaden. — En rationalisering av konfektionsindustrien vore mera en organisations- och utbildningsfråga än en investeringsfråga. I den svenska konfektionsindustrien var sålunda år 1952 per arbetare investerat sammanlagt ej mera än 27 000 kronor, vilket belopp inkluderade byggnader, varor i arbete och råvaror samt maskiner. Investeringarna i maskiner uppgick till endast 4 000 kronor per arbetare. Vad beträffar utbildningen hade man i Sverige tidigare kunnat rekrytera arbetsledare från hantverket, men till följd av den minskade tillströmningen till hantverket vore detta numera icke längre möjligt. Detta hade lett till att konfektionsindustrien för något år sedan startat en egen utbildningsverksamhet för arbetsledare, den s. k. konfektionsskolan i Göteborg. Vidare hade

man på sista tiden i Sverige även börjat ingående diskutera frågan om utbildningen av arbetare. Denna utbildning hade hittills huvudsakligen skett vid särskilda elevavdelningar i varje fabrik. Om denna fråga skulle kunna lösas, vore det tänkbart, att utbildningen i någon form skulle komma att stå öppen även för danskar och norrmän.

De sakkunniga från alla tre länderna var ense om att en eventuell gemensam marknad för konfektion förutsatte en gemensam marknad även för textilvaror samt att det skulle medföra betydande olägenheter om de yttre tullarna för konfektionsvaror icke var lika i alla tre länderna.

Metall- och metallhalvfabrikatindustri

Utskottets undersökningar på detta område avser produktionen av råaluminium samt produktionen av aluminium-, koppar- och mässingshalvfabrikat.

Råaluminium. Råaluminium produceras i Norge och Sverige men icke i Danmark. Norges produktion uppgick år 1951 till 25 000 ton med ett värde av 140 milj. Nkr. Industrien sysselsatte drygt 3 000 arbetare och tjänstemän. Produktionskapaciteten är under stark utvidgning. Det nya Sunndal Verk, som tas i drift 1954—55 får en kapacitet av 40 000 ton per år. Också andra fabriker företar eller planerar utvidgningar. Man räknar med att den norska produktionskapaciteten år 1955 kommer att överstiga 100 000 ton, varav ca 65 000 ton vid det av staten ägda A/S Årdal og Sunndal Verk.

Sveriges produktion av råaluminium, som år 1951 uppgick till 6 000 ton med ett värde av ca 15 milj. Skr, är likaledes under utvidgning och beräknas år 1955 vara uppe i ca 12 000 ton.

Råaluminium framställes i Norge och Sverige ur aluminiumoxid, som antingen importereras eller produceras inom landet av importerad bauxit. Vid avspärning föreligger vissa möjligheter att ersätta bauxiten med inhemska råvaror såsom andalusit eller labradorit. Produktion av aluminiumoxid ur dessa mineral är emellertid betydligt mera kostsam. Kapaciteten för produktion av aluminiumoxid i Norge och Sverige räcker icke för att täcka det inhemska behovet. Vid produktion av råaluminium begagnas även kryolit, som i naturlig form importereras från Grönland men som också kan framställas på syntetisk väg.

För produktion av råaluminium erfordras mycket stora kvantiteter elektrisk kraft och priset på denna är därför av avgörande betydelse för produktionskostnaderna.

År 1951 uppgick förbrukningen av råaluminium till i Danmark ca 3 300 ton, i Norge ca 10 000 ton och i Sverige 18 000—19 000 ton. Förbrukningen har ständigt ökat under det senaste decenniet, men väntas icke komma att öka i samma takt som Norges och Sveriges sammanlagda produktion av råaluminium. År 1955 torde det därför bli nödvändigt att exportera något mer än hälften av Nordens totala produktion till icke-nordiska länder. Den norska exporten av råaluminium kommer att delvis vara reserverad för betalning av importerad aluminiumoxid och amortering på utländska lån.

Endast Norge exporterar råaluminium. Exporten uppgick år 1951 till omkring 42 000 ton, varav ca 9 000 ton till Sverige och ca 3 000 ton till Danmark. Den norska exporten hade år 1953 stigit till ca 50 000 ton, varav 2 700 ton till Danmark och drygt 11 000 ton till Sverige. Danmark täcker större delen av sitt behov av råaluminium från

Norge, medan Sverige också köper vissa kvantiteter från Kanada samt från Frankrike och Storbritannien. Den svenska importen från andra länder än Norge har emellertid minskat, då de norska leveransmöjligheterna ökat.

Råaluminium är tullfritt i alla tre länderna. Icke heller hindrar några importrestriktioner en gemensam nordisk marknad. Ett gemensamt tullskydd mot icke-nordiska länder kan knappast komma i fråga.

Till den svenska produktionen av råaluminium utgår under perioden 1949—1970 en subvention med 30 Skr per ton för en kvantitet på 8 000 ton (aluminiumpriset är för närvarande ca 2 400 Skr per ton). Subsidiernas årliga maxibelopp är sålunda 240 000 Skr. Från svensk sida har framhållits, att subventionen till produktion av råaluminium är tidsbegränsad och att den framtvingats av beredskapsskäl. Man har vidare framhållit, att det enda alternativet, nämligen uppläggning av ett reservlager, otvivelaktigt skulle ha ställt sig betydligt dyrare. Denna svenska subvention torde icke få någon väsentlig betydelse för utvecklingen av den norska produktionen, eftersom större delen därav under alla förhållanden måste exporteras till utomnordiska marknader. Från norsk sida har emellertid framhållits, att subventionen kan få betydande konsekvenser för betalningsförhållandena mellan Norge och Sverige, dvs. för Norges export till Sverige och därmed för Norges möjligheter att köpa svenska varor.

Aluminiumhalvfabrikat. Den danska produktionen av aluminiumhalvfabrikat uppgick år 1951 till ca 3 000 ton, varav ca 2 500 ton plåt, band, rondeller och tråd samt ca 500 ton folier. Planer föreligger på att utvidga produktionskapaciteten till 5 000 ton per år.

Den norska industrien producerar aluminiumhalvfabrikat både för hemmamarknaden och för export. Vid Nordisk Aluminiumindustri A/S's anläggningar uppgick produktionen år 1951 till ca 8 500 ton plåt, rondeller och band, ca 2 500 ton valstråd för kablar samt 650 ton legeringar för gjuterier. Produktionskapaciteten utvidgades betydligt under år 1953, nämligen till 12 500 ton för plåt, rondeller och band samt till ca 3 000 ton för kablar.

Praktiskt taget hela den svenska produktionen av aluminiumhalvfabrikat sker vid Svenska Metallverken AB. Produktionskapaciteten för valsat och pressat material beräknas bli utbyggd till ca 20 000 ton per år. Kapaciteten för aluminiumtråd är ca 15 000 ton; den totala produktionskapaciteten kommer sålunda inom en nära framtid att uppgå till ca 35 000 ton.

De danska tullarna för aluminiumhalvfabrikat motsvarar överlag ca 5 % av värdet. Rå, valsad aluminiumtråd är emellertid tullfri. I Norge är endast aluminiumrör tullskyddat med en tull, som motsvarar ca 5 % av värdet. De svenska tullsatserna motsvarar ca 2 % av importvärdet.

Aluminiumhalvfabrikat är på frilista i Norge och Sverige, men icke i Danmark.

Danmarks import av aluminiumhalvfabrikat uppgår till ca 3 000 ton per år och Sveriges import till ca 4 000 ton per år.

I motsats till Danmark och Sverige har Norge exportöverskott på aluminiumhalvfabrikat. Norges sammanlagda export till Danmark och Sverige var år 1951 ca 1 900 ton med ett värde av ca 8 milj. Nkr. Norges totala export hade detta år ett värde av ca 10 milj. Nkr. De norska branschskunniga beräknar att exporten till Danmark och Sverige kan öka till inemot 3 000 ton per år.

Följande synpunkter på en gemensam nordisk marknad har framkommit vid utskottets branschundersökningar.

De *danska* branschskunniga uttalade vissa betänkligheter mot upphävande av tullar och importrestriktioner för aluminiumhalvfabrikat mellan de tre länderna. Man framhöll, att den danska industrien måste täcka hela sin förbrukning av råaluminium genom import och att detta förhållande försämrade industriens konkurrensmöjligheter. Likaledes framhölls, att den danska industrien icke har samma gynnsamma förutsättningar beträffande elektrisk kraft som motsvarande industri i Norge och Sverige.

De *norska* och *svenska* branschskunniga räknade icke med några ogynnsamma verkningar för industrierna i deras länder till följd av en gemensam nordisk marknad för aluminiumhalvfabrikat.

Vad beträffar ett eventuellt tullskydd mot icke-nordiska länder, därest en gemensam nordisk marknad skulle införas, syntes de norska och svenska sakkunniga anse, att de nuvarande låga tullarna icke för närvarande har särskilt stor betydelse såsom skydd för de två ländernas industrier. På danskt industrihåll ställde man sig tvivlande till möjligheten att upphäva det yttre tullskyddet.

Koppar- och mässingshalvfabrikat. Mässing är en legering av koppar och zink. I Danmark produceras icke dessa två metaller, bortsett från omsmältning av skrot. I Norge framställdes år 1951 ca 6 000 ton elektrolytkoppar och ca 40 000 ton zink. Därtill kommer ca 9 000 ton koppar som sändes till Tyskland för raffinering och som sedan återinfördes. Samma år producerades i Sverige ca 30 000 ton koppar; zinkproduktion saknas i Sverige.

Förbrukningen av koppar och kopparskrot uppgick år 1951 till ca 16 000 ton i Danmark, ca 18 000 ton i Norge och ca 55 000 ton i Sverige. Motsvarande tal för zink var 6 000 ton i Danmark, 13 000 ton i Norge och 14 000—15 000 ton i Sverige.

Danmarks förbrukning av kopparhalvfabrikat var år 1951 12 000 ton, varav 9 200 ton rå, valsad koppartråd, som till största delen (5 000 ton) lönbearbetades i Sverige. Därutöver förbrukades ca 8 000 ton halvfabrikat av mässing och andra kopparlegeringar.

Den norska produktionen, som huvudsakligen består av rör och plåt, uppgick år 1951 till 4 750 ton. Därutöver importeras årligen ca 11 000 ton koppar- och mässingshalvfabrikat huvudsakligen från Sverige, Storbritannien, Tyskland och Belgien. Importen från Sverige utgöres till största delen av rå, valsad koppartråd.

Den svenska produktionen av koppar- och mässingshalvfabrikat uppgick samma år till ca 50 000 ton och täcker största delen av den inhemska förbrukningen.

Koppar och zink är tullfritt i alla tre länderna. Den danska tullen på halvfabrikat av koppar och mässing varierar mellan 8—10 D.öre per kg, bortsett från rå, valsad tråd, som är tullfri. I Norge är koppartråd tullfri, under det att stänger och plåt är belagda med en tull av 6 N.öre per kg och rör med en tull av 32 N.öre per kg. För de viktigaste halvfabrikaten varierar de svenska tullarna mellan 10—15 S.öre per kg.

Koppar- och mässingshalvfabrikat är frilistade i Norge och Sverige men icke i Danmark.

Följande synpunkter på en gemensam nordisk marknad har framkommit vid utskottets branschundersökningar. Vid branschmötet uttalade både de *danska*

och de norska branschskunniga, att de hade vissa betänkligheter mot en gemensam nordisk marknad på detta område. Därvid hänvisade man till den svenska industriens starka ställning. De betänkligheter som framfördes från dansk sida var emellertid något mindre markerade för halvfabrikat av koppar och mässing än för halvfabrikat av aluminium.

De svenska branschskunniga var intresserade av en gemensam nordisk marknad. De framhöll, att den nuvarande produktionen vid de svenska företagen visserligen var stor och mycket konkurrenskraftig, men att också den svenska förbrukningen var mycket betydande. De räknade därför inte med alltför stora förskjutningar i marknadsförhållandena som följd av en sådan marknad.

De branschskunniga var ense om, att frågan om en gemensam tull för koppar- och mässingshalvfabrikat gentemot icke-nordiska länder icke skulle erbjuda svårigheter.

Järn- och stålindustri

Industriens struktur. Järn- och stålindustriens struktur belyses i tabell 52.

De danska järn- och stålverken arbetar nästan helt med danskt skrot såsom råvara. Förutom de två i tabellen nämnda danska verken framställer vissa skeppsvarv och verkstadsföretag göt

Tabell 52. Järn- och stålindustrien
år 1951

	Dan- mark	Norge	Sverige
Antal företag	2	8	46
Antal arbetare	1 084	1 884	30 140
Antal tjänstemän . . .	223	362	6 090
Produktionsvärde			
milj. kr. i resp. valuta	87	120	1 274
milj. Skr.	65	86	1 274

Tabell 53. Danmarks, Norges och Sveriges stål-försörjning (t. ton)

	Dan- mark	Norge	Sverige	Summa
<i>1951—52</i>				
Produktion	135	85	1 090	1 310
Import	400	395	780	1 575
Export	30	10	170	210
Konsumtion	505	470	1 700	2 675
<i>1955</i>				
Produktion	160	250	1 500	1 910
Import	440	250	500	1 190
Export	50	20	200	270
Konsumtion	550	480	1 800	2 830

m. m. på grundval av skrot. Denna produktion uppgår till ca 25 000 ton färdiga produkter per år.

I alla tre länderna framställes såväl handelsjärn som kvalitetsstål. I Danmark förekommer dock ingen produktion av valsat kvalitetsstål.

Försörjningsförhållanden. Försörjningen med valsat och smitt järn och stål samt stål-gjutgods i de tre länderna belyses i tabell 53.

Siffrorna i tabell 53 för år 1955 innebär en uppskattning av produktionskapaciteten avseende den tidpunkt, då alla nu pågående större järnverksutbyggnader tagits i bruk. — Av tabellen framgår, att det sammanlagda konsumtionsbehovet i de tre länderna 1951—52 till större delen täcktes genom import. När de omfattande utbyggnaderna (främst vid Norsk Jernverk i Norge samt vid Domnarfvet, Norrbottens Jernverk och Fagersta i Sverige) kommit i full drift under de närmaste åren, omkastas läget därhän, att den inhemska produktionens andel av konsumtionen blir större än importens och kommer att utgöra ca 70 % av totalbehovet.

Fastän utvecklingen mot ökad självförsörjning med järn och stål i de tre länderna torde komma att fortgå, är det sannolikt, att en ej obetydlig import av

varmvalsat järn och stål kommer att bestå även framdeles. Så länge som de tre ländernas sammanlagda marknad endast rör sig om några miljoner ton, kommer nämligen marknaden för vissa produkter att vara för liten för att det skall löna sig att anlägga sådana stora och specialiserade produktionsenheter, som kännetecknar produktionen på de stora stålmarknaderna.

Denna import är en väsentlig faktor vid bedömning av frågan om en gemensam nordisk marknad för järn och stål. En sådan marknad skulle härigenom principiellt skilja sig från den europeiska kol- och stålunionen, som har ett betydande exportöverskott.

Tullar och kvantitativa restriktioner. Kvantitativa restriktioner förekommer i Danmark för valsat rostfritt stål, dragen tråd, rör (men icke fittings) samt för allt stålgjutgods.

I Norge och Sverige förekommer icke några kvantitativa importrestriktioner för järn och stål eller råvaror för framställning därav.

Tackjärn och skrot är tullfritt i alla tre länderna.

Danmark har tullfrihet på obearbetat stål, såväl handelsjärn som kvalitetsstål. För dragen tråd med en diameter av under 5 mm utgår dock tull med 3 D.öre/kg och för dragen tråd över 5 mm är tullen 2 D.öre/kg.

Handelsjärn och kvalitetsstål är i princip tullfritt i Norge. Dock utgår tull för vissa produkter som framställs i landet, nämligen för:

Verktøysstål och legerat stål såsom nickel-, mangan-, krom- och volframstål	12 ¹ / ₂ %
Annat stål, stång- och bultjärn över 10 mm i största tvärsnittsdimension, plattjärn över 3 mm tjocklek och upp till 150 mm bredd samt svetsat armeringsnät:	N.öre/kg
svetsat armeringsnät	12
annat	4

Den sista tullsatsen har Tolldeparte-

mentet fullmakt att sätta ned till 2 N.öre/kg. Så har också skett. Även tullfrihet kan beviljas för ovan nämnda varor, i den mån det kan konstateras, att varan icke är föremål för inhemsk produktion. Tullfrihet kan även beviljas för järn avsett för tillverkning av kätting, länkar m. m.

Rör och rörförbindelser m. m.:	
med godstjocklek icke över 1,8 mm	12
andra	1

Av en total norsk import av järn och stål på ca 444 milj. Nkr år 1951 avsåg 333 milj. kr. icke tullbelagda varor. För gruppen verktygsstål samt stång- och bultjärn var importen ca 47 milj. Nkr med ett beräknat tullbelopp av ca 1,6 milj. Nkr och en genomsnittlig tullincidens av 3,4 %. Resten av den tullbelagda importen, ca 64 milj. Nkr, avsåg diverse rör av järn och stål. Det beräknade tullbeloppet var för denna grupp knappt 600 000 Nkr och tullincidensen sålunda mindre än en procent. Det är emellertid att märka, att den faktiskt betalade tullen låg betydligt lägre som följd av Tolldepartementets ovannämnda befogenhet att i vissa fall sänka eller borttaga tullen.

För huvuddelen av det handelsjärn, som importerats till Sverige, utgår viktullar av 15—25 Skr per ton, medan vissa varuslag är tullfria och andra betingar tullar av upp till 75 Skr per ton. Förstnämnda, för huvuddelen av importen gällande svenska tullskydd motsvarar för närvarande (mars 1954) en incidens av ungefär 3—5 % mot 5—7 % år 1950 och 10—17 % före kriget. Den svenska tullincidensen för kvalitetsstål är genomgående lägre än incidensen för handelsjärn.

Utrikeshandel. Den nuvarande utrikeshandeln samt samhandeln med järn och stål mellan Danmark, Norge och Sverige belyses i tabell 54.

Den svenska importen från Danmark bestod till största delen av grovplåt för varvsindustrin. Den svenska exporten

Tabell 54. Utrikeshandel och samhandel med järn och stål

	Danmark		Norge		Sverige	
	ton	milj. Dkr.	ton	milj. Nkr.	ton	milj. Skr.
Total export	37 400	30,2	¹ 45 000	24,0	158 700	316,4
Total import	447 400	473,5	448 000	444,1	769 500	502,6
däruv import från Danmark	5,3	14 650	7,7
Norge	3 000	3,7	.	.	500	0,6
Sverige	12 400	25,0	..	30,7	.	.

¹ Därav ca 40 000 ton tackjärn till ett värde av 16,5 milj. Nkr.

till Danmark och Norge omfattade huvudsakligen rostfritt järn och stål och annat kvalitetsstål. Sakkunniga från dansk, norsk och svensk järnindustri har ansett det sannolikt, att den pågående utbyggnaden av järnindustrien kommer att medföra ökad samhandel.

Tullförhållandena gentemot andra länder. Beträffande frågan om tullförhållandena gentemot andra länder för järn och stål må erinras om att huvudparten av Danmarks järn- och stålimport är tullfri och att detsamma gäller ca 75 % av Norges import.

Sett ur industriens synpunkt kan man säga att det i praktiken redan nu finnes en gemensam marknad för järn- och stålindustriens produkter, eftersom den enda av de tre ländernas industrier, som har mera betydande exportintressen, nämligen den svenska järn- och stålindustrien, icke hindras av några tullar i Danmark och icke heller i Norge hindras av tullar i någon större omfattning.

Vissa av järn- och stålindustriens produkter märkes på sådant sätt att de kan identifieras. Detta gäller t. ex. räls och profiljärn. För sådana produkter är det därför icke nödvändigt med enhetliga tullar utåt för att varor, som producerats i ett av de tre länderna, skall få införas tullfritt till de andra. För andra produkter, som icke kan identifieras, är det emellertid vid en gemensam marknad nödvändigt — därest ett sy-

stem med ursprungsbevis icke kan tillämpas — antingen att de yttre tullsatserna är lika eller att produkterna i fråga är tullfria i alla tre länderna.

Synpunkter på en gemensam marknad. Sakkunniga från dansk järn- och stålindustri har förklarat att de är starkt intresserade av en gemensam nordisk marknad och icke hyser några större betänkligheter mot en gemensam tull.

Sakkunniga från den norska järnindustrien har framhållit, att man både vid planeringen av och beslutet om utbyggnaden av det statliga företaget A/S Norsk Jernverk utgått från att järnverkets produktion icke skulle skyddas av tullar. Stor betydelse har därvid tillmätts den järnförbrukande norska industriens intressen. Med hänsyn till den norska järn- och stålindustriens intressen såsom producenter anfördes emellertid vid branschmötet att frågan om tull för handelsjärn i Norge kunde bli aktuell i framtiden och att denna fråga ur producentsynpunkt kunde bedömas på ungefär samma sätt i Norge som i Sverige. Eftersom de tre nordiska länderna både vart och ett för sig och tillsammans täcker en relativt betydande del av sitt behov av järn och stål genom import från andra länder, hade man icke särskilt stora betänkligheter mot inbördes tullfrihet för handelsjärn.

De norska sakkunniga konstaterade vidare, att den norska produktionen av

kvalitetsstål huvudsakligen består av verktygsstål. Denna produktion är i och för sig lika väl rationaliserad som motsvarande svenska produktion men är yngre än denna och bedrivs också i mindre skala som följd av den mindre norska hemmamarknaden. Om de inbördes tullarna mellan Norge och Sverige skulle falla bort, kunde befaras, att den svenska exporten till Norge av kvalitetsstål skulle öka, medan däremot det norska kvalitetsstålet sannolikt icke skulle finna nämnvärd avsättning på den svenska marknaden, främst till följd av att ifrågavarande norska verk icke hade någon försäljningsorganisation i Sverige. Förutsättningarna skulle möjligen förbättras, om den inbördes tullfriheten genomfördes successivt under t. ex. en omställningsperiod av 10 år.

Sakkunniga från *svensk järnindustri* har förklarat sig vara intresserade av en gemensam marknad för såväl handelsjärn som kvalitetsstål. Ett starkt önskemål vore dock, att man finge ett gemensamt tullskydd utåt. Med hänsyn till de från norsk sida framförda synpunkterna borde den inbördes tullfriheten genomföras successivt för de typer och kvaliteter av kvalitetsstål, som framställs i Norge.

Teknisk samverkan. Efter förslag av Det gemensamma nordiska utskottet har genom initiativ av Jernkontoret i Sverige ordnats en fortlöpande information mellan dansk, norsk och svensk järnindustri. Denna information avser främst produktionsförhållanden men även t. ex. utvecklingen av organisationssträvandena i utlandet, främst inom kol- och stålunionen.

Av särskild vikt är ömsesidig information om planerade nybyggnader och produktionsomläggningar, som är av sådan omfattning att de medför en i förhållande till konsumtionen väsentligt ökad produktion av vissa varuslag.

Härigenom kan i framtiden undvikas en alltför ensidig utveckling, som kan leda till snedvridning av produktionen. Eventuellt kan sådan information leda till mer eller mindre preciserade överenskommelser om gemensam planering, viss specialisering eller kommersiellt och tekniskt samarbete på vissa områden.

Frågan om ett nordiskt bleck- och tunnplåtsvalsverk. På initiativ av de norska medlemmarna i utskottet har utskottet diskuterat underlaget för ett samarbete för anläggning av ett valsverk, som skulle täcka Danmarks, Norges och Sveriges behov av bleck- och tunnplåt. I Norge övervägs för närvarande lämpligheten av att anlägga ett sådant verk avsett att täcka det norska behovet.

Under åren 1949—1951 uppgick de tre ländernas totala genomsnittliga import av bleck- och tunnplåt till något över 300 000 ton årligen. Från norsk sida ansåg man det vara möjligt att bygga ett valsverk med denna kapacitet som ett kontinuerligt varmvälsverk, vilket skulle kunna drivas som en rationell och konkurrenskraftig produktionsenhet.

Härmed sammanhängande frågor diskuterades vid en konferens mellan utskottet och sakkunniga från de tre ländernas järn- och stålindustri. Vid denna konferens hävdade de danska och svenska järnindustrirepresentanterna, att det vore tvivelaktigt om ett sådant verk skulle kunna bli konkurrenskraftigt; därtill kom att anläggning av ett sådant verk skulle ställa stora krav på kapitalinsats från industriernas sida. Man hänvisade även till den starka utbyggnaden av stora produktionsenheter i ett flertal länder och den risk för överproduktion, som härigenom föreligger.

Utskottet har icke ansett sig kunna göra en bedömning av den norska pla-

Tabell 55. Produktion av ferrolegeringar 1951

	Norge ton	milj. Nkr.	Sverige ton	milj. Skr.
Ferrosilicium inkl. siliciummetall (45 % Si)	68 480	40,5	25 300	16,0
Ferrosiliciummangan }	122 390	158,7	2 925	2,8
Ferrokrom }			19 060	28,2
Ferromangan }			9 460	10,1
Ferromolybden	—	—	690	6,9
Andra ferrolegeringar	—	—	1 010	35,3
	190 870	199,2	53 805	99,3

nen att anlägga ett bleck- och tunnplåtvalsverk men vill fästa regeringarnas uppmärksamhet på denna fråga.

Ferrolegeringsindustri

För produktion av ferrolegeringar kräves riklig tillgång till billig elektrisk kraft. Därför finner man icke dylik industri i Danmark. Däremot har Norge och Sverige en betydande produktion.

Industriens struktur. Produktion av ferrolegeringar i Norge äger rum vid för närvarande åtta företag. Av dessa ligger fyra på Östlandet, två på Vestlandet och två i Tröndelagen. År 1951 förbrukades inom den norska ferrolegeringsindustrien ca 1.210 milj. kWh.

De viktigaste av de ferrolegeringar som produceras i Norge är ferrosilicium, siliciummetall, ferromangan, ferrosiliciummangan och ferrokrom. När marknadsförutsättningarna varit gynnsamma har tidvis även andra ferrolegeringar producerats.

Kapaciteten för produktion av ferrosilicium har i Norge starkt utbyggt under senare år. Denna kan för närvarande uppskattas till över 100.000 ton, beräknad på basis av ett kiselinnehåll av 45 % (1952 86.000 ton). Även för andra ferrolegeringar har kapaciteten utbyggt.

I Sverige produceras ferrolegeringar vid sex företag (8 fabriker). Förbrukningen av elektrisk kraft för denna produktion uppgick år 1950 till ca 550 milj. kWh.

Ferrosilicium och ferrosiliciummangan produceras i Sverige endast av två företag, som icke själva framställer elektrisk kraft. Dessa båda företag producerar även andra ferrolegeringar såsom mangan-, volfram- och kromlegeringar.

Ett tredje företag i Sverige svarar för en betydande del av den svenska tillverkningen av siliciummetall. Detta företag har emellertid sin huvudtillverkning inriktad på helt andra produkter, nämligen ammoniak, salpetersyra, kvävegödselmedel, vissa plaster m. m. Företaget täcker en del av sitt behov av elektrisk kraft från egna kraftverk.

Produktionen år 1951 belyses i tabell 55.

Råvaru- och energifrågor. Norges och Sveriges råvaruförutsättningar för framställning av ferrolegeringar är tämligen likartade. Av ferrolegeringsindustriens viktigaste råvaror — vid sidan av elektrisk kraft — finns endast kvarts samt järnmalm och skrot i Norge och Sverige. Krommalm och manganmalm importeras. Molybdenmalm brytes i liten skala i Norge och exporteras till Sverige. Det må nämnas, att s. k. elektrodmassa för de i smältprocessen använda Söderbergs-elektroderna framställes av ett av de norska ferrolegeringsföretagen, som också är en betydande exportör av sådan massa på världsmarknaden.

Norges fördelar i produktionshän-

seende ligger främst i billigare elektrisk kraft. Såsom exempel kan nämnas, att det för produktion av ett ton ferrosilicium av standardkvalitet (45 % Si), som i dag kostar drygt 800 Nkr, åtgår ca 6.000 kWh. Om man förutsätter en skillnad mellan norskt och svenskt kraftpris av 1 N. öre/kWh, utgör skillnaden i kraftkostnad alltså ca 60 Nkr/ton eller 7—8 % av saluvärdet. Under samma förutsättning och vid i övrigt lika förhållanden kan sålunda de norska producenterna framställa ferrosilicium 7—8 % billigare än de svenska.

Tullar och importrestriktioner. Ferrolegeringar är icke belagda med tull eller importrestriktioner i Danmark och Norge.

I Sverige utgår tull med 70 Skr per ton för ferrosilicium och ferrosiliciummangan innehållande mer än 15 % silicium (Si) samt med 350 Skr per ton för ferrovolfam. Tullincidensen är med dagens prisläge för standardkvaliteten av ferrosilicium (45 % Si) ca 12 %; incidensen sjunker till ca 3,5 % för siliciummetall med 99 % Si. Motsvarande incidens för ferrosiliciummangan av

standardkvalitet (20 % Si och 70 % Mn) är 4,3 %. För ferrovolfam, som icke produceras i Norge, är incidensen mycket låg, endast ca 1 %. Övriga ferrolegeringar är tullfria i Sverige.

Ferrolegeringar är på frilista i Sverige.

Utrikeshandel. De tre ländernas utrikeshandel med ferrolegeringar belyses i tabell 56.

Danmarks behov av ferrolegeringar täckes genom import huvudsakligen från Norge. År 1951 var den danska importen från Norge 4.600 ton.

Endast en obetydlig del av den norska ferrolegeringsproduktionen finner avsättning på den norska hemmamarknaden. Huvudparten av produktionen exporteras. Norge är ett av världens ledande exportörländer för ferrosilicium. Praktiskt taget hela denna export säljes genom De Norske Ferrosiliciumproducenters Sentralkontor. Fördelningen av Norges export på olika länder varierar något beträffande de olika ferrolegeringarna. De viktigaste avnämländerna är USA, Storbritannien, Belgien-Luxemburg och Västtysk-

Tabell 56. Utrikeshandel med ferrolegeringar år 1951

	Danmark		Norge		Sverige	
	ton	milj. Dkr.	ton	milj. Nkr.	ton	milj. Skr.
<i>Total export:</i>						
Ferrosilicium	150 135	36,0	24 871	9,0
Ferrosiliciummangan	22 843	25,3	224	0,2
Ferromangan	80 431	110,8	375	0,7
Ferrokrom	21 971	50,1	5 233	9,0
Andra ferrolegeringar	347	0,3	1 166	15,6
Summa	13	0	175 727	³ 222,5	11 869	34,5
<i>Total import:</i>						
Ferrosilicium	4 018	3,1	171	0,3
Ferrosiliciummangan	} 2 277	2,6	{	50	0
Ferromangan					2 364	2,2
Ferrokrom	239	0,6	2 502	4,2
Andra ferrolegeringar	239	1,8	700	1,4
Summa	6 773	8,1	49	0,4	5 787	8,1

¹ Omräknad till 45-procentig vara.

² Denna siffra har hämtats ur den officiella handelsstatistiken. Omräknad till 45-procentig vara har den svenska exporten av ferrosilicium beräknats uppgå till inemot 10 000 ton.

³ Delvis export från lager.

Tabell 57. Tullar för spik, skruv och bult (öre/kg i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Spik	3—4	16—40	7—15
Skruv (järn)	3	8—80	6—60
Skruv (mässing) ..	10	40	50
Bult	3	8—20	6—60

land. Mindre kvantiteter exporteras emellertid också till en rad andra länder.

År 1951 exporterade Norge ferrolegeringar till Danmark för ca 5,6 milj. Nkr och till Sverige för ca 5,7 milj. Nkr. Till Sverige exporteras för närvarande huvudsakligen ferrokrom, som är tullfritt i Sverige.

Synpunkter på en gemensam marknad. De norska producenterna av ferrolegeringar och därvid särskilt producenterna av ferrosilicium ansåg, att införandet av en gemensam nordisk marknad för ferrolegeringar skulle medföra fördelar och vara ett naturligt led i en rationell arbetsfördelning mellan Norge och Sverige.

Vid en gemensam marknad för siliciummetall samt ferrosilicium och ferrosiliciummangan skulle enligt de svenska tillverkarnas uppfattning den norska konkurrensen bli mycket hård och till och med kunna leda till att den svenska tillverkningen av dessa produkter måste upphöra. Tullen för ferrolvolfram skulle däremot enligt deras uppfattning kunna upphävas gentemot Norge, utan att detta skulle vålla några svårigheter. — De har framhållit, att ett nedläggande av den svenska produktionen av siliciumlegeringar skulle kunna innebära vissa risker ur beredskapssynpunkt för den svenska stålindustriens försörjning.

Beträffande frågan om tullskyddet gentemot utomstående länder för ferrolegeringar, må anföras, att det med

hänsyn till det begränsade antalet producenter och förbrukare av dessa produkter kan vara möjligt att på en gemensam nordisk marknad tillämpa olika tullsatser utåt.

Järn- och metallmanufakturindustri

Inom detta varuområde förekommer ett mycket stort antal produkter, för vilka produktionsförhållandena dock i många hänseenden är likartade. Utskottet har undersökt några grupper av varor, som i alla tre länderna produceras i större mängd, nämligen spik, skruv och bult, armatur¹, lås och beslag, kuvertartiklar samt verktyg och redskap.

Spik, skruv och bult. Danmarks produktion av spik, skruv och bult uppgick år 1951 till 47 milj. Dkr, medan nettoimporten samma år var ca 10 milj. Dkr, därav 2 milj. Dkr från Sverige.

Norges produktion uppgick år 1951 till 38 milj. Nkr. Denna produktion täcker icke hela den norska förbrukningen. År 1951 importerades sålunda spik, skruv och bult för drygt 12 milj. Nkr, varav ca 3,3 milj. från Sverige.

I Sverige var produktionen av spik, skruv och bult 126 milj. Skr. Därvid har endast medräknats produkter av järn, icke motsvarande produkter av andra metaller. Produktionen är betydligt större än den inhemska förbrukningen. År 1951 exporterades sålunda för 25,8 milj. Skr, medan importen samma år var 7,0 milj. Skr. Av exporten gick drygt 3,2 milj. Skr till Danmark och Norge, medan importen från dessa länder var obetydlig.

Tullarna för spik, skruv och bult framgår av tabell 57.

Bortsett från spik ligger sålunda de svenska tullarna högst; de danska tul-

¹ Med armatur avses i detta sammanhang endast ventiler m. m. för maskiner, icke belysningsarmatur.

larna är lägre än både de norska och svenska.

Spik, skruv och bult är föremål för importrestriktioner i Danmark. I Norge och Sverige är produkterna på frilista, dock med undantag av spik i Norge.

De inhemska svenska priserna på järn och stål har i vissa bristsituationer varit lägre än världsmarknadspiset, vilket givit den svenska industrien vissa fördelar. De svenska branschsakkunniga räknar emellertid med att sådana prisolikheter på längre sikt kommer att utjämnas och att denna utveckling skulle underlättas av en gemensam marknad.

Vad beträffar produktionen av spik har de nordiska tråddragerier, vilkas produktion är baserad på importerad valstråd, stora svårigheter till följd av att vissa icke-nordiska länder håller praktiskt taget samma pris på valsad tråd som på dragen tråd vid leverans till de nordiska länderna. Detta förhållande synes för närvarande gälla alla tre länderna.

Följande synpunkter på en gemensam nordisk marknad har framkommit vid utskottets branschundersökningar.

Danska och *norska* branschsakkunniga hade starka betänkligheter mot en gemensam nordisk marknad under nuvarande förhållanden. Detta berodde särskilt på den svenska industriens starka ställning. Från norsk sida har man också betvivlat, att en gemensam nordisk marknad skulle medföra en mera effektiv norsk produktion.

De *svenska* branschsakkunniga ansåg, att en gemensam nordisk marknad för spik, skruv och bult skulle ha gynnsamma verkningar, i det att den skulle medföra en specialisering av produktionen och därmed lägre produktionskostnader. Enligt de sakkunnigas uppfattning berodde den hårda konkurren-

sen från icke-nordiska länder på att dessa kan exportera till mycket låga priser som följd av de stora hemmamarknaderna.

De sakkunniga var ense om, att det skulle vara önskvärt med ett ökat nordiskt samarbete i fråga om produktionsteknik, teknisk forskning och distribution.

Då det är svårt att konstatera, i vilket land ett visst parti av ifrågavarande produkter producerats, ansåg de sakkunniga gemensamma tullar gentemot utomstående länder vara en förutsättning för en gemensam nordisk marknad.

*Armatyr.*¹ Danmarks produktion av armatur uppgick år 1951 till ca 43 milj. Dkr. Importen av armatur var samma år ca 10 milj. Dkr och exporten ca 2 milj. Dkr. I den inbördes samhandeln hade Danmark ett mindre exportöverskott.

Norges produktion av armatur uppgick år 1951 till ca 20 milj. Nkr. Produktionen täckte endast något över hälften av förbrukningen. Från Sverige importerades för ca 4 milj. Nkr och från Danmark för ca 1,3 milj. Nkr.

Sveriges produktion uppgick till ca 80 milj. Skr per år. År 1951 var den totala exporten av armatur ca 20 milj. Skr, därav gick drygt 4 milj. Skr till Danmark och Norge. Importen uppgick samma år till ca 17 milj. Skr, varav 2,6 milj. från Danmark och Norge.

Tabell 58 ger en översikt över de tre ländernas tullar för vissa typer av armatur.

Armatyr är på frilista i Norge och Sverige men däremot icke i Danmark.

Följande synpunkter på en gemensam nordisk marknad har framkommit vid utskottets branschundersökningar.

Danska och *norska* branschsakkunni-

¹ Jfr not s. 70.

Tabell 58. Tullar för armatur (öre/kg i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Ventiler av järn och stål	3—10	40	10—25 (minst 15 % a. v.)
Ventiler av metall:			
Ytbehandlade	70	200—400	75 } minst 15 %
Icke ytbehandlade	30	200—400	50 } a. v.

ga har uttalat starka betänkligheter mot införandet av en gemensam nordisk marknad för armatur. Industrien i dessa två länder ansågs icke ha uppnått samma utveckling som motsvarande industri i Sverige.

De svenska branschskunniga var positiva till en gemensam marknad.

Produktion av armatur kräver ofta mycket dyrbara maskiner. Det synes finnas förutsättningar för ett inbördes nordiskt samarbete i syfte att utnyttja dessa maskiners produktionskapacitet så väl som möjligt; i viss utsträckning har för övrigt sådant samarbete redan inletts mellan norska och svenska företag.

Lås och beslag. Danmarks produktion av lås och beslag uppgick år 1951 till ca 25 milj. Dkr. Såväl exporten som importen låg vid en nivå på ca 4 milj. Dkr. Gentemot Norge och Sverige hade Danmark år 1951 ett mindre exportöverskott; den danska exporten till dessa länder var nämligen 1 milj. Dkr och importen endast 0,3 milj. Dkr.

Norges produktion var år 1951 ca 17 milj. Nkr. År 1952 var den norska nettoimporten av lås och beslag ca 2 milj. Nkr, varav från Danmark och Sverige 0,6 milj. Nkr.

Tabell 59. Tullar för lås och beslag (öre/kg i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Lås och beslag av järn	10	100—140	15—30
Lås och beslag av mässing	30	200—400	50—75

Sveriges produktion uppgick år 1951 till ca 38 milj. Skr och översteg det inhemska behovet. År 1951 exporterades sålunda lås och beslag till ett värde av ca 13 milj. Skr, medan importen endast var ca 2,5 milj. Skr.

I tabell 59 har angivits tullarna för lås och beslag.

Importen av lås och beslag är på frilista i Sverige, men icke i Danmark och Norge.

Följande synpunkter på en gemensam nordisk marknad har framkommit vid utskottets branschundersökningar.

De danska och norska branschskunniga ansåg, att en gemensam nordisk marknad skulle medföra betydande svårigheter för den industri, som producerar lås och beslag i Danmark och Norge. Från svensk sida syntes inga betänkligheter föreligga mot borttagande av tullar och restriktioner mellan de tre länderna.

Denna bransch har redan inlett nordiskt samarbete i fråga om produktionsspecialisering samt utväxling av licenser och patent. Detta har i vissa fall lett till en högre utnyttjandegrad för maskinkapaciteten. Nordiskt samarbete förekommer också i fråga om standardisering.

Kuvertartiklar. Danmarks produktion av kuvertartiklar uppgick år 1951 till ca 34 milj. Dkr, varav omkring 20 milj. Dkr kuvertartiklar av ädla metaller. Exporten var samma år ganska betydande, nämligen ca 7 milj. Dkr, varav 6 milj. Dkr kuvertartiklar av ädla metaller. Importen uppgick till drygt 1

Tabell 60. Tullar för kuvertartiklar (kr/kg i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Kuvertartiklar			
av rostfritt stål	0,10	3,00— 5,00	0,50—0,55
nysilver	25 % a.v.	8,00— 10,00	2,30—2,55
silver	25 % a.v.	32,00	35,00

miljon Dkr. Både exporten till och importen från Norge och Sverige var obetydlig.

Norges produktion var år 1951 drygt 20 milj. Nkr, varav drygt 4 milj. Nkr kuvertartiklar av andra metaller än silver eller nysilver. Importen uppgick år 1952 till ca 2 milj. Nkr. Importen från Danmark och Sverige uppgick endast till 0,2 milj. Nkr.

Sveriges produktion av kuvertartiklar av oädla metaller, främst rostfritt stål, uppgick 1951 till ca 10 milj. Skr. Uppgifter saknas om produktionen av kuvertartiklar av ädla metaller. Exporten och importen kan icke uppgivas, då handelsstatistiken icke är tillräckligt specificerad.

Tullarna för kuvertartiklar av olika slag framgår av tabell 60.

Importen av kuvertartiklar är på fri-lista i Sverige, men icke i Danmark och Norge.

Följande synpunkter på en gemensam nordisk marknad har framkommit vid utskottets branschundersökningar.

Danska branschskunniga ansåg, att en gemensam nordisk marknad för kuvertartiklar på längre sikt skulle innebära betydande fördelar.

De norska och svenska branschskunnigas uppfattning avser endast kuvertartiklar av oädla metaller.

Den norska produktionen av kuvertartiklar är ganska ung. De norska skunniga från denna industri ansåg, att industrien måste få möjlighet att konsolidera sin ställning och att ett nordiskt samarbete på detta område, i varje fall

i första omgången, borde syfta till utväxling av produktionserfarenheter.

De svenska branschskunniga var positiva till en gemensam nordisk marknad och underströk, att en större marknad skulle ge ökade möjligheter till specialisering.

De branschskunniga var ense om, att en koordinering av bestämmelserna om märkning av dessa artiklar vore önskvärd. De norska och svenska branschskunniga var intresserade av en ökad specialisering av produktionen av halvfabrikat.

Verktyg och redskap. Statistiken över verktygs- och redskapsindustriens produktion är icke fullständig, men tabell 61 ger dock en bild av storleken av produktionen av de viktigaste verktygen och redskapen i de tre länderna.

Större delen av den danska produktionen av yxor, hammare och en rad andra verktyg sker vid ett företag. Det finns dessutom en fabrik, som är hu-

Tabell 61. Produktionen av verktyg och redskap år 1951

	Danmark	Norge	Sverige
Yxor	0,2	1,4	5,8
Hammare	1	0,2	3,4
Sågar	1,5	2	34,1
Skruvmejslar, tänger och stämjärn	1	1	7,3
Skiftnycklar	1	1	6,2
Spadar, grepar och högafflar	6	3,5	7,5
Liar	0,1	0,4	0,9
Summa	10,8	9,5	63,2

Tabell 62. Utrikeshandel 1951
(milj. kr i resp. valuta)

	Dan- mark	Norge	Sverige
Verktyg			
(yxor, hammare, sågar, skruvmejslar, tänger, stämjärn och skiftnycklar)			
Total export	2,3	..	41,8
Total import	4,9	7,8	7,6
därav från			
Danmark	0,1	0
Norge	0,1	.	0
Sverige	2,7	4,0	.
Redskap			
(spadar, grepar, högafflar, liar)			
Total export	0,6	0,2	2,1
Total import	0,2	0,2	0,2
därav från			
Danmark	0,1	0
Norge	0	.	0
Sverige	0	0,1	.

vudproducent av sågar. Vidare har några fabriker specialiserat sig på vissa andra verktyg.

Det finns fyra fabriker för spadar, grepar m. m. i Danmark. Efterfrågan på dessa produkter har minskat efter kriget på grund av den stigande mekaniseringen inom jordbruket. Samma utveckling kan konstateras i Norge och Sverige.

Den norska produktionen sker vid förhållandevis få men stora företag. Produktionen av hammare är liten och största delen av förbrukningen täckes genom import. Produktionen av tänger, skiftnycklar etc. sker vid Kongsberg Våpenfabrik. Framställning av sågar förekommer vid ett företag och ca hälften av produktionen exporteras.

Större delen av den norska produktionen av spadar och grepar är koncentrerad till ett företag. Liar framställs på ett par företag och detsamma är förhållandet med yxor, där produktionskapaciteten är betydligt större än hemmamarknadens behov. En stor del av

produktionen av yxor exporteras till icke-nordiska länder.

Den svenska produktionen av hammare, skruvmejslar, skruvnycklar, tänger, stämjärn och liar sker huvudsakligen vid några få stora fabriker, medan övriga varor framställs vid såväl stora som små företag.

Råvarorna, främst stål, kan erhållas på samma villkor och till lika priser i de tre länderna. Oftast användes svenskt specialstål, men till norska redskap och vissa norska verktyg användes norskt stål.

I Danmark tillämpas viktullar för verktyg och redskap. Tullsatserna varierar mellan 3—10 D.öre per kg motsvarande en incidens på 0,1—3 %.

I Norge är tullen för de flesta verktyg och redskap 20 % av värdet; för flertalet sågar är tullen 15 % och för yxor 1:30 Nkr per kg (incidens 1951 ca 16 %).

I Sverige uppgår tullarna till 10—20 S.öre per kg, motsvarande en incidens på 2—4 %.

I Danmark är lantbruksredskap och leksaksverktyg föremål för importrestriktioner, medan övriga redskap och verktyg är på frilista. I Norge och Sverige är samtliga verktyg och redskap frilistade.

Av tabell 62 framgår, att Sverige exporterar betydande kvantiteter av dessa produkter, medan Danmark och Norge har en ganska ringa export. Samhandeln mellan de nordiska länderna består av svensk export av hammare, sågar, skruvmejslar, tänger, stämjärn och skiftnycklar till de två andra länderna.

Följande synpunkter på en gemensam nordisk marknad har framkommit vid utskottets branschundersökningar.

De danska branschakkunniga var positivt inställda till tanken på en gemensam marknad för samtliga här berörda

varor. Beträffande verktyg och de större produktionsartiklarna inom redskapsområdet — spadar och grepar — ansåg man, att en gemensam marknad förmodligen icke skulle medföra någon väsentlig ökning av den nordiska samhandeln. Produktionen av dessa varor har nämligen i hög grad anpassats efter den lokala marknadens krav. Hantverkarna föredrar traditionella verktyg och torde enligt de sakkunniga endast i ringa grad komma att köpa utländska typer. För flertalet verktyg och för de viktigaste redskapen gäller att en ökad produktion knappast kommer att minska omkostnaderna, då man på de flesta företag redan uppnått optimal produktionsstorlek. Produktionen fordrar manuellt arbete, varför man icke kan vinna mycket genom ytterligare mekanisering.

För vissa mindre specialartiklar inom redskapsområdet kunde däremot betydande fördelar vinnas genom en specialisering. De branschsakkunniga anförde, att ett frihandelsområde vore en förutsättning och ett naturligt underlag för eventuella avtal om fördelning av produktionen. Den minskade efterfrågan på lantbruksredskap till följd av jordbrukets mekanisering skulle för övrigt förr eller senare tvinga de nordiska producenterna till samarbete om specialisering.

De *norska* branschsakkunniga har uttalat, att de icke kan biträda tanken på en gemensam nordisk marknad för hammare, skruvmejslar, tänger, stämjärn och skiftnycklar. De framhöll därvid, att produktionen av verktyg på Kongsberg Våpenfabrik ursprungligen var en utfyllnadsproduktion vid ett militärt företag, men att detta företag numera har inriktat sig på att tillgodose den *norska* marknadens behov. Verktyg var nu en av företagets säkraste produkter. För närvarande pågick en ratio-

nalisering av produktionen. Denna rationalisering komme att avslutas inom två till tre år. Varken produktionens storlek eller den grad av rationalisering, som hittills uppnåts, tillåte företaget att för närvarande ta upp konkurrens med de väsentligt större svenska och *danska* företagen. Med tanke på den väl utbyggda försäljningsapparaten, som de *danska* och *svenska* företagen hade i hemlandet, skulle det enligt de *norska* branschsakkunnigas mening vara så gott som omöjligt att konkurrera på den *danska* och den *svenska* marknaden även vid starkt reducerade priser. Innan företagen haft möjlighet att rationalisera produktionen och utbygga försäljningsapparaten på samma sätt som de *nordiska* konkurrenterna ansåg de *norska* sakkunniga att ett upphävande av tullsatserna skulle medföra allvarliga konsekvenser.

Samma uppfattning hävdade de *norska* sakkunniga beträffande yxor; man var däremot intresserad av en gemensam marknad för sågar.

De *svenska* branschsakkunniga ställde sig positiva till tanken på en gemensam marknad för samtliga verktyg och redskap. Särskilt för verktyg skulle en gemensam marknad innebära mycket stora fördelar. De räknade med att *svenska* producenter skulle kunna överta en del av den marknad, som producenter i icke-nordiska länder hittills haft i Danmark och Norge. Därigenom kunde man skapa en värdefull bas för exporten till den övriga världen. Beträffande redskap ansåg de, att en gemensam marknad skulle vara en fördel, men att verkningarna knappast skulle bli så stora på detta område.

Beträffande frågan om tullsatserna gentemot icke-nordiska länder rådde enighet om att en gemensam tull utåt skulle vara att föredraga; det vore dock

möjligt att bibehålla olika tullsätser, då varorna förhållandevis lätt kan märkas.

Verkstadsindustri

Inom verkstadsindustrien har utskottet undersökt lantbruksmaskiner, förbränningsmotorer, verktygsmaskiner och tvättmaskiner.

Lantbruksmaskiner. Produktionen år 1951 av de vanligaste typerna av lantbruksmaskiner framgår av tabell 63.

Den danska produktionen av lantbruksmaskiner och lantbruksredskap omfattar tröskverk, kvarnar, radsåningsmaskiner, plogar, jordbearbetningsmaskiner, betupptagare m. m. Behovet av skördetröskor och vissa självbindare tillgodoses genom import bl. a. från Sverige. En fabrik upptog år 1951 produktion av självbindare och har numera en betydande produktion, varav ca 60 % exporteras, bl. a. till Norge. Produktionen sker i övrigt på ett femtiotal över hela landet spridda fabriker,

av vilka de flesta framställer ett flertal typer lantbruksmaskiner. Dessutom finnes ca femton fabriker, vid vilka tillverkas mjölkkningsmaskiner. Av dessa är några endast sammansättningsfabriker, bl. a. för delar som importeras från Sverige. Traktorer har hittills icke tillverkats i Danmark, men ett företag planerar att uppta produktion därav.

I Norge är produktionen av egentliga lantbruksmaskiner liten. Tröskverk, mjölkkningsmaskiner, potatisupptagare och gödselspridare framställs dock i viss utsträckning. Produktionen av traktorredskap är bättre utvecklad och täcker landets behov. Det finnes sammanlagt ett tjugotal fabriker, av vilka de flesta är tämligen små. Ett företag svarar dock för ungefär hälften av den norska produktionen. Flertalet fabriker inom denna industri ligger på Vestlandet (Jären) och då fraktkostnaderna till de större avsättningsområdena i Norge är betydande, skulle en väsentlig del av den norska marknaden kunna få lantbruksmaskiner billigare genom import från Sverige. I Norge finnes icke såsom i Sverige mindre, lokala jordbruksdistrikt, som kan tjäna som avsättningsmarknader för lokala producenter.

I Sverige finnes några stora fabriker för tillverkning av lantbruksmaskiner men en stor del av produktionen sker vid små fabriker och verkstäder. De senare producerar ofta endast enstaka maskin- eller redskapstyper, som motsvarar det lokala jordbrukets krav. Sverige har en betydande produktion av lantbrukstraktorer, men denna produktion kan icke helt täcka det inhemska behovet. Den stora svenska exporten av lantbruksmaskiner omfattar främst skördetröskor, självbindare och mjölkkningsmaskiner.

I Danmark utgår tull för plogar, harvar m. m. med 3 D.öre per kg, motsva-

Tabell 63. Produktion av lantbruksmaskiner år 1951
(milj. kr i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Skördetröskor	—	—	22,6
Andra skörde- maskiner	11,0	—	27,8
Plogar	5,3	1,9	11,9
Harvar	2,7	1,7	7,9
Såningsmaskiner . .	6,7	—	5,8
Radrensning- maskiner	5,2	1,3	5,1
Gödselspridare . . .	6,9	1,1	11,8
Tröskverk och halmpressar	17,9	1,2	9,6
Kvarnar	7,3	—	..
Mjölkknings- maskiner m. m.	28,5	0,8	29,0
Vagnar	13,0	4,5	..
Andra lantbruks- maskiner och redskap	21,2	10,3	..
Totalt ca	115,0	23,0	..

¹ Under senare år ca 6 milj. Dkr.

rande en incidens på 0,5—1,5 %. Såningsmaskiner, slättermaskiner, självbindare samt delar därtill är tullfria, medan tullen för andra maskiner utan elektrisk motor är 5 % och med elektrisk motor 7,5 %. För traktorer är tullen 5 %.

I Norge är tullen för handredskap och hästredskap 20 %; för konstgödselspridare, tröskverk, mjölkningmaskiner, traktorredskap m. m. 10 %. Traktorer är tullfria. Flertalet övriga lantbruksmaskiner, t. ex. slättermaskiner och andra skördemaskiner, som icke tillverkas i Norge, kan införas tullfritt enligt den s. k. maskinanmärkingen i tulltaxan. Om en norsk producent kan visa att hans produktion täcker minst 10 % av den norska förbrukningen, kan dock denna tullfrihet bortfalla¹.

I Sverige utgår tull med 15 % för tröskverk, såningsmaskiner, gödselspridare, skördemaskiner, klövernotare m. fl. och med 10 % för flertalet övriga lantbruksmaskiner och lantbruksredskap. Tullen för reservdelar av olika slag uppgår till 6—20 S.öre per kg. Tullen för traktorer är 10 %.

Samtliga lantbruksmaskiner är frilistade i de tre länderna med undantag för plogar och harvar, som är underkastade importreglering i Danmark.

Följande synpunkter på en gemensam nordisk marknad har framkommit vid utskottets branschundersökningar.

De danska branschakkunniga framhöll, att en gemensam marknad skulle medföra stora fördelar. För närvarande pågår en betydande modernisering av jordbruket i de tre länderna och utvecklingen har framtingat nya typer av maskiner och redskap. Denna utveckling ger goda möjligheter till specialisering och arbetsfördelning mellan de nordiska länderna. En stor gemensam hemmamarknad skulle kunna ge

Tabell 64. Utrikeshandel med lantbruksmaskiner år 1951
(milj. kr i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
<i>Skördetröskor och andra skördemaskiner</i>			
Total export	0,5	—	23,8
Total import	15,7	8,7	2,5
därav från Danmark	—	—
Norge	—	.	—
Sverige.. . . .	7,2	5,7	.
<i>Plogar, harvar, såningsmaskiner, tröskverk</i>			
Total export	2,0	—	3,6
Total import	8,6	2,1	3,1
därav från Danmark	0,3	0,1
Norge	—	.	—
Sverige.. . . .	0,1	1,1	.
<i>Mjölkningmaskiner m. m.</i>			
Total export	15,5	—	14,8
Total import	1,0	0,9	0,2
därav från Danmark	0,1	0,1
Norge	—	.	—
Sverige.. . . .	0,1	0,6	.

tillfälle till rationell produktion i större serier. Därigenom skulle konkurrensförmågan på icke nordiska exportmarknader och möjligheterna att möta utländsk konkurrens förbättras.

De norska branschakkunniga var i princip anhängare av ett så fritt varuutbyte som möjligt men framhöll, att det enligt deras mening var för tidigt att skapa en gemensam marknad, då den norska industrien ännu är alltför ung. De ansåg, att ett upphävande av tullarna gentemot Danmark och Sverige till en början skulle vara särskilt riskabelt för den norska industrien, då det i Norge synes råda en utpräglad benägenhet att köpa utländska varor. Genom en över flera år utsträckt reklamkampanj skulle norska lantbruksmaskiner kunna vinna insteg på den danska och

¹ Tullfriheten enligt "maskinanmärkingen" är provisoriskt satt ur kraft under tiden 17 februari 1954 till 30 juni 1955 för bl. a. lantbruksmaskiner, förbränningsmotorer och verktygsmaskiner.

den svenska marknaden. Ytterligare en svaghet hos den norska industrien är att den ligger långt från sina huvudmarknader. De norska sakkunniga kunde därför icke biträda tanken på att nu införa en gemensam marknad. De ställde sig positiva endast under förutsättning av en övergångsperiod om t. ex. tio år.

De svenska bransch-sakkunniga uttalade att det på lång sikt skulle vara mycket fördelaktigt med en gemensam marknad. Vissa delar av branschen, i synnerhet småföretagen, hade dock en mindre positiv inställning, då man var rädd för stark konkurrens i södra Sverige från de danska producenterna. De svenska sakkunniga ansåg, att exportmöjligheterna till Danmark särskilt av enklare lantbruksmaskiner och lantbruksredskap var små. Den svenska kapaciteten var för närvarande större än efterfrågan och arbetslönerna högre än i Danmark och Norge.

De danska, norska och svenska sakkunniga var ense om att det skulle vara fördelaktigt med en standardisering av de regler som provningsanstalterna i de tre länderna följer vid sin bedömning av lantbruksmaskiner.

Förbränningsmotorer. Produktionen av förbränningsmotorer uppgick i Danmark år 1951 till ett värde av 56 milj. Dkr. Motorer tillverkas vid ca 20 företag, varav ett är mycket stort och tillverkar motorer med en motorstyrka upp till 30 000 hk. Dessa motorer är dels stationära och dels avsedda för marina ändamål. Vid några få andra företag framställs stora stationära motorer och marinmotorer; några företag har specialiserat sig på vissa motortyper för export. De övriga företagen producerar framför allt mindre marinmotorer till fiskebåtar.

Det norska produktionsvärdet uppgick år 1951 till 26 milj. Nkr, huvudsak-

ligen marinmotorer. Produktionen omfattade främst semi-dieselmotorer och förgasarmotorer, medan produktionen av dieselmotorer var förhållandevis liten. Under senare år har produktion därav dock upptagits vid en rad fabriker och denna tillverkning är i stark tillväxt. Motorproduktionen går nästan uteslutande till den norska fiskeflottan (35 000 fartyg) och till privata småbåtar.

Den svenska produktionen hade år 1951 ett värde av 144 milj. Skr. Ett tiotal företag svarar för denna produktion, som avser alla storlekar och typer av motorer.

Råvaruförsörjningen är likartad i de tre länderna. Norge importerar vissa delar till motorer, t. ex. bensinpumpar och axlar bl. a. från Västtyskland och England. Tullen på dessa delar spelar endast obetydlig roll.

Den danska tullen uppgår till 5 %, men tullrestitution medges för motorer, som inmonteras i fartyg.

I Norge är tullen 10 % för båtmotorer och stationära motorer samt för delar till sådana motorer. I enlighet med den s. k. maskinanmärkingen kan sådana motorer som icke tillverkas i Norge införas tullfritt.¹

I Sverige är tullen 10 % för motorer under 1,5 ton och 15 % för tyngre motorer. Motorer till fartyg över viss storlek är tullfria.

Tabell 65. Utrikeshandel med förbränningsmotorer år 1951
(milj. kr i resp. valuta)

	Dan- mark	Norge	Sverige
Total export	64	1	51
Total import	25	42	36
därav från Danmark	8	6
Norge	—	.	—
Sverige	2	30	.

¹ Jämför sid. 77 med not.

I Danmark och Norge är förbränningsmotorer underkastade importreglering, medan de i Sverige är på fri-lista.

Följande synpunkter på en gemensam nordisk marknad har framförts vid utskottets branschundersökningar.

De *danska* branschsakkunniga ställde sig positiva till tanken på en gemensam marknad. En större hemmamarknad skulle bl. a. vara ett väsentligt stöd för strävandena att öka exporten till icke-nordiska länder.

De *norska* branschsakkunniga anförde, att de i princip önskade en så omfattande liberalisering som möjligt men hävdade, att den norska industrien ännu var för outvecklad för att kunna klara sig utan tullar. Avsättningsmöjligheterna för norska motorer skulle icke komma att öka till följd av en gemensam marknad. Under förutsättning av att de inbördes tullarna bibehölles, hade de norska sakkunniga dock inga invändningar mot att inbördes kvantitativa restriktioner slopades.

Om likartade skatte- och avskrivningsregler infördes i de tre länderna ansåg de norska sakkunniga, att även tullarna kunde slopas efter en viss övergångsperiod. De kunde dock icke uttala sig om längden av en sådan övergångsperiod.

De *svenska* branschsakkunniga var intresserade av en gemensam marknad och framhöll att importen till Sverige i huvudsak redan nu är tullfri genom reglerna om tullfrihet för motorer till fartyg. Nu gällande danska och norska bestämmelser om att statliga fiskerilån endast beviljas, om inhemska motorer användes, borde ändras att omfatta även motorer tillverkade i annat nordiskt land.

Det rådde enighet om att gemensamma tullsatser gentemot icke-nordiska länder var nödvändiga med hänsyn till

möjligheterna att det eljest kunde upp-rättas fabriker för sammansättning av importerade delar till motorer i Danmark, som har lägst tull.

Verktygsmaskiner. Den danska produktionen av verktygsmaskiner uppgick år 1951 till ca 30 milj. Dkr. Den sker dels vid ca 40 specialfabriker dels vid ett varierande antal maskinfabriker med blandad produktion. Ingen fabrik är lika stor som de största svenska företagen men några av specialfabrikerna är av medelstorlek (100—200 arbetare). Några av dessa har specialiserat sig på vissa bestämda maskintyper, t. ex. excenterpressar och fräsmaskiner samt vissa typer av svarvar och har uppnått en mycket konkurrenskraftig produktion av kvalitetsmaskiner. Flertalet fabriker är emellertid av storleksordningen 20—50 arbetare. Dessa är mindre specialiserade och har en ganska liten årlig produktion av de olika maskintyperna.

I Norge finnes tre egentliga verktygsmaskinfabriker, som tillsammans sysselsätter 300—400 arbetare och som år 1951 producerade maskiner för ca 3,5 milj. Nkr. Vid sidan av den egentliga maskinproduktionen ägnar de sig emellertid även åt service- och reparationsarbeten. En av dessa fabriker är en specialfabrik för produktion av svarvar av alla storlekar. Härutöver finnes en ganska liten produktion av fräsmaskiner, vissa typer av bormaskiner, slipmaskiner m. m. samt plåtbearbetningsmaskiner. Större och mera komplicerade maskiner tillverkas icke. Utöver de tre egentliga fabrikerna har några verkstäder vid sidan av sitt normala arbete med reparationer upptagit produktion av maskiner i mindre skala.

Den svenska verktygsmaskinindustrien, som år 1951 hade ett produktionsvärde av 70 milj. Skr, kan indelas i två

skilda typer av företag, mellan vilka dock flera övergångsformer finnes. Vissa stora och mycket specialiserade och rationaliserade fabriker framställer komplicerade maskiner och har en betydande export. Andra är mindre och icke så specialiserade. De sistnämnda tillverkar enklare maskiner och arbetar i stor utsträckning för hemmamarknaden.

I Danmark uppgår tullen för verktygsmaskiner med elektrisk motor till 7,5 %. För sådana maskiner utan elektrisk motor är tullen 5 %.

I Norge är flertalet maskiner tullfria enligt den s. k. maskinanmärkningen¹, men svarvar, fräsar, slipmaskiner, bormaskiner och plåtbearbetningsmaskiner förtullas med 15 % och järnhvylingsmaskiner m. m. med 20 %.

För maskiner under 10 ton utgår i Sverige tull med 15 %. För tyngre maskiner är tullen 5 S.öre per kg motsvarande en incidens på 1 %.

I Danmark är verktygsmaskiner underkastade importreglering; i Norge och Sverige är de på frilista.

Följande synpunkter på en gemensam nordisk marknad har framkommit vid utskottets branschundersökningar.

Samtliga *danska* branschakkunniga framhöll, att de var intresserade av en gemensam nordisk marknad. Redan på grund av det mycket stora antalet olika maskiner och maskintyper är en själv-

försörjning omöjlig. Det vore nödvändigt att fabriker specialiserar sig och säljer sina speciella maskiner på världsmarknaden. Som stöd för en sådan export skulle en gemensam nordisk hemmamarknad vara av stor betydelse. En ökad specialisering på en gemensam marknad skulle göra maskinerna billigare; detta skulle vara till fördel för de industrier som använder verktygsmaskiner. Vidare skulle de nordiska länderna få en starkare ställning om de uppträdde gemensamt vid handelsförhandlingar. Man framhöll även att möjligheterna att öka den nordiska exporten till transoceanaländer skulle bli större om en gemensam marknad kommer till stånd.

De *norska* branschakkunniga framhöll, att man i Norge för närvarande hade tillräckligt med arbetsuppgifter på sin egen hemmamarknad och att man därför icke var intresserad av vare sig export eller en vidgning av hemmamarknaden att omfatta hela Norden. Den allvarliga bristen på kvalificerad arbetskraft inom denna bransch i Norge bidrog här till. Den norska produktionen täcker för närvarande 15 % av hemmamarknadens behov och det närmaste målet för den norska industrien är att uppnå en betydligt högre grad av självförsörjning med verktygsmaskiner.

De *norska* sakkunniga var på grund härav negativt inställda till tanken på en gemensam nordisk marknad. De kunde icke avgöra huruvida en längre övergångsperiod skulle kunna medföra en ändring i denna deras inställning, då det icke vore möjligt att överblicka utvecklingen under en period av t. ex. tio år.

Från *svensk* sida underströk man de betydande fördelar en gemensam marknad skulle få för alla tre länderna. En stor gemensam hemmamarknad skulle

¹ Jämför sid. 77 med not.

Tabell 66. Utrikeshandel med verktygsmaskiner år 1951
(milj. kr i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Total export	21	0	42
Total import	26	20	50
därav från Danmark	2	2
Norge	—	.	—
Sverige	2	5	.

dessutom förr eller senare komma att bli nödvändig på grund av den ständigt tilltagande konkurrensen från de stora industriländerna.

De branschskunniga från alla tre länderna önskade gemensamma tullsatter gentemot icke-nordiska länder men ansåg, att olika yttre tullar icke skulle medföra oöverstigliga svårigheter, då maskinerna lätt kan identifieras; därigenom kan man förhindra transitering över det land som har de lägsta tullarna.

Tvättmaskiner. Den danska produktionen av tvättmaskiner och maskiner för tvättinrättningar uppgick år 1951 till 19 milj. Dkr. Produktionen av tvättmaskiner för hushållsändamål sker vid ca 25 företag av varierande storlek. De större företagen tillverkar tvättmaskiner både till hushåll och tvättinrättningar; vid 3 å 4 företag tillverkas hushållsaktigen större tvättmaskiner.

I Norge uppgick produktionen år 1952 till 24 milj. Nkr. Tvättmaskiner tillverkas vid ett stort antal företag och ett par av dessa är förhållandevis stora. Mindre hushållstvättmaskiner tillverkas framför allt vid ett företag. Exporten till Sverige av dessa uppgick till ca 2,2 milj. Nkr år 1952. Större hushållsmaskiner samt tvättmaskiner för andelstvättstugor och tvättinrättningar tillverkas även i Norge; också på detta område svarar ett företag för större delen av den norska produktionen.

Den svenska produktionen av tvättmaskiner uppgick år 1951 till 29 milj. Skr.

I Danmark är tullen för tvättmaskiner med elektrisk motor 7,5 % och för maskiner utan sådan motor 5 %. I Norge är tullen 20 % och i Sverige 10 %.

Tvättmaskiner är underkastade importrestriktioner i Danmark. I Norge är tvättmaskiner, rymmande mindre än

Tabell 67. Utrikeshandel med tvättmaskiner år 1951
(milj. kr i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Total export	1,6	—	2,7
Total import	0,5	2,1	0,7
därav från Danmark	—	0,1	—
Norge	—	—	—
Sverige	0,2	0,3	—

7 kg tvätt, på frilista; i Sverige är importen av samtliga typer av tvättmaskiner fri.

Den norska importen ökade kraftigt från år 1951 till år 1952 på grund av att mindre tvättmaskiner då frilistades. Även produktionen ökade avsevärt och exporten till Sverige uppgick som ovan nämnts till 2,2 milj. Nkr år 1952.

Vid utskottets branschundersökningar har framkommit följande synpunkter på en gemensam nordisk marknad.

De danska branschskunniga framhöll, att mindre hushållstvättmaskiner mycket väl skulle kunna omfattas av en gemensam nordisk marknad. En förutsättning var emellertid att råvarorna skulle kunna erhållas till samma priser och på likartade villkor i de tre länderna. För större hushållstvättmaskiner, industrimaskiner och maskiner för tvättinrättningar har de danska sakkunniga uttalat betänkligheter, särskilt med hänsyn till konkurrensen från Sverige.

Även de norska branschskunniga var positiva beträffande mindre hushållstvättmaskiner. De förutsatte emellertid likartade skatte- och avskrivningsregler m.m. i de tre länderna liksom också att råvarorna, främst rostfritt stål, skulle kunna anskaffas på lika villkor. För de större tvättmaskinerna till tvättinrättningar kunde de emellertid ansluta sig till tanken på en gemensam marknad endast om denna genomfördes efter en mycket lång övergångs-

period och under förutsättning av en utjämning av ovannämnda skillnader i skatte- och avskrivningsregler samt i råvaruförsörjning m. m.

De svenska branschskakkunniga ansåg, att en gemensam nordisk marknad skulle medföra stora fördelar. De branschskakkunniga var ense om att en gemensam marknad förutsätter, att de regler enligt vilka de tre ländernas materialprovsningsmyndigheter bedömer elektriska tvättmaskiner göres lika.

Det rådde vidare enighet om att likartade tullsatser gentemot icke-nordiska länder var nödvändiga med hänsyn till möjligheterna för utländska producenter att eljest upprätta sammansättningsfabriker i Danmark, vilket land har den lägsta tullen.

Radioindustri

Begreppet "radioindustri". Inledningsvis må framhållas, att begreppet "radioindustri" knappast kan exakt definieras. Gränserna är flytande såväl gentemot den del av elektroindustrien, som framställer elektroniska apparater av olika slag, t. ex. mätinstrument, som gentemot telefonindustrien.

Radioindustriens struktur. I tabell 68 lämnas vissa översiktliga upplysningar rörande radioindustrien i Danmark, Norge och Sverige.

Under och efter det senaste kriget har den svenska radioindustrien genomgått en snabb utveckling och det samma har efter kriget varit fallet i

Danmark och Norge. I Norge har expansionen delvis varit en följd av den akuta bristen på rundradioapparater efter den tyska ockupationen. Den norska produktionen av kommunikationsradio har emellertid också ökat starkt.

I alla tre länderna sker produktionen vid både mindre och större företag. I Sverige äger dock huvuddelen av produktionen av rundradiomottagare och kommunikationsradio rum vid stora företag, medan särskilt produktionen av förstärkare och liknande i viss utsträckning sker vid små företag som kan ligga nedanför den officiella industristatistikens minimum — 5 anställda.

Produktionen inom de olika företagen i radioindustrien är i allmänhet splittrad på ett flertal olika typer av produkter; specialiseringstendenser har dock på senare år gjort sig gällande på sina håll. Särskilt må här nämnas, att det i Danmark uppvuxit ett antal industriföretag, som specialiserat sig på framställning av s. k. radiokomponenter, d. v. s. delar och tillbehör till radioapparater av olika slag. I Norge har 5 fabriker koncentrerat sig på tillverkning av kommunikationsradio, medan 12 andra företag producerar endast rundradiomottagare och elektro-akustiska anläggningar.

Den tekniska standarden är god i alla tre länderna och tillgången på yrkeskicklig arbetskraft likartad. Lönerna för teknisk personal har uppgivits vara betydligt högre i Sverige än exempelvis i Norge och sannolikt även i Danmark.

Kvantitativa restriktioner och tullar. I Danmark är radioindustriens produkter föremål för kvantitativa importrestriktioner. Detta gäller dock ej navigeringsutrustning. I Norge är samtliga radioprodukter utom ekolod frilistade. Samtliga radioprodukter är frilistade i Sverige.

Tabell 68. Radioindustrien år 1951

	Danmark	Norge	Sverige
Antal företag	51	32	18
Antal arbetare	ca 3 400	2 070	3 082
Antal tjänstemän ..	ca 710	790	1 029
Produktionsvärde			
milj. kr i resp. valuta	95	74	102
milj. Skr	71	54	102

Tabell 69. Tullar på radiomateriel

	Danmark	Norge	Sverige
Radiomottagare	20 %	25 %	20 %
Delar till radiomottagare	20 %	25 %	20 %
Elektronrör	1.50 Dkr./st.	50 N.öre/st.	10 %
Förstärkare	20 %	25 %	20 %
Övriga apparater för trådlös telegrafi och telefoni	7,5 %	2.80 Nkr./kg	10 %
Elektroniska mätapparater	70 D.öre/kg	20 %	15 %
Ekolod	70 D.öre/kg	f. n. tullfritt	10 %
Radar	70 D.öre/kg	f. n. tullfritt	10 %

I tabell 69 lämnas en översikt över Danmarks, Norges och Sveriges tullar på radiomateriel.

Utrikeshandeln med radioprodukter belyses i tabell 70.

Av tabellen framgår, att den inbördes handeln med radioprodukter var föga betydande.

I det följande kommenteras vissa huvudgrupper av radioindustriens produkter.

Rundradiomottagare. Produktionen av rundradiomottagare uppgick år 1951 till i Danmark 52 milj. Dkr, i Norge 40 milj. Nkr och i Sverige 70 milj. Skr. Den inhemska produktionen täcker behovet i respektive land.

Det internordiska varuutbytet med rundradiomottagare är av mycket liten omfattning. Delvis kan detta bero på de olika krav, som materielkontrollen uppställer i de olika länderna och som leder till att det i varje land framställs apparater, som är konstruerade särskilt för hemmamarknaden. Även olika radioutsändningsmetoder — t. ex. den danska utsändningen på ultra-korta våglängder, FM — medför olika krav på apparaterna. Rundradiomottagare kan anses som en typisk hemmamarknadsprodukt, där de inarbetade inhemska märkesfabrikaten har företräde hos den köpande allmänheten. Med hänsyn härtill har de sakkunniga, med vilka utskottet haft kontakt, icke räknat med några större följdverkningar av en friare nordisk samhandel för färdiga apparater. De

har uttalat, att en fri nordisk marknad — under förutsättning av inbördes tullfrihet även för delar till rundradiomottagare samt i stort sett lika tull utåt — troligen icke skulle medföra större förskjutning i avsättningen än 5—10 %. Emellertid vinner mindre apparater, däri inberäknat även batteriomottagare, allt större avsättning i Norge och Sverige. Dessa mindre apparater har ansetts lättare kunna bli föremål för samhandel.

Sakkunniga från norsk sida har framhållit såsom en absolut förutsättning för upphävandet av de inbördes tullarna på rundradioapparater att man finge enhetliga tullsatser mot utomstående länder på hithörande varor. Vidare förutsattes inbördes upphävande av kvantitativa regleringar samt tillämpning av lika bestämmelser i detta avseende gentemot utomstående länder. Samma förutsättningar gäller även delar och material för tillverkning av radioapparater.

Sakkunniga från norsk radioindustri

Tabell 70. Utrikeshandel med radioprodukter år 1951
(milj. kr i resp. lands valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Total export	41,8	4,3	14,0
Total import	17,5	21,1	33,3
därav från:			
Danmark	0,8	1,9
Norge	0,4
Sverige	1,2	.

har uttalat, att den norska tullen för radiomottagare och delar skulle kunna sänkas till 20 % för att på en gemensam nordisk marknad uppnå överensstämmelse i fråga om yttre tullnivå.

Vid bedömning av verkningarna av en gemensam nordisk marknad på detta område är även den interna materielkontrollen av betydelse. I Norge begagnas huvudsakligen apparater byggda för enbart växelström, medan Danmark i allmänhet och Sverige i viss utsträckning (högst 20 %) använder mottagare för både lik- och växelström. Elektricitetsnäten är utbyggda för delvis olika spänning i de tre länderna.

Delar till rundradiomottagare. Delar till rundradiomottagare, s. k. komponenter, framställs i alla tre länderna, men omfattningen varierar. Som ovan nämnts, har Danmark stor produktion av komponenter, delvis för export. Exportvärdet uppgick år 1951 till 28 milj. Dkr. Den danska produktionen av komponenter täcker 85 % av det inhemska behovet. Sverige är i högre grad än Danmark beroende av import av komponenter. Sveriges import från Danmark och Norge är dock föga betydande. Den svenska tillverkningen omfattar bl. a. transformatorer, högtalare, omkopplare och kondensatorer. I Norge tillverkas bl. a. transformatorer, högtalare, våglängdsomkopplare och variabla kondensatorer. Norge är liksom Sverige beroende av import för att täcka behovet av radiokomponenter. Den norska importen avser främst små motstånd och vissa typer av kondensatorer samt uppgår vid normalt utnyttjande av den inhemska produktionskapaciteten till 6—7 milj. Nkr per år.

Åtskilliga typer av radiokomponenter produceras icke nu i Danmark, Norge och Sverige, eftersom respektive hemmamarknad är för liten. Däremot skulle de tre länderna tillsammans kunna er-

bjuda ett tillräckligt stort avsättningsområde för sådan produktion. Fastän norsk radiokomponentindustri fortfarande ansågs vara relativt svag, har sakkunniga från norsk radioindustri framhållit, att en gemensam nordisk marknad för komponenter skulle vara till fördel på något längre sikt. Den inhemska norska produktionen av radiodelar är under utbyggnad.

Elektronrör. På marknaden för elektronrör dominerar ett antal stora världsföretag. Stordrift är en nödvändig förutsättning för denna produktion. Inom varje sådant storföretag produceras emellertid ofta ett stort antal rörtyper. Man räknar t. ex. med att det inom den svenska rundradio- och mätinstrumentindustrien begagnas 700—800 olika typer av elektronrör. Samtidigt som nya och bättre rörtyper successivt konstrueras, måste produktionen av äldre rörtyper under lång tid bibehållas för att täcka ersättningsbehovet beträffande utslitna äldre rör.

Enbart en dansk-norsk-svensk marknad anses icke vara tillräcklig för att en rörfabrikation med erforderlig sortering skall kunna byggas upp. Däremot skulle möjligen en även internationellt sett konkurrenskraftig produktion kunna tänkas i kombination med en viss export till andra länder.

Elektronrör tillverkas i Sverige i ett 30-tal typer samt i Danmark, men icke alls i Norge.

Största delen av den danska rörproduktionen exporteras. Danmarks import av elektronrör uppgick år 1952 till 4,9 milj. Dkr och exporten samma år till 0,5 milj. Dkr. Den norska importen av radiatorer uppgick år 1949 till ca 3,5 milj. Nkr, varav endast för obetydliga belopp från Danmark och Sverige. Sveriges produktion av radiatorer uppgick år 1951 till 1,9 milj. Skr. Den svenska importen av elektronrör uppgick sam-

ma år till 11,1 milj. Skr och exporten till 0,5 milj. Skr.

Ljudförstärkare. Ljudförstärkare tillverkas till stor del av mindre företag. En fri nordisk marknad kan enligt de industrisakkunnigas uppfattning icke väntas medföra några negativa konsekvenser av större betydelse. En ökad konkurrens på detta område skulle kunna frambringa produkter av högre kvalitet.

Kommunikationsradio. Begreppet 'kommunikationsradio' innefattar bl. a. fasta radiostationer, fartygsradio, mobilradio, militärradio, radiofyrrar och pejlradio.

Inom detta område framställs olika specialiteter, beträffande vilka ett fritt varuutbyte i Norden skulle vara till fördel för både producenter och konsumenter. Specialiteterna synes fördelade mellan Danmark, Norge och Sverige. Dessa tre länder har vart och ett en alltför liten marknad för att möjliggöra tillverkning i stora serier.

Som följd av den s. k. varvsindustri-restitutionen i Danmark och Sverige har de inbördes tullarna på radiomateriel icke någon betydelse för sådan materiel som inmonteras på fartyg. Restitution medgives dock icke i Sverige beträffande svenska fartyg med under 70 tons bruttodräktighet. I Norge förekommer en liknande anordning med restitution av erlagd tull för vissa slag av radiomateriel, som norska rederier installerar på fartyg i utrikes fart.

Ekolod och radar. I Norge förekommer produktion av ekolod och produktionen täcker omkring 50 % av det inhemska behovet. I Sverige produceras ekolod vid ett par företag och även i Danmark tillverkas ekolod, avsedda för större fartyg.

Tillverkning av radar är igångsatt vid ett företag i Danmark, ett företag i Norge och ett par företag i Sverige.

Elektroniska mätinstrument. Produktionen av elektroniska mätinstrument hör visserligen icke direkt till radioindustrien men bör ändock behandlas i detta sammanhang. I denna produktion ingår nämligen i stor utsträckning samma komponenter som i radioindustrien.

Elektroniska mätinstrument produceras i betydande omfattning i Danmark och i begränsad omfattning i Sverige. Den norska produktionen är liten. Den danska industrien expanderade starkt under det senaste världskriget på grundval av den skandinaviska marknaden. Produktionsvärdet i Danmark har för år 1950 uppskattats till ca 3,5 milj. Dkr och har sedan dess stigit. Ca 80 % av produktionen exporteras.

Det är här fråga om specialinstrument, där även mindre företag har möjligheter att konkurrera, om de endast har tillräckligt stora marknader.

Television. Enligt vissa beräkningar skulle produktionskapaciteten inom radioindustrien behöva mer än fördubblas för att möta den efterfrågan på televisionsmottagare, som uppkommer, när televisionen börjar på allvar. På detta område är en stor hemmamarknad av avgörande betydelse, till följd av televisionsapparaternas komplicerade natur. Området lämpar sig sannolikt väl för ett system med underleverantörer. En stor hemmamarknad skulle möjliggöra en omfattande arbetsfördelning och specialisering mellan underleverantörerna.

Som bekant pågår i Danmark sedan någon tid sändningar i begränsad skala med television. Tekniska försöks-sändningar har igångsatts i Norge och Sverige, men man har där ännu inte börjat försökssändningar med program.

Vid ett möte med sakkunniga från de nordiska radioindustrierna framfördes från norsk sida betänkligheter mot en fri nordisk marknad för televisionsmottagare. Man var nämligen orolig för att

televisionen i Norge skulle komma i gång först flera år senare än i Danmark och Sverige. Därigenom skulle dansk och svensk industri få ett visst förspång.

Vissa patentfrågor. På radioområdet finnes ett antal patent, som icke uttagits i alla tre länderna eller som är olika i de olika länderna. Vidare föreligger icke samma möjligheter att utnyttja tidigare tyska patent i å ena sidan Danmark och Norge, som har undertecknat det s. k. London-avtalet, och å andra sidan Sverige, som icke biträtt detta avtal.

De danska och svenska branschskunniga har uttalat, att de icke ansåg dessa problem vara ett väsentligt hinder för en gemensam nordisk marknad.

De norska sakkunniga har däremot framhållit, att dessa förhållanden är av mycket stor betydelse för radioindustrien. I en tid då tekniken starkt omdanas och en mängd patent tages ut, kommer man här att möta problem, som kan få betydande konsekvenser för utvecklingen på en gemensam nordisk marknad. De sakkunniga förutsätter därför, att särskilda anordningar vidtages för att rätta till de missförhållanden, som kan uppstå. En sådan åtgärd skulle kunna vara att med hänsyn härtill uppskjuta införandet av tullfrihet på vissa områden. De norska sakkunniga erinrar i övrigt om behovet av ett system med gemensamma och likalydande nordiska patent och anser att detta bör genomföras i form av ett nordiskt patentverk.

Materielprovning. Av större räckvidd än patentfrågorna är de redan nämnda problem, som kan uppkomma till följd av att reglerna för kvalitetskontroll och märkning av elektrisk materiel är olika i Danmark, Norge och Sverige. Ett borttagande av inbördes tullar och andra handelsrestriktioner skulle givetvis va-

ra av föga värde, om materielprovningsreglerna har så speciell utformning eller administreras på sådant sätt att man ej kan uppnå de med en större hemmamarknad möjliga, längre produktionsserierna.

Internationella provningsbestämmelser har utarbetats inom International Commission on Rules for the Approval of Electrical Equipment (CEE). Dessa bestämmelser har införts i Norge och Sverige och väntas bli införda även i Danmark.

I detta sammanhang må erinras om att det redan nu förekommer ett nära samarbete mellan Danmarks, Norges och Sveriges samt Finlands materielkontrollanstalter.

Sammanfattning av de branschskunnigas synpunkter på en gemensam marknad. Sakkunniga från Danmarks, Norges och Sveriges radioindustrier har ansett, att en gemensam nordisk marknad skulle medföra en rad fördelar för radioindustrien i alla tre länderna.

Detta gäller sålunda för produktionen av kommunikationsradio, förstärkare och radiokomponenter samt — om än i mindre grad — även för vanliga rundradiomottagare. På sistnämnda område förutsattes därvid, att enhetliga regler tillämpas för materielkontroll och materielmärkning.

Att enbart en gemensam nordisk marknad skulle vara tillräcklig för produktion av elektronrör i erforderlig sortering anser utskottets branschskunniga tvivelaktigt. En internationellt sett konkurrenskraftig produktion anses emellertid tänkbar i kombination med en viss export till andra länder.

De sakkunniga har framhållit, att införandet av television kommer att innebära stora expansionsmöjligheter för radioindustrien; en gemensam marknad kan därför medföra fördelar på

detta område. Norska branschskunniga har dock framhållit, att problem, som kan uppstå, till följd av att televisionen införes vid skilda tidpunkter i de tre länderna, kan tänkas medföra krav på särskilda åtgärder för att hindra en snedvridning av produktionsutvecklingen.

De norska branschskunniga har vidare framhållit, att särskilda åtgärder kan komma att krävas även till följd av de patentproblem, som kan uppkomma för vissa viktigare radioprodukter.

De tre ländernas branschskunniga har uttalat, att gemensamma tullsatsar bör införas gentemot utomstående länder såväl för färdiga radioprodukter som för viktigare delar och material för radioindustrien. Sådan enhetlighet anses nödvändig, som följd bl. a. av att radioprodukter lätt kan framställas av importerade delar vid sammansättningsfabriker i det land, som har lägst tullskydd gentemot utomstående länder.

Annan elektroteknisk industri

Inom den elektrotekniska industrien har utskottet förutom radioindustrien behandlat även produktionen av elektriska motorer samt av elektricitetsmätare och elektriska mätinstrument.

Elektriska motorer. I Danmark producerades år 1951 elektriska motorer till ett sammanlagt värde av 50 milj. Dkr. Den avgjort största delen av produktionen sker vid två stora fabriker, som framställer även de allra största motorer. Därutöver finns i Danmark ett tjugotal småföretag, som endast tillverkar mindre motorer, ofta specialmotorer.

Den norska produktionen uppgick år 1951 till 17 milj. Nkr. I motsats till tidigare uppgivna siffror för den danska produktionen omfattar denna norska produktion emellertid icke endast elek-

Tabell 71. Utrikeshandel med elektriska motorer år 1951
(milj. kr i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Total export	7,0	0,6	..
Total import	9,0	44,0	..
därav från Danmark	2,6	..
Norge	—	.	..
Sverige	0,6	9,7	.

triska motorer utan även generatorer, omformare m. m. Större delen av produktionen av elektriska motorer sker vid ett företag. Detta företags produktion äger rum på grundval av utländsk licens, som medger försäljning endast i Norge.

Den svenska produktionens storlek kan icke beräknas, då den svenska statistiken icke är tillräckligt specificerad. I Sverige finnes ett mycket stort företag (ASEA) samt ett tiotal mindre, varav några är knutna till det stora företaget.

Det dominerande svenska företaget har ett eget järnverk, som framställer bl. a. dynamoplåt; i knapphetsperioder har detta företag därför erfarenhetsmässigt större möjligheter att täcka sitt råvarubehov.

Tullen för elektriska motorer är i Danmark 7,5 % av värdet samt i Norge och Sverige 10 % av värdet.

Elektriska motorer är på frilista i Norge och Sverige men icke i Danmark.

Danmarks och Norges utrikeshandel belyses i tabell 71. Uppgifter för Sverige saknas, då den svenska handelsstatistiken icke är tillräckligt specificerad.

Följande synpunkter på en gemensam nordisk marknad har framkommit vid utskottets branschundersökningar.

De danska branschskunniga var positiva till tanken på en gemensam nordisk marknad men ansåg, att en sådan marknad icke skulle medföra särskilt

stora förändringar i den inbördes handeln.

De *norska* branschakkunniga har framhållit, att ett borttagande av tullar och restriktioner gentemot Danmark och Sverige skulle medföra svårigheter för den norska produktionen av elektriska motorer. De framhöll vidare, att det tidigare nämnda licensavtalet hindrar den norska fabriken att sälja sina produkter i Danmark och Sverige. De har därför icke ansett sig kunna biträda tanken på en gemensam marknad, icke ens om den gemensamma marknaden skulle genomföras successivt under en övergångsperiod.

De *svenska* branschakkunniga var liksom de danska positiva till en gemensam marknad. De har emellertid framhållit, att reglerna om teknisk provning av elektriska motorer på en sådan marknad måste göras enhetliga.

Elektricitetsmätare. Den danska produktionen av elektricitetsmätare sker vid ett företag och uppgick år 1951 till ett värde av 7 milj. Dkr.

I Norge producerades år 1951 elektricitetsmätare till ett värde av ca 4 milj. Nkr. Produktionen äger rum dels på ett företag, som även framställer huvudparten av de ingående delarna och dels på två företag, som i viss utsträckning importerar delar från Sverige och Västtyskland.

Den svenska produktionen sker vid

Tabell 72. Utrikeshandel med elektricitetsmätare år 1951
(milj. kr i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Total export	0,3	0,1	4,9
Total import	2,8	6,4	5,7
därav från Danmark	—	0,5	—
Norge	0,2	—	—
Sverige	—	1,7	—

ett företag, vars produktion år 1951 uppgick till 17 milj. Skr.

Danmark har en viktull på 70 D. öre/kg (incidens ca 2 %) för elektricitetsmätare. Norge och Sverige har värdetullar på respektive 17,5 % och 10 %.

Elektricitetsmätare är på frilista i Danmark och Sverige men icke i Norge.

Utrikeshandeln med elektricitetsmätare belyses i tabell 72.

Följande synpunkter på en gemensam nordisk marknad har framkommit vid utskottets branschundersökningar.

De *danska* branschakkunniga har ställt sig positiva till tanken på en gemensam nordisk marknad; de ansåg emellertid, att ett borttagande av inbördes tullar och restriktioner icke skulle få någon större betydelse. I Danmark finnes icke några kvantitativa importrestriktioner och tullen har nästan ingen betydelse. De tre länderna begagnar till stor del olika elektricitetsstariffer, något som är avgörande för vilka mätyper, som användes. Den inbördes handeln på en gemensam marknad skulle därför enligt deras mening icke få särskilt stor omfattning. Det föreligger dock inga hinder mot att man t. ex. i Danmark tar upp produktion av sådana mätyper, som användes i de två andra länderna.

De *norska* branschakkunniga har givit uttryck åt divergerande uppfattningar. Företrädaren för det företag, som själv tillverkar flertalet av de delar, som ingår i mätarna, har sålunda framhållit, att den norska produktionen är ny och att den därför icke uppnått samma grad av rationalisering som produktionen i Danmark och Sverige. Han ansåg därför tiden icke vara inne för en gemensam nordisk marknad för dessa produkter. — Företrädaren för ett av de företag, som i större utsträckning importerar delar, har däremot anfört, att en gemensam nordisk mark-

nad skulle medföra mycket stora fördelar.

De svenska sakkunniga ansåg att en gemensam nordisk marknad skulle innebära ett betydande framsteg.

De sakkunniga var ense om att gemensamma tullar gentemot icke-nordiska länder måste införas på en gemensam nordisk marknad; om de yttre tullarna skulle förbli olika, skulle detta kunna innebära en frestelse att anlägga sammansättningsfabriker i Danmark, som för närvarande har de lägsta tullarna.

Elektriska mätinstrument. I Danmark tillverkades år 1951 elektriska mätinstrument för mer än 10 milj. Dkr. Produktionen sker vid ett tiotal företag av varierande storlek (från 10 till 100 arbetare). Några företag har specialiserat sig på produktion av instrument för mätning av strömstyrka, spänning, temperatur m. m. för kommersiellt bruk, medan andra företag huvudsakligen producerar elektroniska mätinstrument för laboratorieändamål. Ett företag tillverkar uteslutande isolationsmätare.

Flertalet danska företag har betydande direkt export; i vissa fall exporteras upp till 75 % av produktionen. Produktionen i övrigt består till stor del av instrument, som ingår i andra exportindustriers produkter.

Elektriska mätinstrument produceras icke i Norge.

Den svenska produktionen äger rum vid ett stort och några mycket små företag samt uppgick år 1951 till 7 milj. Skr.

För elektriska mätinstrument har Danmark en vikt tull på 70 D.öre/kg, vilket motsvarar en incidens av 0,5—2,0 %. I Norge och Sverige utgår en värdetull med 15 % av värdet. För ampèremätare och voltmätare är den norska tullen dock 20 %.

Tabell 73. Utrikeshandel med elektriska instrument år 1951
(milj. kr i resp. valuta)

	Danmark	Norge	Sverige
Total export	6,0	..	1,2
Total import	4,9	..	5,0
därav från Danmark	0,4
Norge .. —	—
Sverige —

Dessa instrument är på frilista i Danmark och Sverige men icke i Norge.

Utrikeshandeln med elektriska mätinstrument belyses i tabell 73.

Följande synpunkter på en gemensam nordisk marknad har framkommit vid utskottets branschundersökningar.

De danska branschsakkunniga har uttalat att de var positiva till tanken på en gemensam nordisk marknad under förutsättning av lika tullar gentemot icke-nordiska länder.

De svenska branschsakkunniga har icke heller framfört någon erinran mot en gemensam nordisk marknad, även om de till följd av den högre svenska lönenivån (ca 5 Skr/tim.) var oroliga för den konkurrens, som kan väntas från Danmark.

Elektricitetspriser m. m.

Nuvarande kraftpriser

Vid olika tillfällen under branschdiskussionerna har svenska branschsakkunniga framhållit skillnaden mellan priserna på elektricitet i Danmark, Norge och Sverige. Särskilt är en pris-skillnad mellan Norge och Sverige av betydelse, eftersom båda dessa länder har stor produktion av vissa kraftkrävande varor, vid vilkas tillverkning priset på elektrisk kraft kan sägas avgöra producenternas tillverkningskostnader.

Sedan åren före kriget har förhållandet mellan priset på ur vattenkraft framställd elektricitet och priset på elektri-

Tabell 74. Vattenfallsstyrelsens priser på industrikraft

Abonnerad kvantitet kW	Utnyttjningstid tim./år	Kraftpris i S.öre/kWh	
		I Mellan-Sverige	I Norrland
500	3 000	5,5	5,2
4 000	6 000	3,2	2,3
10 000	8 000	2,2	1,6

citet ur ångkraft, dvs. i sista hand priset på fasta och flytande bränslen, förskjutits till vattenkraftens förmån. Denna förskjutning anses vara av strukturell och varaktig natur — även om förhållandena från tid till annan kan variera något.

Priset för elektrisk kraft i Danmark, som nästan helt saknar vattenkraft och därför är hänvisat till ångkraft, är för alla grupper av förbrukare väsentligt högre än både i Norge och Sverige. I Köpenhamn betalar sålunda industriella förbrukare av högspänd elkraft mellan 7 och 16 D.öre pr kWh allt efter förbrukningens storlek och användningstiden. Utanför Själland ligger priserna väsentligt högre, ofta mellan 10 och 23 D.öre pr kWh.

Vissa tillskott till den danska kraftförsörjningen erhålles genom import av överskottselkraft från Sverige.

Det är svårt att ange representativa kraftpriser för norsk storindustri. Ett betydande antal företag har nämligen egna kraftverk och behöver därför icke köpa kraft. Som exempel på priset i Norge kan nämnas, att norska statens normala kraftpris i dag vid försäljning enligt fasta kontrakt, vid högspänningsleverans och i stora kvantiteter vid 6 000 timmars årlig användningstid för närvarande är 1,17 N.öre/kWh. Detta pris har fastställts på basis av genomsnittskostnaden för gamla anläggningar, som byggts vid en lägre prisnivå, och nya dyrare anläggningar. Vid beräk-

ningen av självkostnaderna har räknats med en räntefot på 3 % och en amorteringsperiod på 30 år. Om samma kalkylprinciper bibehålles, kommer elektricitetspriserna att stiga, alltefter som produktionen vid nya kraftverk, som byggts vid nuvarande höga prisläge, kommer att tillgodose en ökande del av kraftförbrukningen.

Frågan om den framtida prispolitiken beträffande elektricitet har diskuterats i Norge. Förslag föreligger om en höjning till 1,5 N.öre/kWh för kraft från statens kraftverk från och med 1 juli 1954.

I Sverige var Vattenfallsstyrelsens genomsnittspris för industrikraft år 1951 2,20 och 1952 2,36 S.öre/kWh. F. n. tillämpade taxor gav år 1952 i tabell 74 angivna genomsnittspriser för olika stora kraftleveranser:

Vattensfallsstyrelsens nu gällande taxor är avsedda att täcka kostnaden för nyutbyggd kraft vid 4 % räntefot jämte vissa tillägg. Detta bidrager till att det svenska kraftpriset är högre än det norska.

Både i Norge och Sverige har staten förordnat om vissa elektricitetsskatter, som kommer i tillägg till ovan nämnda priser. I Norge utkrävs sålunda en skatt av 0,1 N.öre/kWh för all producerad energi. Efter överföringen kommer avgifterna till följd av överföringsförlusterna att bli något större per kWh överförd energi. — För industrier, som förbrukar mer än 40 000 kWh/år, utgår i Sverige s. k. elskatt med 10 % på deras totala kraftutgifter.

Konkurrensläget för elkraftkrävande industrier

I mycket större utsträckning än den elektrometallurgiska och elektrokemiska industrien i Sverige har motsvarande norska industri egna kraftverk. De ovan redovisade uppgifterna om priset

för elkraft från statliga kraftverk har därför endast begränsat värde för en bedömning av de inbördes konkurrensförhållandena mellan dessa industrier i Norge och Sverige.

Många av dessa norska industriägda kraftverk är icke anslutna till det allmänna kraftnätet, bortsett från att de tillgodose de lokala elektricitetsbehoven. Företagens interna kostnadsfördelning blir därför avgörande för det pris, som företagen vid kostnadsberäkningar åsätter den i egna kraftverk producerade elektriciteten. De företag, som har kraftverk, som byggts vid en lägre prisnivå än den nuvarande, får därigenom en fördel. — I princip har varje företag, vars anläggningar byggts vid lägre prisnivå motsvarande fördelar, jämfört med företag, som måste kalkylera med dagens byggnadskostnader. För elektricitetspriset har detta emellertid särskild betydelse, i det att en förhållandevis stor del av kostnaderna för produktion av elektrisk kraft består av fasta amorteringskostnader.

Även vissa svenska elektrometallurgiska och elektrokemiska industriföretag disponerar emellertid egna kraftverk. Dessa anläggningar torde numera i stor omfattning vara väl nedskrivna. Sådana företag har sålunda i realiteten — om också icke kalkylmässigt — större möjlighet att konkurrera med de norska producenterna än företag, som måste köpa all sin kraft enligt gällande taxor.

Framtida kraftpriser

För de större kraftverk, som i dag bygges i Norge och Sverige, är sannolikt kostnaderna för uppförande av själva kraftverket samt för anläggningarna för vattenreglering av ungefär samma storlek i båda länderna. Eftersom de svenska kraftresurserna överlag ligger på större avstånd från förbrukar-

na än fallet är i Norge, ställer sig kraftöverföringen dyrare i Sverige, vartill kommer större energiförluster vid överföringen. Priskalkylerna för elektricitet är i Sverige baserade på en högre räntefot; dessutom räknar man i Sverige med kortare amorteringstid. Allt detta medför, att det pris, som förbrukaren får betala, för närvarande är högre i Sverige än i Norge.

För en bedömning av den framtida utvecklingen av förhållandet mellan elektricitetspriset i Norge och Sverige föreligger icke något säkrare underlag. Emellertid må framhållas att hittills drygt $\frac{1}{3}$ av Sveriges men endast ca $\frac{1}{6}$ av Norges tekniskt-ekonomiskt utbyggnadsvärda vattenkraftsresurser tagits i anspråk. Utbyggnaden har givetvis i första hand avsett de ekonomiskt mest fördelaktiga projekten. Om den nuvarande takten i utbyggnaden i Sverige upprätthålles, måste det förutsättas, att Sverige inom förhållandevis kort tid kommer att stå inför starkt stigande kostnader. Av allt att döma disponerar däremot Norge fortfarande betydande vattenkraftresurser, som kan utbyggas utan stigande reala kostnader.

De branschsakkunnigas inställning

Danmark och Sverige

Vid utskottets diskussioner med sakkunniga från de olika industribranscherna har de danska och svenska sakkunniga i regel visat ett klart positivt intresse för tanken på en gemensam nordisk marknad. De har sålunda i många fall ansett, att den större hemmamarknaden med likartade konkurrensbetingelser skulle medföra fördelar för deras respektive industrier. Även i en rad fall, där ett borttagande av de inbördes handelshindren icke väntas medföra någon omedelbar förändring av den bestående industriens avsätt-

ningsförhållanden, har man med tanke på framtiden och ur mera allmänna synpunkter ställt sig positiv till en gemensam marknad.

Undantag härifrån har dock funnits och med hänsyn till farhågor för en starkt ökad konkurrens har vissa betänkligheter för Danmarks del framförts av producenterna av fiskkonserver, tekniskt porslin, glasvaror, metallhalvfabrikat, vissa järn- och metallmanufakturvaror samt vissa maskiner. För Sveriges del har av samma anledning betänkligheter framförts främst från vissa elkraftförbrukande industri-ers sida, nämligen av vissa sakkunniga från kväveindustrien och av producenterna av vissa ferrolegeringar. Även beredskapssynpunkter har framförts såsom motivering. Sakkunniga från den svenska sill- och fiskkonserverindustrien har utalat oro för hård konkurrens från Norge.

Vissa industrimän har framhållit sitt intresse av att en gemensam nordisk marknad betraktas icke såsom ett slutmål utan som ett steg på vägen mot en större europeisk marknad.

Norge

Endast på relativt få av de undersökta varuområdena har de norska branschsakkunniga visat intresse för en gemensam nordisk marknad. Detta gäller i första hand varor härrörande från fiskkonserverindustrien och den tunga kemiska industrien samt aluminiumhalvfabrikat och ferrolegeringar. Flera av dessa produkter är tullfria i Norge men det har icke uttalats betänkligheter mot att slopa eventuellt förekommande tullar gentemot Danmark och Sverige.

Inom ett par varuområden, som präglas av expansion på längre sikt, t. ex. inom radioindustrien och plastindust-

rien, synes de norska sakkunniga räkna med både vissa positiva fördelar genom ökad specialisering och vissa övergångssvårigheter, som dock är av mindre omfattning eller som icke kan bedömas på förhand.

Inom de övriga industribranscherna, som representerar en betydligt större del av industrien och där den norska produktionen väsentligen avsättes på hemmamarknaden, synes de norska producenternas betänkligheter vara större än intresset för en gemensam marknad med undantag för vissa mindre varuområden, såsom sågblad och mindre hushållstvättmaskiner.

De betänkligheter som gör sig gällande inom de undersökta hemmamarknadsindustrierna i Norge är av något olika karaktär och varierar från bransch till bransch.

För tunga och svårtransportabla produkter såsom betongvaror och tegel spelar tullsatserna liten roll och verkningarna på produktionen av deras borttagande kommer knappast att bli betydande.

Inom grönsaks- och fruktkonserverindustrien, möbelindustrien, glasbruken, porslins- och fajansindustrien, läder- och skoindustrien, textil- och konfektionsindustrien och en stor del av de undersökta områdena av järn- och metallmanufakturindustrien och verkstadsindustrien räknar de norska sakkunniga med att den norska industrien kommer att ha svårt att upprätthålla sin produktion på en gemensam marknad och att den i några fall kommer att gå tillbaka. Den norska produktionen på dessa områden är i regel skyddad av högre tull än motsvarande produktion i Danmark och Sverige. De sakkunniga har anfört, att den danska och i synnerhet den svenska industrien är starkare utbyggd på dessa områden än den norska samt att de danska och svenska indust-

rierna redan har en i många fall betydande export, medan den norska produktionen som regel beräknats täcka endast en större eller mindre del av den norska hemmamarknaden. De norska företagen har ofta icke någon försäljningsorganisation i Danmark och Sverige.

Norska branschskunniga har framhållit att det under sådana förhållanden är svårt att upparbeta en försäljning i de andra länderna av många produkter, även om dessa är konkurrenskraftiga i fråga om pris och kvalitet. Det har också inom vissa branscher hävdats, att nationella köpvanor, integration mellan producentledet och handelsledet samt liknande förhållanden kommer att försvåra försäljning av norska varor på den svenska marknaden. Ett speciellt förhållande rör elektriska motorer, av vilka övervägande delen produceras på utländsk licens, som icke tillåter export till Danmark och Sverige. På grund av här nämnda förhållanden anser en del av de norska sakkunniga, att en gemensam marknad endast inom vissa speciella varugrupper skulle skapa ökad avsättning för norska produkter.

Vissa sakkunniga har framfört betänkligheter med motivering att en större eller mindre del av de norska företagen för närvarande icke kan antagas vara konkurrenskraftiga på en gemensam marknad.

I första hand har framhållits att vissa industrier i Norge är förhållandevis nya eller icke har nått samma grad av utveckling som motsvarande industrier i Danmark och Sverige.

I andra hand har man inom vissa norska industrier anfört olikheter i försörjningsvillkoren för råvaror och produktionsmedel till följd av olika tullsatser, importrestriktioner och interna avgifter m. m. Beträffande t. ex. frukt-

och grönsakskonserver framhölls att den norska produktionen icke var konkurrenskraftig, emedan råvarorna i Norge är dyrare än i de andra två länderna, bl. a. till följd av den förda norska jordbrukspolitik.

Vidare har sakkunniga inom vissa branscher erinrat om att industrien i Norge i motsats till den svenska, stagnerade under kriget och att under återuppbyggnadstiden efter kriget utbyggnaden av handelsflottan och exportindustrin samt uppbyggnaden av de krigshärjade områdena haft prioritet framför en stor del av hemmamarknadsindustrin, som fick starkt begränsade investeringsmöjligheter. Under de senaste åren har förhållandena något förbättrats, särskilt beträffande maskiner och annan produktionsutrustning, men det har från flera industrier påpekats, att byggnads- och importrestriktionerna alltjämt hindrar moderniseringen.

Från en rad industriers sida har vidare framhållits att höga skattesatser och stränga avskrivningsregler samt delvis också prispolitiken i Norge försvårat den finansiella konsolideringen av företagen; detta bidrar till att ge dessa industrier ett svagare utgångsläge i förhållande särskilt till svensk industri.

I enstaka branscher har det framförts, att lokaliseringen av industrien kan medföra speciella problem. Bl. a. gäller detta läderindustrin, porslins- och fajansindustrin, möbelindustrin samt textil- och konfektionsindustrin, där åtskilliga företag ligger på betydande avstånd från huvudmarknaderna och på platser där de är av väsentlig betydelse för ortens ekonomi. Om konkurrensen till följd av en gemensam marknad skulle medföra att produktionen måste inskränkas, vore möjligheterna för annan sysselsättning i berörda områden ofta starkt begränsade.

Norska sakkunniga inom vissa industrier har givit uttryck för att betänkligheterna skulle bli mindre om den gemensamma marknaden kunde införas vid ett senare tillfälle eller efter en övergångstid. Detta har framförts av de branschsakkunniga inom bl. a. färg- och fernissindustrien, möbelindustrien, produktionen av kvalitetsstål och lantbruksmaskiner; de sakkunniga har dock i regel icke kunnat yttra sig om hur lång övergångstiden borde vara.

Vissa branschsakkunniga har uttalat

intresse för tekniskt och fackligt samarbete mellan industrierna, utbyte av halvfabrikat mellan företagen, fackutbildning m. m. såsom ett första steg i ett samarbete mellan de tre länderna.

En synpunkt, som också framkommit, är att en gemensam marknad med preferens för de andra nordiska länderna kan utlösa motåtgärder från utomstående länder och att sådana åtgärder kan få ogynnsamma verkningar på Norges export till icke nordiska länder.

Fackföreningsrörelsen och det nordiska ekonomiska samarbetet

Det fackliga ekonomiskottets rapport

Sedan det gemensamma nordiska utskottet i januari 1950 avgivit sin preliminära rapport till regeringarna, beslöt de nordiska ländernas fackliga huvudorganisationer vid en konferens i maj samma år att tillsätta ett expertutskott bestående av ekonomerna Jörgen Paldam, Danmark, Odd Göthe, Norge och Nils Kellgren, Sverige, med uppdrag att från fackliga utgångspunkter undersöka möjligheterna för ett vidgat nordiskt ekonomiskt samarbete. Ekonomiskottet avgav i september 1950 en rapport till De samvirkende Fagforbund i Danmark, Arbejdernes faglige landsorganisasjon i Norge och Landsorganisationen i Sverige. I det följande redovisas innehållet i denna rapport.¹

Ekonomiskottets principinställning

Det fackliga ekonomiskottet har i sin diskussion om nordiskt ekonomiskt samarbete utgått från sysselsättningsproblemet. Ekonomiskottet säger här om:

”Vi bygger på tanken att de tre ländernas fackliga organisationer är eniga om att huvudmålet för den ekonomiska politiken skall vara hög, jämn och produktiv sysselsättning. Denna målsättning synes hittills spelat alltför liten roll i de praktiska diskussionerna om europeiskt och internationellt samarbete. Risk kan därför föreligga att fördelarna vid en internationell arbetsför-

delning på längre sikt går om intet, därför att länderna importerar arbetslöshet i stället för välstånd. Enigheten i fråga om målet för den ekonomiska politiken är särskilt utpräglad inom de fackliga organisationerna i Norden. Detta skapar särskilt goda förutsättningar för ett samarbete på det ekonomiska planet men betyder självfallet inte, att de nordiska länderna vill isolera sig från det internationella samarbetet. Det är uppenbart att den ur internationell synpunkt relativt höga levnadsstandarden i Norden vilar på att man här i större grad än i andra länder kunnat åtnjuta fördelarna av den internationella arbetsfördelningen.

Nordens starka beroende av utlandet minskar å andra sidan självfallet också möjligheterna att upprätthålla den fulla sysselsättningen vid en internationell depression. Det synes då ligga nära till hands att åtgärderna för att möta en depressions påfrestningar samordnas, så att en nedgång i sysselsättningen skall kunna mötas vid Nordens gränser och icke som under tidigare nedgångsperioder vid varje enskilt lands gränser. Ett vidgat ekonomiskt samarbete under goda konjunkturen synes främja dylika åtgärder och göra det möjligt att med mera effektiva medel än tidigare använda bekämpa en depression.”

¹ ”Nordiskt ekonomiskt samarbete”, utgiven av Landsorganisationen i Sverige år 1952 i serien ”Aktuella frågor” (nr 17).

Den ekonomiska huvudfrågan i de tre länderna

Ekonomutskottet har ställt sig följande fråga: Vilket faktiskt ekonomiskt utgångsläge har de tre länderna för att på längre sikt öka levnadsstandarden och bevara den fulla sysselsättningen?

Danmarks svåraste ekonomiska problem är att få utlandsvalutorna att räcka för den nödvändiga importen. Hög sysselsättning och en väsentlig ökning av levnadsstandarden för tidigare lågavlönade befolkningsgrupper, såsom lantarbetare, småbönder och fiskare, har fört förbrukningen och därmed importen upp på en nivå, som med svårighet kan förenas med landets nuvarande ekonomiska struktur. Lösningen ligger, säger ekonomutskottet, i en ändring av landets ekonomiska struktur genom ökad industrialisering och större export av industrivaror samt en effektivisering av produktionen.

För Norges vidkommande har det efter det andra världskriget förelegat ett extraordinärt investeringsbehov, som täckts genom valutatillskott från andra länder och genom en återhållsam inhemsk förbrukningspolitik. För framtiden kommer Norge att ha investeringsbehov, som i väsentlig omfattning endast kan täckas genom valutatillskott från utlandet. Samtidigt kommer kraven på en högre konsumtionsstandard att öka som följd av den stigande produktionen och den fulla sysselsättningen. Betalningsproblemet gentemot utlandet kommer att bestå ända till dess att Norge utbyggt sina vattenkraftkällor och uppbyggt en industri, som har speciella förutsättningar i billig elektrisk kraft.

Beträffande Sverige, säger ekonomutskottet, förefaller det sannolikt, att betalningsbalansfrågorna för framtiden icke skall bereda större svårigheter.

Den centrala frågan synes framförallt vara hur den fulla sysselsättningen med krav på standardhöjning på alla områden, bl. a. investeringar och konsumtion, skall kunna förenas med kravet på ett stabilt penningvärde.

Förslag om en nordisk investeringsbank

Vid studiet av frågan om det nordiska ekonomiska samarbetet har det stått klart för ekonomutskottet, att det föreligger långt större möjligheter att lösa dessa långtidsproblem genom ett vidgat industriellt samarbete, än vad som i allmänhet framgått av den tidigare diskussionen i tullunionsfrågan.

I det industriella samarbetet (och i viss utsträckning även inom jordbruket) finns det enligt ekonomutskottets mening i praktiskt hänseende mer att vinna än genom ett handelspolitiskt samarbete, även om betydelsen av t. ex. borttagandet av tullar eller kvantitativa restriktioner icke undervärderas. Det senare betraktas emellertid av ekonomutskottet som ett komplement till och ett stöd för det industriella samarbetet.

Ekonomutskottet har den uppfattningen, att Sverige är det av de tre nordiska länderna, som med någorlunda säkerhet synes kunna lösa de yttre betalningsfrågorna och därmed kunna upprätthålla en hög ekonomisk aktivitet. Det är också det land, som måste bära huvudbördan, när det gäller att finansiera investeringarna i de två andra länderna. Detta behöver icke innebära någon nackdel för Sverige vare sig på kortare eller längre sikt. Det kan ur svensk inre ekonomisk synpunkt vara ett intresse att i ett läge, då arbetskraftstillgångarna är begränsade, utvidga den ekonomiska aktiviteten i de nordiska grannländerna, där den produktiva befolkningen icke synes ha så rationell sysselsättning som i Sverige.

Härvid förutsättes dock, att arbetsmarknaden befrias från nuvarande hinder, så att arbetskraften fritt kan röra sig mellan de tre nordiska länderna.

En samverkan på investeringsområdet tänkes kunna utformas på två olika sätt: antingen kan Sverige lämna direkta krediter till de två andra länderna eller också tillsammans med dem söka åstadkomma sådana villkor för det industriella samarbetet, att all företagsamhet i de tre länderna blir intresserad och uppmuntrad att vidtaga åtgärder som främjar detta samarbete. Ekonomutskottet rekommenderar en kombination av dessa två typer av åtgärder. I vissa fall kan det vara att föredraga, att man genom långtidskontrakt med statsgaranti säkrar utbyggnaden av en viss industri och avsättningen för dess produkter. I andra fall torde det vara lämpligt att företagen själva finansierar sina investeringar. Ekonomutskottet anser, att det mest effektiva sättet för att åstadkomma ett praktiskt samarbete skulle vara att upprätta en *nordisk investeringsbank*, där statliga och privata intressenter tillskjuter kapital för finansiering på fördelaktiga villkor av nordiska investeringsobjekt. Ett allmänt villkor för utlåning skulle vara, att en faktisk industriell arbetsfördelning kommer till stånd mellan såväl äldre som nyare företag.

Ekonomutskottet understryker, att möjligheten att avskaffa tullhindren i Norden till väsentlig del sammanhänger med möjligheterna att effektivera sådana företag i Norden, som i särskilt hög grad skulle påverkas av konkurrensen från annat land. Investeringsverksamhet över varje enskilt lands gränser får därför tillmätas stor vikt även för tullfrågans lösning. Det synes rimligt, att respektive regeringar i sin allmänna politik tar tillbörlig hänsyn till de projekt, som skulle komma till stånd genom

bankens verksamhet. Denna bör även avse jordbruket. Ett större samarbete över gränserna skulle helt säkert kunna främja jordbruket i de nordiska länderna, samtidigt som konsumenterna i Norge och Sverige skulle få större garanti för att det stöd jordbruket får, gives en rationell utformning.

Ekonomutskottet har till sin rapport fogat ett utkast till utformning av en nordisk investeringsbank.

Ekonomutskottets rekommendation i tullfrågan

Ekonomutskottet erinrar i sin rapport om vissa olikheter i den ekonomiska lagstiftningen i de tre nordiska länderna och framhåller, att man måste gå fram i etapper, om man skall söka uppnå större likhet, något som i hög grad är önskvärt och i betydande omfattning också en förutsättning för ett vidgat nordiskt ekonomiskt samarbete. Det första område, som blir aktuellt, är borttagandet av nuvarande hinder för nordisk samhandel. Bland sådana hinder nämner ekonomutskottet tullarna och de därmed jämställda kvantitativa restriktionerna för samhandeln.

Ekonomutskottet rekommenderar, att tullarna snarast möjligt avskaffas på de områden där detta kan ske med ringa olägenhet. Ekonomutskottet anser det vidare lämpligt, att man samtidigt avskaffar tullhindren på något annat område, där förhållandena är ömtåligare och mera diskutabla i syfte att därmed vinna praktiska erfarenheter för en bedömning av tullfrågans faktiska innebörd och räckvidd.

I detta sammanhang uttalar ekonomutskottet såsom önskemål, att de fackliga organisationerna beredes tillfälle att delta i diskussionerna i tullfrågan.

Yrkessekretariatens synpunkter

Ekonomutskottets rapport har diskuterats i åtskilliga av de nordiska yrkes-

sekretariatet. Därvid framkomna synpunkter kan sammanfattas på följande sätt.

Samtliga yrkessekretariat har visat positivt intresse för ett vidgat nordiskt ekonomiskt samarbete och anslutit sig till rapportens huvudlinjer såväl när det gäller tullfrågan som beträffande förslaget om en nordisk investeringsbank. I flera fall har man beslutat ta upp tullfrågorna till närmare och mera ingående behandling. Detta gäller framför allt fackförbund med medlemmar verksamma inom respektive hemmamarknadsindustrier. Betydelsen av en fri nordisk arbetsmarknad har framhållits av flera yrkessekretariat. I några fall har man uttalat önskemål om att ett speciellt fackligt sekretariat skulle upprättas för beredning av frågor rörande nordiskt samarbete.

Utskottets konferens med de fackliga huvudorganisationerna

I december 1953 hölls i Köpenhamn en konferens mellan det gemensamma nordiska utskottet och ledningen för de fackliga huvudorganisationerna i Danmark, Norge och Sverige.¹ Från utskottets sida lämnades en redogörelse för syftet med och innebörden av en gemensam nordisk marknad samt för uppläggningsen av utskottets arbete. Representanterna för de fackliga huvudorganisationerna anmodades framlägga sina synpunkter på en gemensam nordisk marknad och dess inverkan på sysselsättning och lönepolitik i de tre länderna. I det följande redovisas de av fackföreningsrörelsens ledare vid konferensen framförda synpunkterna på en gemensam nordisk marknad och dess inverkan på sysselsättningen; lönefrågorna behandlas i nästa avsnitt.

Sysselsättningen

Från *dansk* sida uttalades, att den danska fackföreningsrörelsen vore po-

sitiv till arbetet med att söka skapa en gemensam marknad. Man uttryckte den förhoppningen, att man i detta spörsmål nu skulle komma från teori till verklighet. En gemensam arbetsmarknad vore ett värdefullt underlag för en gemensam varumarknad. En gemensam arbetsmarknad vore även i och för sig värdefull såsom ett medel att höja levnadsstandarden samt att upprätthålla hög sysselsättning i olika konjunkturlägen. Det skulle vara alltför schematiskt att tro att konkurrensförhållandena på en gemensam marknad skulle bli sådana att all järn- och metallindustri skulle förläggas till Sverige och att hela norska industrigrenar skulle försvinna. Förskjutningarna i industriens nuvarande struktur skulle i varje fall på kort sikt antagligen bli ganska små.

Från *norsk* sida framhölls, att frågan om upphävandet av tullar och kvantitativa restriktioner mellan Danmark, Norge och Sverige i syfte att skapa en gemensam varumarknad vore för Norge i första hand en sysselsättningsfråga. Man var i Norge rädd för, att en ökad konkurrens från Danmark och Sverige skulle medföra arbetslöshet i flera norska hemmamarknadsindustrier. Särskilt fruktade man konkurrensen från den svenska industrien, som kunnat utbyggas och rationaliseras bland annat tack vare den större svenska hemmamarknaden och det förhållandet, att en stor del av den svenska in-

¹ Från fackföreningsrörelsen deltog:

Danmark: ordföranden i De samvirkende Fagforbund Eiler Jensen, och dess vice ordförande Ejnar Nielsen samt kontorschef Jörgen Paldam, Arbejderbevægelsens erhvervsråd.

Norge: ordföranden i Arbejdernes Faglige Landsorganisasjon Konrad Nordahl, dess vice ordförande P. Mentsen och cand. oecon. Kjell Holler.

Sverige: ordföranden i Landsorganisationen Axel Strand och fil. kand. Nils Kellgren samt ordföranden i Metallindustriarbetareförbundet Arne Geijer.

dustrien också arbetade för export. Inom norsk fackföreningsrörelse vore man emellertid inte uteslutande negativ till tanken på en gemensam nordisk marknad. Man ansåg, att man kunde vidtaga den konkreta åtgärden att som ett experiment införa en gemensam marknad för några av de branscher, där de inbördes konkurrensförhållandena var något så när lika.

Från *svensk* sida gav man uttryck för den uppfattningen att en gemensam nordisk marknad skulle medföra fördelar för alla parter. Levnadsstandarden skulle komma att stiga och möjligheterna öka för en konjunkturutjämnande politik. Man ansåg, att fördelarna med en gemensam marknad ganska snart skulle bli uppenbara. Eftersom ca $\frac{2}{3}$ av de till Landsorganisationen i Sverige anslutna arbetarna icke skulle komma att beröras av en gemensam nordisk marknad (bl. a. träindustri, stats- och kommunalanställda, handel och transportväsen, grafisk industri och byggnadsindustri) vore det icke sannolikt, att det på kort sikt skulle uppkomma några större svårigheter. Däremot skulle på litet längre sikt uppkomma betydande fördelar i form av möjligheter till en mera rationell produktion. Inom Landsorganisationen var man både i princip och praktik positivt inställd till en gemensam marknad mellan Danmark, Norge och Sverige. Detta innebar dock icke, att man var blind för de svårigheter som kunde uppstå på sina håll; man ansåg dock, att dessa svårigheter borde kunna bemästras, om de inbördes tullarna och kvantitativa restriktionerna upphävdes successivt.

Löneförhållandena

Som tidigare nämnts blev även lönefrågorna föremål för diskussion vid utskottets konferens med fackföreningsrörelsen.

Från *dansk* sida uttalades, att fackföreningsrörelsen icke ansåg, att nuvarande löneskillnader mellan Danmark, Norge och Sverige kunde väntas innebära allvarligare olägenheter vid införandet av en gemensam nordisk marknad. Man hänvisade därvid till att det redan nu inom de olika länderna förelåg betydande lönedifferenser. Som följd härav och eftersom Danmark, Norge och Sverige har i huvudsak samma lönenivå, ansåg man från dansk sida, att de nuvarande löneförhållandena icke kunde utgöra något hinder för en gemensam marknad.

Från *norsk* sida framhölls, att man hade samma nominallöner över hela landet, bortsett från att i Oslo tillämpades ackordslöner i något större utsträckning än i det övriga Norge. Då emellertid levnadskostnaderna icke sällan var väsentligt lägre på landsbygden än i Oslo, var reallönerna högre på landsbygden. Man måste också ta hänsyn till andra förhållanden såsom olika system för ersättning för övertidsarbete, vissa helgdagar och semestrar samt arbetstidens längd. Alla dessa omständigheter måste beaktas, då man jämför de tre ländernas löne- och produktionskostnadsnivåer. Från norsk sida framhölls också, att vissa allmänna avgifter i Norge inräknades i prisindex. Detta medförde en tendens till högre prisnivå, även om statens inkomster av dessa avgifter delvis motsvarades av statliga subventioner.

Från *svensk* sida anfördes, att nuvarande olikheter i lönenivån mellan Danmark, Norge och Sverige icke skulle komma att medföra några allvarligare problem för en gemensam marknad. Inom Sverige förelåg sålunda redan nu en betydande spännvidd mellan industriarbetarlöner inom olika delar av landet. För statliga löner var sålunda spännvidden mellan högsta och

lägsta dyrort 16 % — från och med 1 januari 1954 12 % — och för industriarbetarlönerna var motsvarande spännvidd ca 25 %. Lönerna var särskilt låga på landsbygden i Skåne och i vissa delar av Småland. Eftersom de tre ländernas fackliga huvudorganisationer strävade efter att i lönerörelserna i huvudsak hålla takt med varandra, trodde man på svensk sida inte, att skillnaderna i lönenivå skulle komma att försvåra en gemensam varumarknad.

De nordiska fackliga huvudorganisationernas uttalande

Efter konferensen med det gemensamma nordiska utskottet beslöt de nordiska fackliga huvudorganisationerna tillstålla utskottet följande uttalande.

”I förbindelse med förhandlingerne i Köbenhavn den 16 december 1953 med det statslige fællesudvalg for økonomisk samarbejde i Norden skal de nor-

diske landsorganisationer udtale sin positive tilslutning til, at der tilvejebringes et udvidet nordisk marked.

Fagbevægelsen i Norden udtaler sin anerkendelse af det arbejde, som det statslige udvalg har udført, og er for sit vedkommende parat til at gøre en indsats for at give det nordiske økonomiske samarbejde et konkret indhold og en positiv retning.

De praktiske forudsætninger for dette samarbejde er kommet til udtryk i den rapport, som det nordiske faglige økonomiudvalg har afgivet til landsorganisationerne.

Vi henstiller, at det statslige udvalg tager hensyn til de i rapporten indeholdte synspunkter, og at selve rapporten bliver publiceret i udvalgsprotokollen.

Landsorganisationerne finder det naturligt, at der opretholdes stadig kontakt mellem økonomiudvalget og det fælles nordiske statslige udvalg.”

Förhållanden av betydelse för en gemensam nordisk marknad

Innebörden av en gemensam marknad

Med begreppet "gemensam nordisk marknad" avser utskottet ett system, enligt vilket i Danmark, Norge och Sverige framställda varor fritt kan passera gränserna mellan de tre länderna utan hinder av tullar (och importavgifter) eller kvantitativa restriktioner. En gemensam marknad i denna mening kan införas för samtliga varor eller endast för ett urval av varor.

För de nordiska ländernas nuvarande näringsliv innebär etableringen av en gemensam marknad en utvidgning av hemmamarknaden att omfatta även övriga deltagande länder. Detta medför ökad konkurrens på den tidigare, nationellt avgränsade marknaden, därest denna tidigare skyddats av tullar eller importrestriktioner, samt möjligheter till ökad arbetsfördelning och specialisering mellan länderna. I vilken utsträckning dessa möjligheter kan utnyttjas, kommer att variera från varuområde till varuområde och från land till land. En annan viktig sida av den gemensamma marknaden är att den rymmer större möjligheter att uppta ny produktion inom områden, där den nuvarande hemmamarknaden är alltför begränsad för produktion i konkurrenskraftig skala. Frånvaron av tullar och andra handelshinder mellan de tre länderna kommer även att gynna gemensamma investeringar, exempelvis genom att en storindustri, som tillkom-

mer genom kapitaltillskott från de tre länderna och är avsedd att täcka den gemensamma marknads behov, kan förläggas till det av de tre länderna, som kan antagas ha de relativt bästa förutsättningarna.

På dessa olika vägar kan en gemensam marknad bidra till att stärka de tre ländernas internationella konkurrensförmåga.

Om tullar och kvantitativa restriktioner i ett av de nordiska länderna upphäves gentemot de andra nordiska länderna, samtidigt som de upprätthålles gentemot utomstående länder, kommer de varor som produceras i de nordiska länderna att få en förmånligare ställning än varor från andra länder. Detta kan medföra en tendens till att importen av varor från utomstående länder ersättes av import från grannländerna, varvid ländernas bytesförhållande i utrikeshandeln kan påverkas. På grund av den stora betydelse som de internationella ekonomiska förbindelserna har för de tre länderna är det av vikt, att en gemensam marknad utformas på sådant sätt, att den icke medför skadliga konsekvenser för dessa förbindelser. Utvecklingen av de nordiska ländernas handel med utomstående länder kommer främst att bero på höjden av de tullar och omfattningen av de kvantitativa restriktioner, varmed dessa länder omger den gemensamma marknaden. På längre sikt behöver en sådan

marknad icke medföra att Nordens handel med andra länder blir mindre än vad den eljest skulle ha varit. Syftet med en gemensam nordisk marknad är nämligen att öka de deltagande ländernas produktionsförmåga genom en effektivisering av deras näringsliv; den ökning av de nordiska ländernas nationalinkomst, som härigenom kan förväntas, torde få ett positivt inflytande på handeln med utomstående länder.

Införandet av en gemensam marknad måste sålunda bedömas med utgångspunkt dels från den betydelse en gemensam marknad kan få för att effektivisera produktionen i vart och ett av de tre nordiska länderna och dels från de verkningar den kan få för samhandeln mellan de nordiska länderna samt mellan dessa och utomstående länder. Dess värde kan därför icke bedömas endast med utgångspunkt från den större eller mindre ökningen av den inbördes handeln.

Varje sammansmältning av flera nationella marknader kommer att medföra anpassningsproblem, eftersom ett skydd för hemmamarknaden, som existerat under lång tid, påverkat den ekonomiska strukturen. Anpassningssvårigheterna blir mindre, ju mer ensartade de deltagande länderna är med hänsyn till levnadsstandard, ekonomisk lagstiftning och ekonomisk politik. Sett i ett internationellt perspektiv är skillnaderna mellan de nordiska länderna på dessa områden otvivelaktigt relativt små. På många områden har ett nära samarbete redan inletts. Det är även klart att en fullständig överensstämmelse mellan de deltagande länderna i nämnda hänseenden icke rimligtvis kan uppställas såsom förutsättning för en sammansmältning av marknaderna. Redan nu existerar i skilda landsdelar inom vart och ett av de nordiska länderna skiljaktigheter i skattetryck, löner, lev-

nadsstandard o. s. v., utan att detta anses vara något större hinder för en fri marknad inom landet.

Vid utskottets branschundersökningar och diskussioner med industrisakkunniga har det varit möjligt att få ett konkret underlag för en bedömning av vissa med en gemensam marknad sammanhängande problem.

I den följande framställningen diskuteras först vissa generella ekonomiskpolitiska förhållanden, som är av betydelse för näringslivet som helhet; därefter omtalas vissa speciella förhållanden, vilkas betydelse är begränsad till enskilda branscher. Ett särskilt avsnitt ägnas vissa administrativa och ekonomiska problem, som hänför sig till användningen av tullar och kvantitativa restriktioner gentemot omvärlden för de varor, som omfattas av den gemensamma nordiska marknaden.

Allmänna ekonomiska förhållanden av betydelse för en gemensam marknad

När möjligheterna att införa en gemensam marknad diskuteras, händer det inte sällan, att debatten koncentreras kring svårigheterna på kort sikt; de gynnsamma förutsättningarna och de mera långsiktiga verkningarna av den gemensamma marknaden kommer däremot lätt i bakgrunden. Här skall därför först i största korthet anges vissa av dessa gynnsamma förutsättningar, som framstår såsom särskilt värdefulla.

I Danmark, Norge och Sverige talas praktiskt taget samma språk och gemenskapen på det kulturella området är stark. På civillagstiftningens, särskilt handelsrättens, område har samarbetet gamla anor. Man har nu uppnått passfrihet mellan länderna och i praktiken är arbetsmarknaden gemensam. På sociallagstiftningens område finnes en stark överensstämmelse och genom avtal mellan länderna har de sociala för-

månerna i stor utsträckning gjorts ömsesidigt gällande inom det nordiska området. Mellan de tre ländernas politiska partier, fackföreningsrörelser och industriorganisationer råder goda förbindelser och ett nära samarbete förekommer mellan enskilda näringsgrenar och företag.

Den skillnad i lönenivå, som vid nu gällande växelkurser föreligger för industriarbetare i Danmark, Norge och Sverige, måste anses som relativt liten i jämförelse med de olikheter i lönenivå som man kan konstatera för en rad andra grupper av länder. Denna relativa överensstämmelse i lönenivåerna är av den största betydelse för en friktionsfri sammanjämkning av de tre ländernas ekonomiska liv i samband med införandet av en gemensam marknad.

Föreliggande statistiska upplysningar visar, att industriarbetarlönerna överlag är högst i Sverige och att de danska lönerna i flera industrier är högre än de norska; siffrorna synes dock icke förrycka helhetsintrycket att skillnaderna icke är särskilt stora.

I följande uppställning¹ redovisas den relativa timförtjänsten under år 1952 för vissa grupper av arbetare i Danmark och Sverige i jämförelse med lönerna för motsvarande arbetargrupper i Norge (Norge = 100). Lönerna har omräknats efter följande kurser: Dkr = 1,036 Nkr, Skr = 1,383 Nkr.

Såväl denna lönestatistik som tidigare återgivna uttalanden från fackföreningsrörelsens ledande män visar, att löneläget med dess stora betydelse för prisnivån är en gynnsam faktor vid en bedömning av möjligheten att införa en gemensam nordisk marknad. De svenska branschskunniga har med något enstaka undantag ej heller framfört några betänkligheter med hänsyn till den högre lönenivån i Sverige. Inom Benelux synes en betydande skill-

	Danmark	Sverige
Livsmedelsindustri	99,7	121,0
Härav:		
Slakteriarbetare	84,4	112,0
Bagare och konditorer	93,6	115,8
Arbetare i choklad- och karamellfabriker . . .	83,2	106,3
Dryckesvaruindustri . . .	98,8	110,1
Härav:		
Arbetare i öl- och mineralvattensfabr. . .	105,5	119,4
Textilindustri	102,8	111,0
Skoindustri och annan beklädnadsindustri	109,2	116,4
Träförädlingsindustri . . .	94,3	118,7
Härav:		
Arbetare i pappers- och pappfabriker	95,9	118,0
Arbetare i pappersvaru- och pappvaruindustri	90,9	110,0
Läderindustri	110,0	116,5
Härav:		
Arbetare i lädervaruindustri	101,8	108,0
Gummivaruindustri	106,3	121,5
Kemisk-teknisk industri . .	90,1	115,9
Härav:		
Arbetare i olje- och fettindustri	90,9	114,0
Arbetare i färg- och fernissindustri	102,3	130,2
Metallindustri	101,9	126,5

nad i löne- och prisnivå mellan Belgien och Nederländerna ha medfört svårigheter för en friktionsfri anpassning till den gemensamma marknaden.

Slutligen skall också särskilt understrykas, att upprätthållandet av den fulla sysselsättningen är ett av de främsta målen för den ekonomiska politiken i alla tre länderna. Denna enhetlighet i den primära målsättningen är en mycket betydelsefull grundval för en gemensam marknad.

Vid utskottets branschundersökningar har framhållits vissa olikheter i de tre ländernas ekonomiska läge och politik, som kan försvåra införandet av

¹ Beräkningarna har verkställts av Norges statistiska centralbyrå, som riktar uppmärksamheten på att de föreliggande siffrorna icke för alla grupper kan utgöra underlag för säkra jämförelser.

en sådan gemensam nordisk marknad. Uppmärksamheten har därvid särskilt riktats på vissa ekonomiska förhållanden i Norge.

Som nämnts i kapitel 3 har flera norska industrisakkunniga givit uttryck för betänkligheter, bl. a. med hänvisning till att norsk industri stagnerade under kriget och att den kunnat investera endast i begränsad omfattning. De har vidare åberopat, att beskattningen och särskilt avskrivningsreglerna är strängare i Norge än i Danmark och Sverige samt att prisregleringen varit speciellt sträng i Norge.

Det faller helt utanför utskottets uppgifter att uttala sig om respektive länders ekonomiska politik. De norska ombuden har emellertid lämnat följande upplysningar om den ekonomiska utvecklingen i Norge efter kriget.

”Norge hade vid krigets slut sämre utgångsläge än Danmark och Sverige till följd av de betydande direkta krigsskadorna och förslitningen av realkapitalet. Den ekonomiska politiken under återuppbyggnadsperioden tog i första hand sikte på att koncentrera investeringarna till sjöfarten och exportindustrin. På grund av nödvändigheten att begränsa den totala omfattningen av investeringarna kunde däremot hemmamarknadsindustrin tillåtas investera endast i begränsad utsträckning.

Under de senaste åren har förhållandena betydligt förbättrats i vad avser investeringar i maskiner och andra produktionsmedel men endast i mindre grad i vad avser byggnader. Dessa investeringar har emellertid ägt rum vid en betydligt högre kostnadsnivå än under de första efterkrigsåren. Samtidigt har möjligheterna till skattefria avskrivningar begränsats och företagsbeskattningen skärpts. Vissa hemmamarknadsindustrier har därför endast i ringa omfattning kunnat utnyttja de

första efterkrigsårens gynnsamma avsättningsförhållanden och låga kostnadsnivå till modernisering och snabb avskrivning av gjorda investeringar.”

Av branschundersökningarna framgår att hemmamarknadsindustrierna i Norge, oavsett vad orsaken härtill kan vara, på en rad områden synes vara mindre moderniserade eller utbyggda än motsvarande industrier i Danmark och Sverige. För att en gemensam marknad icke skall medföra allvarliga störningar för den norska ekonomien, t. ex. i form av sysselsättnings- och betalningsbalanssvårigheter, bör det enligt utskottets mening skapas möjligheter för erforderliga investeringar inom norsk industri. Man kan icke räkna med att det kapitalbehov, som därigenom uppstår, helt skall kunna täckas av norska resurser.

Beträffande de tre ländernas allmänna ekonomiska politik vid en gemensam marknad vill utskottet framhålla, att man icke kan kräva, att politiken skall få helt lika utformning. Valuta- och handelspolitik, investerings- och sysselsättningspolitik och därmed penning- och finanspolitik är led i ländernas allmänna ekonomiska politik och måste bedömas med hänsyn till den totala verkan på samhällsekonomin och därmed även på löne- och prisnivån. Det är emellertid klart, att det kommer att uppstå problem vid en framtida gemensam nordisk marknad, om den ekonomiska politiken i de tre länderna i sina verkningar skulle skilja sig så mycket, att konkurrensförhållandena mellan de tre ländernas industrier radikalt förskjutes till nackdel för det ena eller andra landets näringsliv. Det kommer därför att bli nödvändigt, att de tre länderna i högre grad än hittills utformar sin allmänna ekonomiska politik med hänsyn till en gemensam marknad.

Speciella förhållanden

Råvaruförutsättningar

Både Danmark, Norge och Sverige måste täcka större delen av sin förbrukning av en rad viktiga råvaror genom import. Försörjningsförhållandena — beträffande priser, kvaliteter och kvantiteter — för dessa råvaror är i stort sett lika för de tre länderna.

Under branschmötena har dock för några varuområden framhållits vissa olikheter i försörjningen med råvaror, nämligen:

1. *Naturbetingade olikheter.* Dessa olikheter kan bero på skiljaktigheter i de naturliga förutsättningarna beträffande tillgången, t. ex. på ekonomiskt utbyggbara vattenkraftsresurser med därav följande lägre priser på elkraft eller på rikliga förekomster av järnmalm och timmer. Naturbetingade olikheter i råvaruförsörjningen förekommer bl. a. inom konservindustrin, kemisk industri samt järn- och metallmanufakturindustrin.

2. Olikheter kan uppstå därigenom att de tre länderna har *olika tullsatser eller kvantitativa restriktioner* gentemot icke-nordiska råvaruleverantörer. Som exempel kan nämnas, att det i Danmark och Sverige råder tullfrihet för ull, varför den norska ulltullen på en gemensam nordisk marknad kommer att medföra ogynnsamma verkningar för den norska textilindustrin.

3. Olikheter kan uppstå, därest den gemensamma nordiska marknaden icke bringas att omfatta de branscher som framställer *råvaror och halvfabrikat* för de varuområden, som öppnas för fri inbördes konkurrens. Således är t. ex. textilindustrin råvaruleverantör för konfektionsindustrin samt för gummiindustrin, som använder textildock vid framställning av bil- och cykeldäck. Vidare ingår garveriindust-

riens produkter såsom ett väsentligt omkostnadselement vid produktionen av skor.

4. Olikheter kan uppstå på grund av *statlig prisdiskriminering* mellan hemmamarknadspriser och import- eller exportpriser för råvaror. Som exempel på *lägre* hemmamarknadspriser kan nämnas de "dubbelpriser", som under knapphetsperioden 1950/51 gällde för bl. a. stål och pappersmassa, till följd av att regeringarna i råvaruproducerande länder genom exportkontroll eller exportavgifter i förening med maximipriser på hemmamarknaden tillförsäkrade hemmamarknaden lägre råvarupriser. Som exempel på *högre* hemmamarknadspriser kan nämnas, att i Norge och Sverige praktiserade pris-system för sill och fisk kan medföra, att konservindustrin i ettdera landet kan få betala högre råvarupriser än i det andra.

Enligt utskottets uppfattning bör de tre ländernas olika naturliga konkurrensförutsättningar i varje fall på längre sikt tillåtas slå igenom på en gemensam nordisk marknad. De bör därför icke få utgöra hinder för en sådan marknad.

Om olikheter i råvaruförsörjningen må i övrigt sammanfattningsvis anföras följande:

1. Betydelsen av sådana olikheter varierar med råvarornas andel i den totala produktionskostnaden.

2. Det är önskvärt med en gemensam nordisk marknad för sådana råvaror och halvfabrikat, som användes i produktionen av varor, för vilka en gemensam nordisk marknad skapas. Under sådana förhållanden kommer även prisdifferenser för inom Norden producerade råvaror och halvfabrikat att elimineras.

3. Lika tullsatser och kvantitativa re-

striktioner för råvaror och halvfabrikat gentemot icke-nordiska länder bör eftersträvas.

Subventioner m. m.

Genom produktionssubventioner, som ger den inhemska produktionen ett skydd motsvarande verkningarna av en tull, kan statsmakterna påverka konkurrensförutsättningarna i strid med den ökade arbetsfördelning och specialisering, som är ett viktigt syfte med införandet av en gemensam nordisk marknad. Sådana subventioner kan ha tillkommit av flera olika motiv, bl. a. i syfte att av beredskapsskäl stödja en viss produktion eller att stimulera näringslivet i en viss landsända genom att dit förlägga en basindustri. Inom de undersökta varuområdena förekommer sålunda subventioner till den löpande aluminiumproduktionen i Sverige. En annan form för stöd är statlig medelsanvisning för att täcka förluster — löpande driftunderskott eller kostnader för erforderlig förnyelse av anläggningar — i vissa industriföretag, t. ex. till det statliga norska järnverket vid Mo i Rana, Norrbottens Järnverk och Skifferoljeaktiebolaget vid Kvarntorp i Sverige. För införandet av ovan exemplifierade subventioner har beredskapsmässiga hänsyn otvivelaktigt varit ett väsentligt motiv.

I den mån järnvägstaxorna ger fördelaktigare villkor åt inhemska befraktare än åt utländska innebär även detta ett stöd åt den inhemska industrien. Detta förhållande har icke framförts vid utskottets branschundersökningar.

Produktionssubventioner medför en försvagning av den på en gemensam marknad föreliggande tendensen till att produktionen förläggas till de mest effektiva företagen. Efter etableringen av en gemensam marknad bör åtgärder

av ovan angiven karaktär därför införas endast efter samråd mellan deltagarländernas regeringar.

Kvalitetsföreskrifter, tekniska säkerhetsbestämmelser och standardisering

Administrativa eller legala bestämmelser, som uppställer vissa kvalitets- och säkerhetskrav som villkor för att varorna skall få säljas på den inhemska marknaden, kan — i den mån dessa bestämmelser har olika innehåll i de tre länderna — hindra arbetsfördelningen och specialiseringen mellan länderna.

Sålunda har de sakkunniga från läder- och skoindustrierna framhållit att bestämmelserna i de i respektive länder gällande papp- och förtyngningsföreskrifterna bör göras enhetliga som ett led i införandet av en gemensam nordisk marknad för läder och skor. För elektroindustri och radioindustri samt för den del av verkstadsindustrien, som i sina maskiner bygger in elektriska motorer eller dylikt, är en sammanjämkning av respektive länders säkerhetsbestämmelser och regler för provning av elektrisk materiel av väsentlig betydelse för en gemensam nordisk marknad på dessa områden.

Utskottet har fått det intrycket, att förutsättningar för en sammanjämkning av här behandlade bestämmelser föreligger. Bestämmelserna har till syfte att skydda förbrukarna och har fått olika utformning i de tre länderna helt enkelt därför att respektive myndigheter vid deras tillkomst icke hade särskild anledning att bedöma problemen ur nordiska synpunkter.

De problem, som dessa och likartade bestämmelser kan medföra, bör enligt utskottets uppfattning upptagas till provning, i den mån de aktualiseras på den gemensamma marknaden.

Under diskussionen om tekniskt porslin framhöll de sakkunniga, att Dan-

mark, Norge och Sverige begagnar olika isolatortyper, vilket skulle kunna innebära ett hinder för nordisk arbetsfördelning och specialisering. Bristen på standardisering av materiel, som används i alla tre länderna, har också påtalats vid vissa andra branschmöten. Utskottet anser, att man bör intensifiera sina ansträngningar att genomföra en nordisk standardisering på alla områden, där detta är möjligt.

I de tre länderna har inletts ett arbete, som syftar till att införa varudeklarationer inom konsumtionsvaruindustrierna. På en gemensam marknad kommer det att vara önskvärt med standardisering av metoderna för sådana deklarationer.

Andra administrativa och legala bestämmelser

På många viktiga områden har de nordiska länderna genom nära samarbete genomfört enhetlig lagstiftning. Särskilt gäller detta inom handelsrätten, där köp-, avtals-, skuldebrevs-, check-, växel- och patentlagarna m. fl. är i huvudsak lika i alla tre länderna. Denna enhetlighet är av värde för en gemensam marknad.

Vid utskottets branschundersökningar har i gällande lagstiftning eller administrativa föreskrifter påtalats vissa olikheter, som påverkar de inbördes konkurrensförhållandena. Sålunda har framhållits, att myndigheterna i de tre länderna vid sina inköp icke sällan gynnar den inhemska industrien. Det finns vidare för vissa delar av den offentliga utlåningen bestämmelser om att lånesumman helt eller delvis skall användas till köp av inhemska produkter; i Danmark och Norge gäller detta för vissa lån till fiskerinäringen. Sådana bestämmelser bör upptagas till prövning, allt eftersom de aktualiseras på den gemensamma marknaden.

I detta sammanhang vill utskottet framhålla, att importavgifter eller liknande anordningar (exempelvis den danska "deponeringsordningen" för import av textilvaror) i sina verkningar på samhandeln kan jämföras med tullar.

Konkurrensbegränsande avtal

Utskottet anser sig icke kunna bortse från möjligheten att grupper inom näringslivet genom avtal om marknadsuppdelning eller andra konkurrensbegränsande åtgärder kan vilja söka hindra den arbetsfördelning och produktionsspecialisering, som åsyftas med den gemensamma marknaden.

I syfte att skapa någorlunda likartade konkurrensförhållanden för de tre ländernas näringsliv är det på en gemensam nordisk marknad betydelsefullt med en samordning av de tre ländernas politik beträffande övervakningen av trustar och konkurrensbegränsande avtal.

Tullskydd och importrestriktioner gentemot icke-nordiska länder

Som redan nämnts, innebär en gemensam nordisk marknad, att tullar och kvantitativa restriktioner upphäves mellan de tre nordiska länderna; däremot är det i princip icke nödvändigt, att tullar och restriktioner gentemot utomstående länder blir berörda.

Detta innebär, att varor, som importeras direkt från ett utomstående land, belägges med sedvanlig tull samt underkastas i respektive land gällande importrestriktioner, medan varor, som införes från ett annat nordiskt land och har producerats inom Norden, är tullfria och kan införas utan restriktioner.

Det inträffar emellertid att varor, som producerats i ett utomnordiskt land, införes till ett nordiskt land via ett annat nordiskt land. Härigenom

uppstår vissa problem. Enklast vore att behandla dessa varor på samma sätt som inom Norden tillverkade varor och alltså låta dem fritt passera gränserna. För sådana varor, där skillnaderna mellan de tre ländernas tullsatser är stora jämfört med den ökning i transport- och andra omkostnader, som uppkommer på grund av den indirekta importen, samt för sådana varor, för vilka de tre länderna tillämpar väsentligt olika importrestriktioner, skulle detta emellertid få icke önskvärda konsekvenser. Man kan nämligen i stor utsträckning kringgå den högre tullsatsen eller den snävare licensgivningen genom att importera dylika varor i transit via det land, som har de lägsta tullsatserna och den friaste importpolitiken. Tullnivån för en sådan vara skulle därigenom i realiteten för alla tre länderna komma att sänkas till en höjd, som närmast motsvarar den som gäller i det land, som har de lägsta tullarna. En vara, som är liberaliserad i ett land, kommer också automatiskt att liberaliseras inom hela området.

Om de tre länderna efter införandet av en gemensam nordisk marknad skall upprätthålla olika tullar och importrestriktioner gentemot tredje-land, kommer det att bli nödvändigt att underkasta transitvarorna speciell reglering. Denna skulle då i tullhänseende kunna utformas på så sätt att — vid import av en dylik vara från ett nordiskt land med lägre tullsats till ett annat med högre tullsats för denna vara — tull skall utgå med ett belopp, som svarar mot differensen mellan de båda ländernas tullsatser; föreligger kvantitativa restriktioner skall varan underkastas samma restriktioner som gäller i det slutliga införsellandet gentemot ursprungslandet.

En sådan behandling förutsätter emellertid, att man kan konstatera huru-

vida varan är producerad i de nordiska länderna eller icke. Detta innebär, att man dels måste finna en metod för att identifiera varan och dels måste ge en klar definition av begreppet "producerad inom Norden", d. v. s. man måste avgöra huru stor del av produktionsvärdet, som skall ha tillförts varan inom de nordiska länderna, för att man skall kunna ge varan nordisk ursprungsbezeichnung.

Frågan om identifiering av varorna kan lösas beträffande sådana varor, som utan större kostnader klart och tydligt kan märkas vid tillverkningen; den kan lösas även på sådana områden, där antalet producenter i deltagarländerna med lägre tullskydd är så ringa, att ett system med ursprungsbevis kan tillämpas med viss säkerhet och utan större besvär. För stora varuområden kan sådana anordningar emellertid vara svåra att genomföra i praktiken.

Frågan om vad man bör kräva för att kunna ge varan nordisk ursprungsbezeichnung får betydelse i de fall, då tullen på halvfabrikat eller råvaror är lägre i ett deltagarland än i ett annat eller då länderna tillämpar olika importrestriktioner för dessa varor. Oavsett om färdigvarorna kan märkas eller försees med ursprungsbevis, kan det nämligen i vissa fall vara möjligt att kringgå tullbestämmelser och kvantitativa restriktioner, såvida icke särskilda åtgärder vidtages. I det land, där råvarorna eller halvfabrikaten lättast slipper in, kan man exempelvis sätta upp sammansättningsfabriker för maskiner eller elektrisk materiel samt företag för emballering av vissa förbrukningsartiklar och därefter förse den färdiga produkten med nordisk ursprungsbezeichnung. Man kan också låta varorna genomgå en endast ytlig bearbetning, så att de kommer att framstå som nordiska och därigenom kan avsättas tullfritt och

utan importrestriktioner i de båda andra länderna.

Det kommer därför icke blott att vara svårt att fastslå vad som skall krävas av en vara för att den skall kunna anses såsom nordisk. Det kommer också att föranleda ett betydande administrativt arbete och vålla stort besvär för producenterna av sådana varor, om dessa från fall till fall skall behöva dokumentera hur stor andel av varans värde, som tillförts denna i något av de nordiska länderna.

I sådana fall samt i de fall då varorna icke kan märkas eller förses med ursprungsbevis under kontrollerbara former kommer det att bli nödvändigt att utjämna skillnaderna i tullar och kvantitativa restriktioner mellan de tre länderna.

Nödvändigheten härav har särskilt understrukits av de sakkunniga från den kemiska industrien, gummiindustrien, garverierna, textilindustrien och vissa delar av järn- och metallmanufaktur- samt verkstadsindustrierna. I flera andra industribranscher har man framhållit, att ett gemensamt tullskydd utåt är om icke nödvändigt så dock synnerligen önskvärt. Redan en till sina ekonomiska verkningar ganska betydelselös transitering kan nämligen få psykologiska återverkningar, som kan medföra avsevärd friktion i samarbetet mellan deltagarländerna.

I de fall där skillnaderna i det nuvarande tullskyddet är obetydliga, bör en sammanjämkning kunna ske utan större svårigheter. I vissa fall är emellertid skillnaderna så stora, att en sammanjämkning av de yttre tullsatserna kräver uppoffringar från de deltagande länderna. Som regel har Danmark lägst tullskydd och Norge högst, medan Sveriges tullskydd ligger däremellan. Från denna huvudregel finns emellertid viktiga undantag, där Sverige med hänsyn

till den större bredden av den svenska industriens tillverkningsprogram har tullar, medan Danmark och Norge saknar sådana eller där Sverige har högre tullar än de två andra länderna. Som exempel härpå kan nämnas vissa delar av tung kemisk industri samt järn- och stålindustrien.

Vid utskottets branschundersökningar har ovan berörda frågor angående transiteringsproblemen dryftats med de sakkunniga. De ekonomiska och politiska frågorna i samband med en sammanjämkning av tullarna gentemot icke-nordiska länder har däremot icke diskuterats i hela sin vidd med de branschsakkunniga, bl. a. därför att dessa frågor också berör andra samhälls-ekonomiska intressen.

Vad här sagts om tullsatserna gäller även de kvantitativa importrestriktionerna. Dessa restriktioner har i huvudsak tillkommit för att säkra balans i ländernas utlandsbetalningar eller som ett led i investeringspolitiken, men i realiteten utgör de ett effektivt skydd för hemmamarknaden. Under de sista åren har allt större delar av importen liberaliserats. Gentemot OEEC-länderna var sålunda den 1 januari 1954 91,2 % av Sveriges icke-statliga import på fri-lista. Motsvarande tal för Norge var 75,1 % och för Danmark 76,0 %. Sveriges importreglering, som i stort sett är upphävd gentemot andra än dollar-länder, har på det hela taget varit mera liberal än fallet varit i Danmark och Norge. Så länge importregleringen kvarstår, föreligger emellertid ett behov av samordning på en rad varuområden.

Anpassningstiden och därmed sammanhängande problem

I syfte att underlätta omställningen till de som följd av en gemensam nordisk marknad ändrade marknadsförutsättningarna bör den gemensamma

marknaden genomföras under en viss anpassningstid. Detta skulle i princip innebära, att inbördes tullar och kvantitativa restriktioner borttages parallellt med att åtgärder vidtages för att underlätta anpassningen. En sådan anpassningstid skulle ge företagen möjligheter bl. a. till rationalisering av produktionen samt till eventuellt erforderlig omläggning av distributionen av deras produkter.

Utskottet har vid diskussioner med de branschsakkunniga antytt möjligheten av en successiv anpassning under en period av upp till tio år. Utan att utformningen av eventuella anpassningsåtgärder därvid närmare preciserats, har denna tanke dock i flera fall visat sig leda till att dessa sakkunniga kommit att anlägga ett mera långsiktigt perspektiv och därigenom mera positiva synpunkter på verkningarna av en gemensam nordisk marknad.

Borttagandet av de inbördes tullarna och kvantitativa restriktionerna kan tänkas ske på flera olika sätt. Ett sätt är en successiv sänkning av tullarna med t. ex. 10 % av respektive tull varje år eller med 20 % vartannat år. Ett annat sätt är att redan från början sänka tullarna ganska kraftigt, t. ex. med 40 %, i syfte att ge ett tämligen starkt incitament till översyn och rationalisering av produktions- och distributionsmetoder, dock utan att försätta de berörda företagen i sådana svårigheter att deras exi-

stens skulle hotas; om denna väg väljes kunde man — därest verkliga svårigheter skulle uppkomma — dröja några år till nästa serie av åtgärder. Ett tredje sätt vore att omedelbart borttaga samtliga tullar men samtidigt under anpassningsperioden genom kvantitativa restriktioner eller på annat sätt begränsa konkurrensen till att avse en viss maximikvantitet av ifrågavarande produkt.

Av det sagda framgår, att den gemensamma marknaden skulle kunna genomföras under anpassningsperioden på flera olika sätt. Utskottet anser det icke heller nödvändigt vare sig att samma procedur väljes för samtliga de varor, för vilka den gemensamma marknaden skall införas, eller att tullarna och restriktionerna avskaffas i samma takt mellan de olika deltagarländerna. Utskottet anser sålunda, att åtgärdernas utformning bör elastiskt anpassas efter förhållandena i de berörda branscherna. Detta bör gälla icke endast sättet för borttagandet av de inbördes handelshindren utan även de positiva åtgärderna för att på olika sätt stödja och hjälpa företagen i deras anpassningssträvanden.

En sådan anpassning kan kräva kapitalöverföringar från ett land till ett annat, ett spörsmål som också har behandlats i det fackliga ekonomutskottets rapport.

Sammanfattning, slutsatser och förslag

Utskottet har icke uppnått enighet om de slutsatser, som kan dragas av dess undersökningar och överbäganden. Med hänsyn till den fortsatta behandlingen av dessa spörsmål har det ansetts riktigt att framlägga de olika uppfattningarna var för sig.

I de norska medlemmarnas uttalande har också behandlats vissa spörsmål, som enligt deras uppfattning icke fått en tillräckligt utförlig behandling i det föregående. I stället för att göra tilläggs-kommentarer till de olika avsnitten i rapporten har de valt att behandla dem i denna sammanfattning.

I det följande kommer först de norska medlemmarnas sammanfattning och slutsatser. Därefter följer de danska och svenska medlemmarnas slutsatser och förslag.

De norske medlemmers sammenfatning og konklusion

I Utvalgets foreløpige rapport av 3. januar 1950 er det gjort rede for spörsmålet om opprettelse av en nordisk tollunion omfattende Danmark, Norge og Sverige. I den foreliggende rapport er det gjort rede for Utvalgets senere arbeid og særlig for de undersøkelser som er utført i henhold til det mandat Utvalget fikk fra sine regjeringer i november 1950, nemlig å undersøke de prinsipielle og tolltekniske forutsetninger for å avskaffe tollsatsene mellom de nordiske land innenfor visse næringsområder

eller visse varegrupper, samt å peke på de vareområder hvor et samarbeid må antas å være av felles interesse og som derfor i første rekke bør tas opp til nærmere undersøkelse.

Ved siden av dette har Utvalget i henhold til punkt 3 i sitt mandat av 1948 også drøftet visse spörsmål vedrørende produksjons- og investeringssamarbeid på konkrete områder. Spörsmålet om samarbeid i aluminium- og kvelstoffproduksjonen, som man fra norsk side tok opp til drøftelse i Utvalget, førte som det framgår av de norske medlemmers rapport av 20. november 1952¹ ikke til positive resultater. Fra norsk side i Utvalget er også spörsmålet om et kontinuerlig valseverk for blikk og tynnplater tatt opp til drøftelse. Det vises her til redegjørelsen i kap. III B 16.

Fremgangsmåten ved og resultatet av de bransjeundersøkelser som Utvalget har gjennomført med utgangspunkt i det overfor siterte mandat er gjort rede for i kapitel III.

Som tidligere nevnt har Utvalget begrenset seg til undersøkelser i industrien. Undersøkelsene dekker ikke alle de industrigrener hvor et felles marked kan være av interesse. De omfatter imidlertid en betydelig del av dem, og kan sies å belyse karakteristiske trekk i de tre lands industrier.

Ved drøftelsene med sakkyndige for de respektive bransjer, har Utvalget

¹ Jfr. sak nr. 9, bilag 2 ved Det nordiske råds første sesjon.

søkt å få et bilde av de synspunkter som gjør seg gjeldende innen de industribransjer som vil bli direkte berørt av et felles marked.

Av bransjeundersøkelsene fremgår det at mulighetene for å få fordeler ved et felles marked er meget forskjellige for de enkelte lands industrier.

Undersøkelsene viser at de områder hvor norske bransjesakkyndige mener at norske industrier vil kunne få fordeler ved at tollsatser og restriksjoner oppheves mellom de nordiske land, i første rekke omfatter eksportnæringer som fiskehermetikkindustri, tung kjemisk industri (særlig visse kvelstoffprodukter), produksjon av aluminium halvfabrikata og visse ferrolegeringer. På disse områder har imidlertid danske eller svenske sakkyndige i de fleste tilfelle stilt seg negative fordi de venter hard konkurranse fra Norge. For den svenske produksjon av visse kvelstoffprodukter og visse ferrolegeringer er også beredskapssynspunkter anført. Betenkelighetene fra dansk og svensk side gjelder dog ikke de deler av den kjemiske industri hvor kostnadene til elektrisitet er av mindre betydning.

For et par vareområder som er særlig preget av ekspansjon på lengre sikt, radioindustrien og produksjonen av basplaster, antar de sakkyndige i alle tre land at man kan regne med visse fordeler, men også visse overgangsvanskeligheter som er av mindre omfang eller vanskelig å bedømme på forhånd.

De øvrige undersøkte vareområder omfatter en betydelig større del av industrien. På disse områder mener de svenske og, med visse unntak, også de danske sakkyndige at deres industrier vil få fordeler ved et felles marked, mens de norske sakkyndige som regel har stilt seg negative eller uinteresserte. For noen mindre varegrupper som sager og små vaskemaskiner er det

imidlertid også vist interesse fra norsk side. Sannsynligvis vil et felles marked også være av interesse for enkelte andre spesielle varegrupper, selv om det ikke er kommet helt klart til uttrykk ved bransjeundersøkelsene. Videre har norske sakkyndige bl. a. fra møbelindustrien, maling- og lakkindustrien og enkelte mindre varegrupper ellers gitt uttrykk for at interessen vil være større eller at betenkelighetene vil være mindre dersom det felles marked kunne innføres på et senere tidspunkt eller etter en overgangstid.

Grunnene til at de norske sakkyndige på de fleste av de undersøkte områder ikke har vist interesse for et felles marked, er som det fremgår av bransjeundersøkelsene av forskjellig karakter og varierer fra bransje til bransje.

Utvalgets norske medlemmer vil, som sin vurdering av de problemer man her vil stå overfor i Norge, bemerke følgende:

De områder hvor norsk produksjon vil få vanskeligheter ved etableringen av et felles marked synes særlig å være tekstil- og konfeksjonsindustrien, lær- og skotøyindustriene, møbelindustrien, glassverkene, porselens- og fajanseindustrien samt de fleste av de undersøkte grupper i jern- og metallvareindustrien og maskin- og verkstedindustrien. Riktignok er det også innenfor disse områder en rekke norske bedrifter som vil være konkurransedyktige på et felles marked, og det er her også en del norske produkter som må antas å kunne hevde seg godt. Likevel må en regne med at industriene som helhet vil ha vanskelig for å opprettholde sin produksjon og i en del tilfelle gå tilbake hvis tollsatser og restriksjoner oppheves mellom de tre nordiske land.

Den norske industri er på de fleste av disse områder beskyttet med en høy-

ere toll enn den danske og svenske industri. Man må derfor på et felles marked for disse vareområder vente større omstillingsproblemer i Norge enn i de to andre land. På de fleste områder må det dessuten finne sted en utjevning mellom de tre lands tollsatser overfor ikke-nordiske land. Norsk industri vil da i tillegg til den økte konkurranse på sitt hjemmemarked fra dansk og svensk industri, også få skjerpet konkurranse fra ikke-nordiske land, mens iallfall dansk industri vil få økt beskyttelse overfor ikke-nordiske land på sitt hjemmemarked. Det er under disse forhold ikke å vente at de norske industrier uten kompensasjon vil oppgi den beskyttelse de norske statsmakter har funnet det riktig å gi dem.

Dansk og særlig svensk industri er relativt sterkt utbygget på de nevnte områder. De er for en stor del allerede på eksportbasis og er innarbeidet på det norske marked hvor de utvilsomt lett vil øke sitt salg hvis toll og restriksjoner oppheves. Den norske produksjon er derimot overveiende beregnet på å dekke en større eller mindre del av det norske hjemmemarked, og oftest har den ikke noe salgssapparat i Danmark og Sverige. Uttalelsene fra norske sakkyndige går ut på at det under disse forhold er vanskelig å innarbeide salget i de andre land for mange produkter, selv om disse er konkurransedyktige i pris og kvalitet, og det vil i allfall kreve tid og penger. På enkelte områder er det også pekt på særlige forhold som antas å vanskeliggjøre salg av norske varer på det svenske marked.

Selv om det er vanskelig å vurdere rekkevidden av de forhold som er nevnt, er det rimelig å anta at de iallfall for en tid fremover vil begrense mulighetene for et økt salg av en del norske produkter.

Innstillingen innen en del industri-

bransjer henger imidlertid også sammen med at en større eller mindre del av bedriftene for tiden ikke antas å ville være konkurransedyktige på et felles marked.

Konkurransforholdene i noen industrier er ulike som følge av ulikheter i forsyningsvilkårene for råvarer og andre produksjonsmidler. For flere norske industrier spiller det en stor rolle at råvareprisene som følge av høye tollsatser og importrestriksjoner er høyere enn i Danmark og Sverige. De enkelte lands industrier må stilles noenlunde ens på dette felt hvis det etableres et felles marked. Før slike ulikheter er utjevnet, kan det imidlertid være vanskelig å bedømme industriens konkurransemessige stilling. Ved Utvalgets undersøkelser har det f. eks. ikke latt seg gjøre å vurdere skotøyindustriens og konfeksjonsindustriens konkurransemessige stilling tilstrekkelig klart på grunn av de store ulikheter det er i tollsatsene på lær og tekstilvarer, som er råvarer for disse industrier. Noe tilsvarende gjelder også grønnsak- og frukthermetikkindustrien, hvor de høyere råvarepriser i Norge for en stor del skyldes beskyttelsen av hagebruksproduksjonen.

De ulike konkurranseforhold skyldes dog oftest at en del norske hjemmeindustrier ikke er så modernisert og utbygget som de tilsvarende industrier i de to andre land. Grunnene til dette er av teknisk og økonomisk art, likesom den økonomiske utvikling i Norge under og etter krigen også har medvirket til at enkelte hjemmeindustrier står i en svak konkurransemessig utgangstilling.

Uansett hva grunnen kan være til at hjemmemarkedsindustrien i Norge på en rekke områder er mindre modernisert og utbygget enn i de to andre land, vil etableringen av et felles marked som

omfatter slike industrier skape særlige problemer av sosial og økonomisk karakter i Norge. Det vil således oppstå et særlig kapitalbehov for effektivisering og omstilling av produksjon eller til utbygging av ny produksjon for sysselsetting av arbeidskraft som måtte bli ledig.

I denne forbindelse kan også lokaliseringen av industrien i Norge reise spesielle problemer. Bl. a. i lærindustrien, porselens- og fajanseindustrien, møbelindustrien og tekstil- og konfeksjonsindustrien er det en rekke bedrifter, særlig i det vestlige Norge som ligger i betydelig avstand fra hovedmarkedene og på steder hvor de er av vesentlig betydning for den lokale økonomi. Hvis konkurransen som følge av et felles marked skulle føre til at bedriftene må innskrenke, vil det ofte være sterkt begrensede muligheter for annen sysselsetting i det lokale område.

De fordeler som på lengere sikt kan tenkes å vise seg for norsk hjemmemarkedsindustri ved et felles nordisk marked, er bare i mindre grad kommet fram ved bransjeundersøkelsene. Det er imidlertid klart at de vil fremstille seg som tvilsomme for bedriftene hvis det ikke kan påvises positive fordeler på kort sikt. Til dette kommer at de fordeler som kan vise seg for norsk industri, kan falle på helt andre grupper enn de som får ulempe.

De fordeler som et felles nordisk marked kan gi de enkelte industrier ved større produksjon m. v. behøver ikke å være fordeler samfunnsøkonomisk sett. De samfunnsøkonomiske virkninger av et felles marked kan ikke vurderes uten at tollforholdene og eventuelle restriksjoner overfor ikke-nordiske land er klarlagt. Disse forhold kan det bare sees bort fra på noen vareområder hvor de nordiske lands import fra andre land

er ubetydelig, f. eks. for møbler. Ved drøftelsene med de sakkyndige er tollforholdene og restriksjonene overfor utenforstående land ikke inngående behandlet, bl. a. fordi de oftest berører samfunnsmessige interesser utover de enkelte industribransjer.

Et felles marked vil på de fleste av de undersøkte vareområder bety at varer som er produsert i de nordiske land får en fortrinnsstilling i samhandelen mellom de tre land fremfor varer fra ikke-nordiske land. En slik preferanseordning vil medføre forskyvninger også i handelen med utenforstående land, og påvirke prisforholdet mellom landenes eksport- og importvarer. Disse forskyvninger vil bl. a. avhenge av hvor høy beskyttelsen er rundt det felles marked. De økonomiske og handelspolitiske spørsmål som her kommer inn i bildet, er ikke nærmere behandlet i Utvalgets rapport.

Særlig for Norges vedkommende må virkningene av beskyttelsen utad tillegges stor vekt, både på grunn av den store betydning det økonomiske samkvem med ikke-nordiske land har for landets økonomi og på grunn av den spesielle struktur vareproduksjonen har.

Utvalgets norske medlemmer har derfor funnet det nødvendig å peke på noen av de forhold som er av betydning her.

De relativt få vareområder hvor norsk eksportindustri er interessert i opphevelse av tollsatser og restriksjoner mellom de nordiske land omfatter særlig råvarer og halvfabrikata for annen produksjon samt andre varer som vanligvis er lavt tollbelagt eller delvis tollfrie. Norges eksport til Danmark og Sverige kan derfor bare i liten grad få fordeler ved beskyttelse overfor ikke-nordiske land. Da produksjonen her er basert på Norges utpregede

naturlige forutsetninger, knytter det seg neppe særlig sterke norske producentinteresser til beskyttelse overfor ikke-nordiske land. Spesielt gjelder dette kvelstoffprodukter og ferrolegeringer som er tollfrie både i Danmark og Norge, mens visse kvelstoffprodukter og visse ferrolegeringer er belagt med toll i Sverige.

Innenfor en betydelig del av de andre varegrupper, hvor svensk og oftest også dansk industri er interessert i et felles marked, men hvor norsk industri har små interesser, omfatter produksjonen for en stor del ferdigvarer eller varer med høy bearbeidelsesgrad som gjennomgående er belagt med høyere toll. Man må regne med at et eventuelt felles marked for slike varer måtte ha toll overfor andre land, bl. a. fordi en av forutsetningene for produksjonen i de nordiske land ofte er en viss tollbeskyttelse. Som nevnt må man på de fleste områder også regne med at tollsatsene må gjøres ensartet overfor ikke-nordiske land.

Den billigere produksjon gjennom arbeidsdeling og spesialisering på et felles marked skulle gjøre det mulig å ha lavere beskyttelse overfor ikke-nordiske land for å sikre forbrukerne andel i fordelene og for å tilgodese hensynet til den internasjonale arbeidsdeling. De synspunkter som er fremkommet under bransjeundersøkelsene tyder imidlertid på at det ofte kan bli vanskelig å få produsentene til å akseptere en lavere beskyttelse utad.

På disse forholdsvis høyt tollbelagte vareområder vil beskyttelsen overfor ikke-nordiske land sannsynligvis føre til at en del av Norges import fra disse land vil bli erstattet av tollfri import av danske og svenske varer. Da den norske industri her ikke har den bredde og det omfang som svensk og dansk industri, vil den derimot inntil videre bare kun-

ne få små fordeler av den ytre beskyttelse på det danske og svenske marked. En slik utvikling må antas å medføre en forverring av Norges bytteforhold.

Disse virkninger er av særlig betydning på områder hvor den norske import fra ikke-nordiske land er stor, og hvor man også berører eksportintressene til flere av Norges viktigste handelspartnere utenom de nordiske land. Det gjelder i første rekke tekstil- og konfeksjonsvarer men også porselens- og glassvarer, maskiner m. fl. Videre vil de gjøre seg gjeldende på områder hvor det bare er en ubetydelig eller ingen norsk produksjon, og hvor Norge bare har forbrukerinteresser. Dette er tilfelle innenfor flere av de undersøkte vareområder. Tollsatsene er her av fiskal karakter, bl. a. for en del produkter i den kjemiske industri, porselensindustrien, jern- og metallvareindustrien, maskin- og annen verkstedindustri og den elektrotekniske industri.

Særlige problemer vil oppstå på slike områder hvor Norge ikke har toll, men hvor det er tollbeskyttet produksjon i Sverige og til dels også i Danmark. Det gjelder først og fremst produkter fra jern- og stålindustrien hvor $\frac{3}{4}$ av den norske import er tollfri, videre en del produkter i den kjemiske industri og de varer som tilståes tollfrihet etter den såkalte maskinanmerkning i den norske tolltariff. Her er det altså ingen tollhindringer for svensk og dansk industri på det norske marked. Å innføre tollsatter i Norge overfor ikke-nordiske land ved etableringen av et felles marked vil her ikke være rasjonelt fra norsk synspunkt.

Ser man alle de undersøkte vareområder under ett, vil det fremgå at norsk industri for tiden bare i relativt begrenset utstrekning vil kunne få fordeler ved et felles nordisk marked, og da særlig på områder hvor beskyttel-

sen overfor ikke-nordiske land er av mindre betydning. Svensk og dansk industri vil derimot i langt større utstrekning få fordeler ved et felles marked, og da særlig på vareområder med en høyere beskyttelse utad. Et felles marked som omfatter alle disse vareområder vil derfor medføre en forskyvning i Norges handels- og betalingsforhold ved at importen fra Danmark og Sverige vil øke, mens de går ned overfor andre land. Videre vil det bety en viss forverring av Norges bytteforhold.

Grunnen til at norsk eksportindustri for tiden i langt mindre utstrekning enn den danske og svenske kan dra nytte av et større felles marked, henger også sammen med ulikheter i produktionsstrukturen. Dette har i betydelig grad sin årsak i forskjellige naturlige forutsetninger. I sterkere grad enn i de to andre land har forutsetningene for industriproduksjonen i Norge ligget best til rette for produksjon av råvarer og mindre foredlede varer som er tollfrie eller lavt tollbelagt i Danmark og Sverige, eller som finner sitt vesentlige avsetningsmarked i andre land. Disse strukturelle trekk i industriproduksjonen endrer seg etter hvert, men det skjer relativt langsomt. Det kan ikke ventes at et felles marked i løpet av 5—10 år vil medføre en radikal endring i dem. Så lenge de gjør sig såvidt sterkt gjeldende, kan norsk industri bare få begrensede fordeler ved et felles nordisk marked for høyt foredlede varer.

Det forhold at et felles marked må ventes å få størst virkning på de områder som er relativt høyt beskyttet, bør vies nærmere oppmerksomhet ved drøftelsen av den ytre beskyttelse. Slik som tolltariffene i de nordiske land er bygget opp, har de ofte ingen eller en lav toll på områder hvor produksjonen i de nordiske land har særlig gode for-

utsetninger. Tollen er derimot relativt høy, særlig i Norge og Sverige, på en del områder hvor produksjonen internasjonalt sett ikke kan sies å ligge så godt til rette. Hvis denne tollstruktur beholdes rundt et felles marked, kan den gi grunnlag for en særlig ekspansjon av produksjonen på de sistnevnte områder. For å hindre at en slik ekspansjon kan komme til å skje på bekostning av den øvrige utbygging av næringslivet, kan det bli nødvendig med en betraktelig senking av beskyttelsen på de områder hvor forutsetningene internasjonalt sett ikke ligger så godt til rette i de nordiske land, eller eventuelt med en streng investeringskontroll på disse områder.

Under henvisning til det som er anført foran, vil utvalgets norske medlemmer sammenfatte resultatet av undersøkelsene om de muligheter som foreligger for etablering av et felles marked for de tre nordiske land således:

Bransjeundersøkelsene viser at det bare er på noen få felter det foreligger positiv interesse for et felles marked fra de industrisakkyndige i alle tre land. En ordning som er basert på det prinsipp at industrien i alle tre land skal ha gitt uttrykk for felles interesse, vil således bli av et beskjedent omfang. En vil dog nevne at det fra representanter fra Arbeidernes Faglige Landsorganisasjon har vært nevnt at man burde overveie å gjøre et forsøk med noen få bransjer hvor konkurranseforholdene var noenlunde ens for at man derved kunde vinne erfaring.

En begrenset tollordning vil imidlertid ikke falle inn under unntaksbestemmelsene fra bestevilkårsprinsippet i Generalavtalen for Handel og Tolltariffer (GATT).

Spørsmålet om etableringen av et fel-

les nordisk marked kan også sees på et bredere grunnlag. Ved vurderingen av hvorvidt et felles marked kan være til fordel for de enkelte land er det ikke rimelig å stille kravet om at alle land skal kunne få fordeler på alle områder, idet formålet med et felles marked er å fremme en arbeidsdeling og spesialisering både mellom de nordiske land og en tilpasning til den internasjonale arbeidsdeling. En avveining av de enkelte lands interesser på bredere grunnlag kan skje gjennom forhandlinger mellom de respektive lands ansvarlige organer ved at ett land gir de andre land en fordel for deres eksport mot å få en tilsvarende fordel for sin eksport. En kan her nevne at norsk industri har vist interesse på flere andre områder enn de hvor det er interesse i alle tre land. Det vil også kunne være tilfelle for områder som ikke er undersøkt. Også en slik ordning på et rent tollmessig grunnlag vil imidlertid for tiden måtte bli av et forholdsvis begrenset omfang dersom fordeler og ulemper skal fordeles noenlunde likt mellom landene.

Videre vil en peke på at etableringen av et felles marked vil skape et særlig kapitalbehov i Norge for omstilling av industrien og for utbygging av ny produksjon for å skaffe sysselsetting til den arbeidskraft som måtte bli ledig. Dersom man kan forutsette kredittgivning, f. eks. langsiktige investeringslån mellom landene, kan det skapes muligheter for et felles marked på videre områder. En slik forutsetning har dog ikke vært drøftet med de industrisakkyn-dige.

En avveining av de enkelte lands interesser på bredere grunnlag vil by på problemer av politisk karakter, og berører bl. a. landenes beredskapspolitikk, valutapolitikk og handelspolitikk. Etter sitt mandat og sin sammensetning har Utvalget bare i begrenset

grad kunnet gå inn på disse forhold. På en rekke avgjørende punkter kan de kun behandles på reell basis av de ansvarlige politiske organer, og de norske medlemmer har derfor sett det som Utvalgets oppgave å legge til rette grunnlaget for de vurderinger som her må finne sted.

De danske och svenska medlemmarnas slutsatser och förslag

Resultatet av de branschundersökningar, som utskottet i enlighet med sina ovan anförda direktiv utfört i syfte att utröna förutsättningarna för en gemensam nordisk marknad för vissa områden av näringslivet, har redovisats i kapitel 3. Dessa undersökningar har syftat dels till att sammanställa material rörande rådande produktions- och marknadsförhållanden av betydelse för att bedöma möjligheterna att införa en gemensam nordisk marknad, och dels till att erhålla en uppfattning om inställningen hos de samhällsgrupper inom respektive länder, vilka direkt beröres av en sådan marknad.

Av tidigare anförda skäl har utskottet begränsat sig till undersökningar på den industriella sektorn av det nordiska näringslivet. Ehuru undersökningarna icke täcker hela den industriella produktionen, spänner de dock över betydande delar därav. Enligt vår uppfattning är urvalet av undersökta områden sådant, att de slutsatser, som vi anser oss kunna draga av branschundersökningarna, kan äga viss giltighet även för icke särskilt undersökta produktionsområden.

Under vårt arbete har vi kommit till den allmänna slutsatsen, att utskottets i den preliminära rapporten i januari 1950 redovisade uppfattning om fördelarna på lång sikt för Norden i dess helhet av en gemensam nordisk mark-

nad för ett stort antal varuområden bekräftats genom de undersökningar, som utskottet utfört efter avgivandet av denna rapport. De mera kortfristiga nackdelar och övergångssvårigheter som år 1950 ansågs förhindra genomförandet av fria varurörelser mellan de nordiska länderna, kan nu icke längre tillmätas samma betydelse.

Som förut nämnts består fördelarna på längre sikt i ökad arbetsfördelning mellan de nordiska länderna med därav följande större konkurrensförmåga samt i att ny produktion kan upptagas på sådana områden, där nuvarande hemmamarknader är alltför begränsade. En sådan utveckling kommer att möjliggöra en högre levnadsstandard i Norden.

Övergången till en gemensam nordisk marknad kommer — bl. a. till följd av olikheterna i de naturliga produktionsförutsättningarna i de tre länderna — att på olika sätt inverka på de tre ländernas utrikeshandel. Sannolikt kommer varje lands export till de andra nordiska länderna att stiga om också icke i samma grad. Handeln med icke-nordiska länder kommer även att påverkas i olika grad i vart och ett av de tre länderna.

Storleken av den preferens, som Nordens näringsliv kommer att få på en gemensam marknad, har avgörande betydelse för storleken av de förskjutningar, som kommer att ske i produktion och samhandel inom Norden samt i handeln med icke-nordiska länder. Utskottet har tidigare uttalat, att det till följd av den stora betydelse, som de internationella ekonomiska förbindelserna har för de tre länderna, är av vikt, att man strävar efter att utforma den gemensamma marknaden på sådant sätt, att den icke kommer att skada dessa förbindelser. Under denna förutsättning anser vi, att den på en gemensam marknad uppkom-

mande ökade arbetsfördelningen och specialiseringen inom Norden på längre sikt kommer att underlätta det nordiska näringslivets anpassning till en ökad internationell arbetsfördelning.

Ovan redovisade allmänna slutsatser kullkastas enligt vår mening icke av det förhållandet, att utskottet under branschundersökningarna också påträffat vissa problem såväl på speciella varuområden som av mera allmän natur, vilkas lösning väsentligt skulle bidra till att en gemensam marknad kunde fungera friktionsfritt och till fördel för samtliga länder. Vår uppfattning är att de hinder, som dessa i kapitel 5 närmare redovisade och diskuterade problem skapar, kan undanröjas. I vissa fall kan detta ske omedelbart genom åtgärder av respektive regeringar. I andra fall åter, då tidskrävande åtgärder eller anpassningsprocesser är erforderliga för att undanröja hindren, kan de önskvärda betingelserna för den gemensamma marknaden skapas genom att denna genomföres i full utsträckning först efter en viss period med särskilda övergångsbestämmelser.

Vid sina överväganden om möjligheten att på ett antal varuområden etablera en gemensam marknad har utskottet utgått från att ett förslag härom bör förutsätta att samtliga deltagarländer väntar fördelar därav. Detta villkor kan dock icke vara uppfyllt för varje särskilt varuområde, eftersom den gemensamma marknadens fördelar erhålles genom en arbetsfördelning mellan deltagarländerna. Sålunda måste de enskilda länderna vara beredda att på vissa områden göra uppoffringar för att uppnå ett ur allmänna synpunkter värdefullt resultat. Det enskilda landets ställningstagande måste grunda sig på de samhällsekonomiska fördelarna av en gemensam marknad, som omfattar

ett flertal varuområden. Det är också sannolikt, att de enskilda ländernas fördelar av en gemensam nordisk marknad kommer att öka, ju fler varuområden denna marknad kommer att innefatta.

Dessa synpunkter bör beaktas vid en bedömning av de uttalanden, som gjorts av sakkunniga från olika industribranscher. Deras uttalanden har för utskottet haft stor betydelse genom att de fäst uppmärksamheten på problem, som i dag anses uppstå vid ett omedelbart införande av en gemensam marknad på olika områden. Vid en bedömning av de enskilda ländernas intresse av en gemensam nordisk marknad för ett stort antal varuområden måste emellertid de industrisakkunnigas synpunkter infogas i ett vidare samhällsekonomiskt sammanhang.

Såsom framgår av kapitel 3 har danska och svenska industrisakkunniga från ett stort antal branscher givit uttryck för en positiv inställning till genomförandet av en gemensam nordisk marknad, medan norska industrisakkunniga varit positiva i endast ett fåtal branscher.

Av särskilt intresse är att de nordiska fackliga huvudorganisationerna uttalat sin positiva inställning till en vidgad nordisk marknad.

De olika av särskilt de norska industrisakkunniga anförda betänkligheterna liksom de norska ombudens uttalanden i kapitel 5 har fäst vår uppmärksamhet på betydelsen av att borttagandet av de inbördes handelshindren kan ske på olika sätt och i varierande takt i olika branscher och mellan olika länder. Lika elastisk som den sakliga utformningen av anpassningsåtgärderna bör vara, lika elastisk bör även tidsplaneringen bl. a. med hänsyn till konjunkturväxlingarna få vara. Den period, under vilken en viss bransch i ett eller flera länder efter gemensam överens-

kommelse tillåtes behålla vissa tullar eller kvantitativa restriktioner bör enligt vår mening dock icke överstiga 10 år.

Utöver dessa möjligheter att under en övergångsperiod bibehålla vissa tullar och kvantitativa handelsrestriktioner bör en överenskommelse om en gemensam marknad innefatta möjligheter för ett enskilt land att, såväl under övergångsperioden som efter dess slut, vid allvarliga ekonomiska svårigheter införa temporära handelsrestriktioner gentemot de andra deltagarländerna. Sådana åtgärder bör dock icke företagas, förrän överläggningar ägt rum med de andra länderna, och de bör upphävas så snart den ekonomiska situationen förbättrats.

Den föreslagna anpassningstiden bör karakteriseras icke endast av att de inbördes handelshindren successivt eller etappvis elimineras mellan de deltagande länderna, utan även av att särskilda åtgärder vidtages i syfte att underlätta de berörda branschernas anpassning till det förändrade marknadsläget. Bland sådana positiva åtgärder vill vi särskilt betona betydelsen av kreditgivning, t. ex. långfristiga investeringslån för modernisering av företag inom berörda branscher och kortfristiga krediter i syfte att utjämna temporära underskott i de inbördes betalningarna. Det kan förväntas att långfristig kreditgivning i första hand kommer att erfordras från Sverige till Norge.

De gynnsamma verkningarna av en gemensam marknad underlättas och påskyndas, om regeringarna i de tre länderna i sin ekonomiska politik tar hänsyn till den gemensamma marknadens krav. Ett sådant inbördes hänsynstagande bör ställa sig relativt lätt i Danmark, Norge och Sverige, där den allmänna ekonomiska målsättningen är likartad. Eftersom utskottet ålagts att

utföra de undersökningar, vilkas resultat här redovisats, har vi också ansett oss kunna förutsätta att det förelegat en allmän villighet till sådant ömsesidigt hänsynstagande.

Med hänsyn till de särskilda problem, som kan uppstå under och efter övergångsperioden förutsätter vi, att de tre länderna finner lämpliga former för kontinuerligt samråd mellan representanter för respektive länders regeringar och näringsliv.

Utskottet har undersökt följande branscher:

Grönsaks- och fruktkonservindustri
Fiskkonservindustri
Möbelindustri
Kemisk industri m. m.
Porslinsindustri
Glasindustri
Cementvaruindustri
Tegelindustri
Gummiindustri
Läder- och skoindustri
Textilindustri
Konfektionsindustri
Metall- och metallhalvfabrikatsindustri
Järn- och stålindustri
Ferrolegeringsindustri
Järn- och metallmanufakturindustri
Verkstadsindustri
Radioindustri
Annan elektroteknisk industri.

Mot bakgrund av vad ovan anförts föreslår vi, att regeringarna upptar konkreta förhandlingar i syfte att införa en gemensam nordisk marknad i första hand inom de industrier, som berörts av utskottets undersökningar, men i avsikt att sedermera fullfölja dessa för-

handlingar över ett större område. Med en sådan plan torde möjligheter finnas att inordna det nordiska ekonomiska samarbetet under bestämmelserna i GATT.

Av rent praktiska skäl kan dessa förhandlingar icke på en gång igångsättas för alla eller ens flertalet industrier. Vi anser det vara av vikt att förhandlingarna redan från början omfattar vissa branscher av central betydelse för de tre ländernas näringsliv i syfte att därigenom vinna erfarenheter för de fortsatta förhandlingarna på bred front. Det är vidare naturligt, att förhandlingar redan i början upptages beträffande sådana branscher, där de sakkunniga från alla tre länderna under branschundersökningarna visat positivt intresse eller där betänkligheterna kan anses vara relativt små, liksom att man i lämplig ordning behandlar sådana varuområden som produktionsmässigt hör samman.

Med utgångspunkt från dessa överväganden vill vi föreslå att förhandlingar i första hand upptages för följande branscher såsom en inledning till förhandlingar över en bred front:

Möbelindustrien
Tung kemisk industri
Färg- och fernissindustrien
Porslinsindustrien
Läder- och skoindustrien
Textilindustrien
Lantbruks- och verktygsmaskinsindustri
Radioindustrien

Köpenhamn, Oslo och Stockholm i mars 1954.

Karin Kock

E. V. Bramsnæs

E. Carstens

Paul Gersmann

Odd Gjelsvik

Knut von Horn

R. Mork

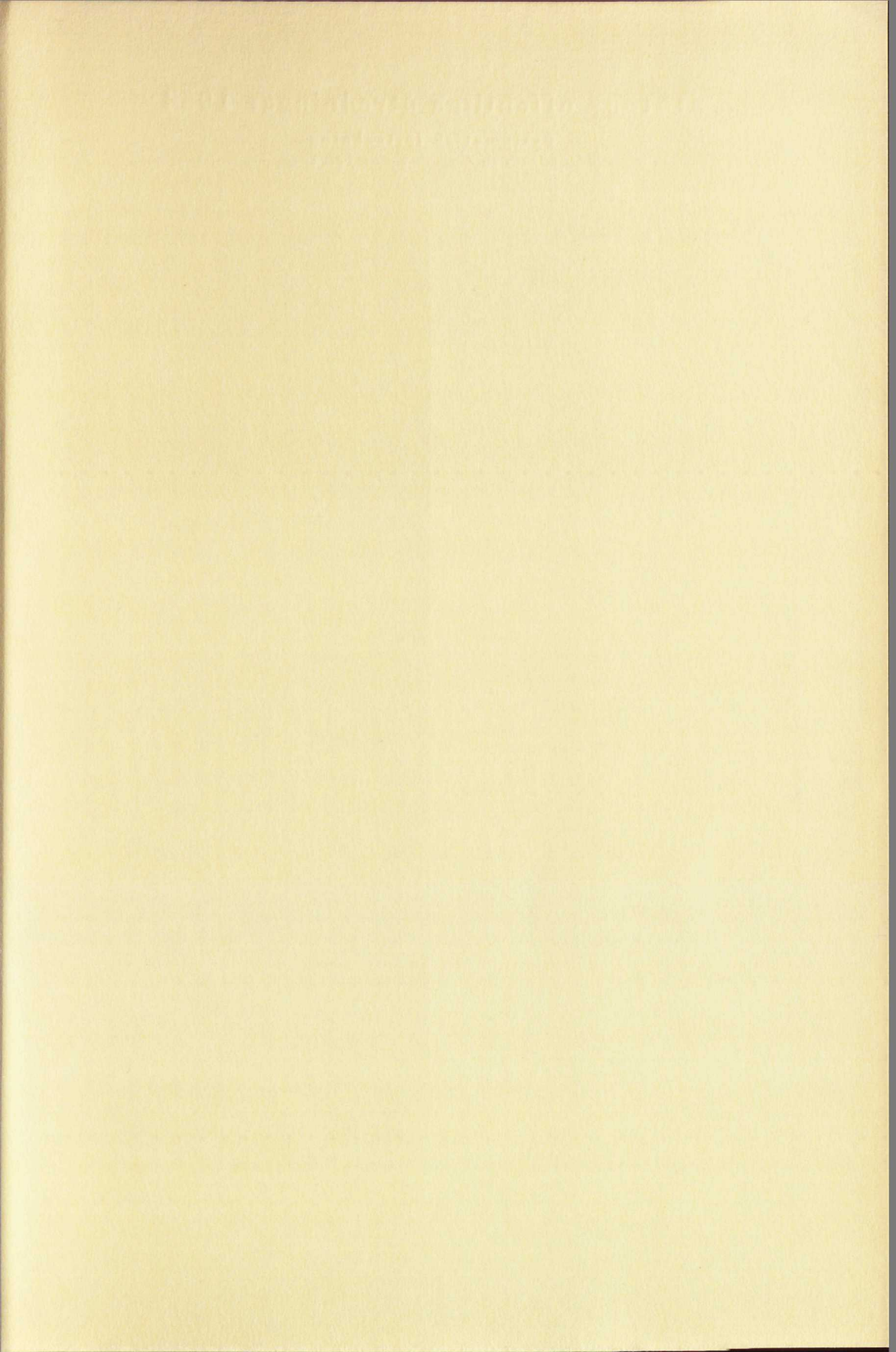
Jonas Nordenson

J. V. Thygesen

Lars Frisk

Kjell Christiansen

Johan Skutle

Statens offentliga utredningar 1954

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.
Ärdebalk. [6]
Betänkande angående instansordningen i vattenmål m. m. [9]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Bostadskollektiva kommittén. 2. Kollektivhus. [3]
Socialförsäkringsutredningen. 2. Moderskapsförsäkring m. m. [4]
Vården vid ungdomsvårdskolorna. [5]

Hälsa- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Elkraftförsörjningen. [12]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Förslag till lag om sparbanker m. m. [10]

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Svensk namnbok 1954. [1]
Musikliv i Sverige. Betänkande med förslag till åtgärder för att främja det svenska musiklivets utveckling. [2]
Yrkesutbildningen. [11]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Nordiska parlamentariska kommittén. 6. Upphävande av all passkontroll vid gränserna mellan de nordiska länderna. [7]
Nordisk kontakt. Betänkande om utgivande av en nordisk parlamentarisk tidskriftspublikation. [8]
En gemensam nordisk marknad. [13]